De boerenkryg (1798). Deel 2

Hendrik Conscience

bron
Hendrik Conscience, *De boerenkryg (1798). Deel 2*. J.P. van Dieren en Comp., Antwerpen 1853

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/cons001boer02_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

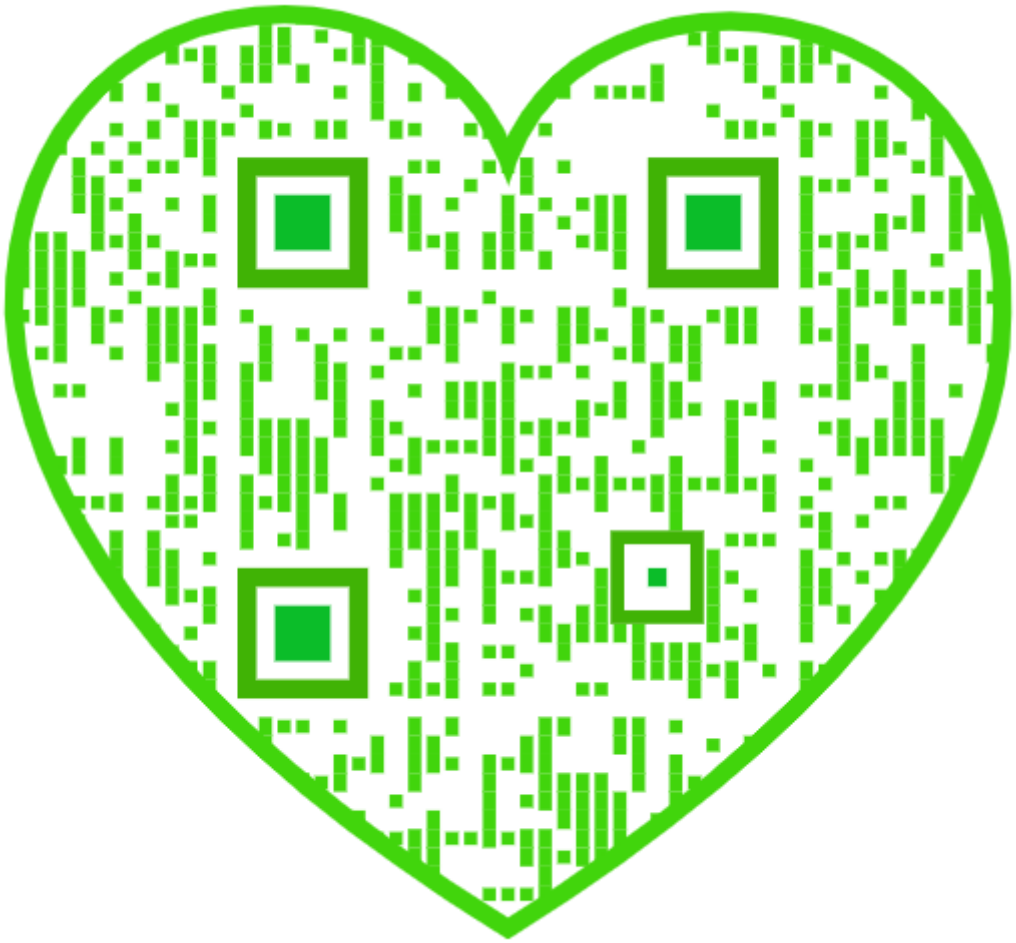

t.o. 3

VI.

Het grootst gedeelte der inwooners van Waldeghem had den nacht by den Zandberg tusschen het geboomte doorgebragt.

De dag schemerde in het Oosten; verdwynen ging de troostelooze duisternis, die de arme vlugtelingen als een graf had omsloten gehouden en, by den slapeloozen angst hunner zielen, nog de verstyvende koude des lichaems had gevoegd.

In de halve donkerheid van den eersten morgenstond, kon men, by den zandheuvel, den twyfelachtigen omtrek bespeuren der huisgezinnen die nevens de boorden des wouds lagen: - moeders, dochters, kinderen, grysaerds,

van koude tot onkennelyke klompen te saemgewrongen, beweegloos en stom als hadde de sluipende dood haer baerkleed over die rampzaligen gespreid.....

Zoo zaten overal, onder het loover der eerste boomen, hoopjes menschen met het hoofd op de borst geplooid en de halsstarrige oogen in wanhopige overweging ten gronde gerigt. Lydzaem en moedeloos worstelden zy tegen de vochtige koude des nachts, die nu, by het nederslaen van den overvloedigen dauw, het water in groote druppels van het geboomte op hunne reeds doordrongene kleederen storten liet.

Soms verhief eene moeder of een grysaerd het oog en blikte met hoop naer de Oosterkim: daer vormde zich een heldere lichtkrans, op de baen die de naderende zon, de bron der verkwikkende warmte, doorloopen zou; - maer even spoedig sloegen de ellendigen dan weder het gezigt ten gronde, en sidderden van angst by de nare overweging van hetgeen de komende dag hun brengen moest.

Had de nacht hen gepynigd door smartelyke slapeloosheid, door verstyvende koude, - de dag beloofde hun niets anders dan vervolging, brand en moord.....

Aen den voet van den zandheuvel zag men reeds eenige jongelingen, met het geweer in de hand, by elkander staen, naer alle kanten uitziende als wachtten zy op iets. En inderdaed, van tyd tot tyd kwamen eenigen hunner gezel-

len uit het bosch gedrongen en naderden tot hen. Hadden de aenkomenden dan eenige geweeren, poeder of lood gevonden, of bragten zy andere gewapende vlugtelingen mede, dan werden de handen blymoedig gedrukt en men juichte met ingetogene stemme over de bekomene versterking.

De hut, die Jan voor Bruno's moeder van hout en gebladerte had gemaekt, stond achter den Zandberg.

De goede knecht zat, op eenigen afstand, met bezorgdheid rondziende als een schildwacht die waekt over den slaep zyner meesters. Een ossenhoorn, als die waermede de veehoeders de koeijen samen roepen, hing hem nevens de zyde.

Alles was stil rondom de hut; de knecht, met een teeken der hand, verwyderde elkeen van de plaets waer hy meende dat zyn jonge meester na den onstuimigen nacht eene korte rust genoot.

Bruno zat eventwel wakend in de hut. Zyne kleederen waren bemorst met slyk, ja, zelfs met roode vagen en vlekken, als van bloed dat men nutteloos gepoogd had af te wasschen; zyn hair was verward, de oogen gloeiden hem in het hoofd van vermoeidheid.

Met de armen op de borst gevouwen hield hy den vasten blik naer de overzyde der hut gerigt. Daer lag zyne moeder, slapend op een legerbed van dunne twygen en

bladeren; nevens haer, in haren regter arm rustend, lag Genoveva. Gansch gekleed waren de vrouwen; een deken beschutte haer voor de nachtelyke koude.

Ofschoon zy waerlyk sliepen, toch stond de smart op beider aengezigt diep ingedrukt. Het gelaet der oudere vrouw was bleek en ontspannen; hare wangen bewogen somwylen sidderend, of lange zuchten, van eenen onderdrukten klaegtoon vergezeld, klommen op uit hare beklemde borst.

De aendoeningen van Genoveva, alhoewel even smartelyk, moesten echter verschillend zyn; want rondom haren mond teekende zich by poozen eenen grimlach van mispryzen, en eene langere ademhaling deed haren boezem zwellen, als hadde zy, in een droomvertoog, de vreemde vyanden uitgedaegd en getergd.

Aen het ander einde der tent sliep de oude Pastor, wiens stil en zoet gelaet tusschen zyne zilveren hairkroon uitblonk als hadde hy reeds de booze wereld verlaten en den eeuwigen vrede in den schoot der Godheid gevonden.

Arme Bruno, hy zat reeds zoo lang in de diepste stilte met de vochtige oogen starende op zyne moeder, op Genoveva, op al wat hy meest beminde op aerde. Alleen met zyne smart, met zyne vrees, met zyne vertwyfeling, overwoog hy het lot dat aen die voorwerpen zyner innige liefde was beschoren. Niets verlichtte zyn verplet gemoed;

geene enkele strael der hoop daelde in zynen benauwden boezem: de dood voor allen! was het eenig uitzigt, dat het noodlottig verschiet hem aenbood.

Welken akeligen nacht had de jongeling niet beleefd! Hy had zyne vriendinne uit de handen der woeste dwingelanden gerukt; hy had hare schynbare dood beweend, en al de pynen doorstaen die zulk ongeluk zyne gevoelige ziel kon doen lyden. Dan had hy eenen nog harderen slag doorstaen misschien, toen het leven in haer terugkeerde, en hy van blydschap meende te bezwyken. Hy had Genoveva by zyne moeder gebragt; en was dan, als een nachtelyk roofdier, met zynen knecht, door bosch en struik tot by de rookende puinen zyner wooning in het dorp geslopen. Hier had hy het lyk zyns vaders uit den vuilen waterpoel opgehaeld; hy had het langs den grond tot op het kerkhof gesleurd, en, tusschen het storten van bloedige tranen, had hy het begraven onder de schaduw van den nederigen tempel, in den schoot der gewyde aerde.

Nog sidderend, gansch ontsteld van dien akeligen arbeid, zat hy nu met den blik op zyne moeder gerigt en gemarteld door de grievendste beschouwingen.

Daer het daglicht allengskens de hut met klaerheid vervulde, bezag hy zyne kleederen, en beefde by de gedachte dat zyne moeder, hem in dien toestand ziende, welligt door eenen onuitsprekelyken angst zou worden getroffen.

Met versmachte stemme zuchtte hy, daer hy de hand aen zyn kleed bragt:

‘Bloed myns vaders, bloed myner vriendinne, bloed myner gezellen! Een enkele nacht is er verloopen..... reeds bloed, dierbaer bloed van hoofd tot voeten! En zoo moet het nu voortgaen, voortgaen tot het onfeilbaer einde: de dood!..... ô, Moeder, arme vrouw, gy die leefdet voor hem en voor my, gy droomt misschien dat uwe oogen hem zien, dat hy den blyden kus der terugkomst op uwe lippen drukt, - en, eilaes! het is zoo yselyk, zoo yselyk dat ik het zelf in myn hart niet zeggen durf..... Zoo sterven, zoo behandeld worden, nog na de dood! Oh, weg, weg, dit schrikkelyk beeld!.... Ongelukkige moeder, alles moet u worden ontnomen. Uw zoon, uw welbeminde, die alleen op aerde ten steun uws ouderdoms kon zyn, - het eenig voorwerp der milde liefdevlam uwer ziel, - hy ook zal welhaest door eenen kogel worden neêrgeveld: Geloof en Vaderland eischen zyne dood..... En, ware hy laf genoeg om zyne handen naer de ketenen der slaverny te reiken, om de genade der vreemde dwingelanden te verwerven, hy zou verre van hier worden vervoerd om andere ongelukkige volkeren te gaen martelen, gelyk de Belgen door hunne beulen nu worden gemarteld. Geen keus, geene genade: overal, langs alle kanten, ramp, oneer, slaverny of dood! Moeder, moeder, ik heb geenen vader meer; gy

zult op aerde blyven, zonder kind, zonder echtgenoot....! En gy, arme, lieve Veva, de vermoeijenis heeft u in stille vergetelheid gedompeld. Oh, wist gy welke slag u misschien treffen gaet! Uw vader, ik heb hem gezien; hy kende my niet meer; ik heb hem gesproken van zyn kind, hy hoort, hy begrypt niet meer. Zyne ziel is getroffen; zy doet geweld om uit het verbryzeld lichaem zich los te rukken. Nog eenige dagen en hy zal met mynen vader by God in den Hemel vereenigd zyn. - Maer ik mag u dit niet zeggen: u ook moet ik bedriegen!'

De gemartelde jongeling sloeg zich de hand voor het aengezigt als wilde hy de tranen verbergen, die sedert lang ongemerkt over zyne wangen lekten en nu overvloediger zyner oogen ontsprongen.

Welhaest echter stuerde hy weder den blik naer de legerstede en murmelde met ontsteltenis:

'ô, Moeder, mogt ik u den kus geven die my zoolang reeds op de lippen blaekt! Mogt ik, met den koortsigen liefdezoen, een deel myner smarten in uwen boezem gieten, een weinig troost vinden in myne duistere wanhoop! Maer, neen, slaep gerust, ô moeder; slaept, dierbaren altemael. Ah, slapen? Vergeten? Van vryheid droomen, het kwaed verplet zien en juichen van geluk, van vrede en van liefde. Oh, konden wy allen insluimeren: eeuwig, eeuwig slapen, tot den dag der algemeene verlossing!'

Hy zweeg eene wyl; de wanhoop scheen hem alle kracht ontroofd te hebben; want zyn aengezigt en zyne leden ontspanden zich, het hoofd zonk hem langzaem op de borst.

Eene plotselinge siddering greep hem aen, toen hy op den mond zyner moeder eenen helderen glimlach verraste; hy dacht zelfs dat hare lippen den naem zyns vaders in zoete toonen murmelden.

‘Hoe akelig!’ sprak hy tot zich zelven, daer hy zyne leden pynelyk samenwrong. ‘Zy droomt van zyne terugkomst, zy lacht hem toe, zy juicht, zy is gelukkig! Er is iets onzeggelyk wreed, iets onmenschelyk in dit bedrog..... En nochtans, het geheim moet voortduren; haer wee, hare tranen zouden my vermorselen: ik heb moed en zielekracht noodig tot de wraek.....’

Op dit oogenblik verscheen Jan de knecht by den ingang der hut, en wenkte zynen meester. Deze verliet de tent met looze stappen en vroeg den knecht wat hy hem zeggen wilde.

Jan toonde zynen meester eenen ouden man die, met gebogen hoofde, op eenigen afstand scheen te wachten, en bezig was met zich het zweet van het rookend voorhoofd te vagen. Het was de Brouwer, Simon's vader.

‘Welnu, Baes Meulemans’ vroeg Bruno, hem treurig de hand drukkend ‘welk slecht nieuws brengt gy ons? Het moet voorwaer ernstig zyn, dat gy, die niets te vreezen hebt, het dorp verlaet.’

‘Myn huis is tot den grond afgebrand!’ zuchtte de Brouwer.

‘Uw huis? De brouwery? Heeft uw zoon dan het vuer in zyns vaders wooning doen steken? Het is ongehoord!’

‘Ach, hy is schuldig genoeg; betigt hem niet met die onmenschelykheid. Het vuer, dat uwe wooning verslond, is door den wind op de brouwery gedreven. Myn zoon en zyne fransche gezellen hebben het poogen te blusschen; alles was nutteloos. Maer daerom ben ik zoo overhaestig niet tot u gekomen. Ik heb eene schrikkelyke tyding u te melden.’

‘Zoo, wat kan er schrikkelyker zyn dan hetgeen wy weten?’

De Brouwer antwoordde met neêrslagtigheid:

‘Ons dorp is vol fransche soldaten, wel zes honderd, met kanons en mannen te peerd. Een Generael voert hen aen. Er zyn er ook eenigen onder die Vlaemsch spreken. Zy noemen hun leger eene *Colonne mobile,* en zeggen dat zy gekomen zyn om alles te vermoorden wat wederstand durft bieden. Van Parys is het bevel gezonden dat de gansche Kempen binnen de acht dagen moeten zuiver gevaegd of plat gebrand zyn. Zulke vliegende legers zyn uit verschillige steden het Kempenland in getogen. Het is gedaen Bruno: er is geene hoop meer!’

Bruno stond sedert eene wyl als vernietigd; hy scheen

op des Brouwers woorden niet te luisteren en wrong zich in sombere wanhoop de armen nevens het lichaem.

‘Zes honderd!’ mompelde hy ‘Peerdenvolk, kanons! Wat gedaen? Denkt gy, Baes Meulemans, dat zy ons hier zouden komen zoeken?’

‘Myn zoon heeft het my gezegd.’

‘Uw zoon? Is Simon met hen?’

‘Ik heb hem ontmoet daer hy den Generael door het dorp leidde. De soldaten zyn vermoeid: zy hebben den ganschen nacht gegaen. Er blyft u diensvolgens waerschynelyk nog wat tyd tot het nemen van een besluit; doch maekt spoed, onderwerpt u, vraegt genade, of vlugt van hier op Godsgeleide: een andere keus is er niet.’

Een pynelyke spotlach verkrampte Bruno's gelaet, daer hy met het oog ten gronde in bedenking wegzonk.

‘Vraegt genade!’ mompelde hy met akelig keelgeluid ‘knielt neder voor de vreemde dwingelanden, voor de moordenaers van al wie u dierbaer zyn..... Ziet af van de regtveerdige wraek; weigert uw bloed aen uw Vaderland en gaet het vergieten ten voordeele der dwingelandy! Neen, neen! Sterven, vallen, maer toch eerst ook booswichten nedervellen en vuig bloed zien vlieten.....’

Hy keerde zich tot zynen knecht en sprak:

‘Jan, geef het teeken, roep onze gezellen te saem!’

De knecht bragt den hoorn aen de lippen en zond eenige

lange toonen naer alle kanten over het woud. Akelig en doodsch waren de holle klanken des hoorns: zy weêrgalmden over den heuvel en tusschen het geboomte als het gehuil van een lydend dier.

Terzelfder tyd rigtte Bruno zyne stappen naer de breedere helling des heuvels, gewis de vergaderplaets die hy zyne makkers in geval van byeenroeping had aengewezen.

Nauwelyks stond hy daer of van alle zyden kwamen jonge boeren, zelfs ook bejaerde landlieden, met het geweer in den arm, uit het loover gedrongen. Hun getal was veel aenzienlyker dan den vorigen dag: na eene wyle tyds kon men er ten minste tachtig tellen, en nog eenigen naderden in de verte.

Karel uit den *Leeuw* greep Bruno's hand; en, dezelve met blydschap drukkende sprak hy, daer hy de gewapende gezellen scheen aen te wyzen:

'Welnu, Bruno, zwelt u het hart niet van moed? Nu zyn er geweeren genoeg onder ons; wy hebben poeder en lood in overvloed. Onze makkers hebben dezen nacht de dorpen afgeloopen en goede hulp medegebragt; alle oogenblikken komen er nog gewapende Lotelingen uit de omliggende gemeenten. Dat ze nu maer verschynen, de snoode Sankulotten! Wy zullen hun toonen, dat, zoo heel Europa voor hunnen hoogmoed zwicht, de kempische boeren toch wel kogel tegen kogel durven stellen. Het spotten met de

verdrukte Belgen zal hun vergaen, wanneer elke boom, elke struik het lood op hen zal spuwen alsof de stomme natuer zelve zich opwierp tegen het vreemd gebroed. Oh, was het spel al aen den gang! Zoo wy maer seffens naer het dorp trokken? Wy zyn sterk genoeg om de Franschmans te verjagen!'

Bruno stuerde eenen bitteren glimlach in de oogen van zynen dapperen gezel, en zegde:

'Houd u stil, Karel; ik heb slecht nieuws.'

Dan teeken doende dat men digter tot hem zou naderen, sprak hy dus tot de gezellen die rondom hem zich schaerden:

'Vrienden, luistert met koelen bloede op hetgeen ik u melden ga. Dezen morgen, by het aenbreken van den dag, zyn er zes honderd soldaten in Waldeghem verschenen; zy hebben kanons en peerdenvolk, en zyn aengevoerd door eenen Generael. Zy komen om ons te vangen of te dooden. Ik weet dat zy zich voorstellen, heden nog onze schuilplaets aen te vallen..... Vrienden, er is weinig tyd; neemt een besluit eer het te laet worde.'

Eenigen der aenhoorders verbleekten, sommigen aenschouwden malkander in wanhoop, anderen zagen sprakeloos ten gronde.

'Laet ons dieper het Land in vlugten' zegde er een.

‘Ja, laet ons naer het Nederbosch wyken, dan zullen de Sankulotten ons niet vinden’ sprak een andere.

Karel uit den *Leeuw* wrong zyn geweer krampachtig in de vuist, daer hy uitriep:

‘God! Zes honderd soldaten tegen eenige arme boeren; het is te veel!’

‘Gezellen, ik zal u helpen beslissen’ zegde Bruno met koelheid. ‘Wat ik van u wil weten, is niet welke andere schuilplaets gy vermeent te moeten kiezen. Weet dat zulke kleine legers het gansche Kempenland doorkruisen; het is dus onwaerschynelyk dat wy aen der dwingenlanden opzoeking zouden ontsnappen. Er is nog een middel tot redding; het is geen middel dat u behagen kan, uwe tegenwoordigheid in deze plaets bewyst het. Eventwel de dood, de onfeilbare dood is ook bitter. Dat degenen die zulken hopeloozen stryd niet wagen durven hunne wapens en hunnen krygsvoorraed aen anderen overlaten; dat zy naer Waldeghem gaen en zich onderwerpen. Ik wil voor niemand verantwoordelyk blyven; ik wil niemand die de dood vreest naer de slagtbank leiden.....’

‘En zoo wy naer Waldeghem gaen en onze onderwerping doen?’ vroeg een zeer jonge Loteling.

‘Dan krygt gy een vreemd geweer in de hand’ bulderde Karel uit den *Leeuw* ‘de knecht der dwingelanden moet gy worden en op ons moet gy schieten, en de wooning

uwer landgenoten, uwer vrienden, uwer ouders moet gy verbranden, en de kerken van uwen God moet gy schenden!'

De jonge Loteling schudde met het hoofd en mompelde op somberen toon:

'Nog liever sterven!'

Allen stonden radeloos voor Bruno en aenzagen hem ondervragend.

'Maer gy, Bruno, wat zult gy doen?' riep Karel.

'Zoo myne vrienden tot de onderwerping overhelden, ik zou toch in myn eerste besluit volharden' antwoordde de jongeling. 'In myn hart ligt meer dan in het uwe de zucht naer wraek; ik moet vreemdelingen dooden: het is my een pligt. - Bleve ik alleen, ik zou my versteken in een bosch, wegkruipen in eenen kuil als een schadelyk dier, en op gunstige tyden myn hol verlaten, om met myn geweer op loer te liggen en de vyanden van mynen God en van myn Vaderland naer het leven te staen. Zy gebruiken tegen een ongelukkig volk het regt van den sterkste; welnu, ik zou tegen hen het regt van den zwakste gebruiken: list, voorzigtigheid en rustelooze wraekzucht.'

'En zoo de meesten onzer u getrouw wilden volgen?' vroeg Karel weder.

'In dit geval zouden wy nog hetzelfde doen: wy zouden de vrouwen en kinderen, alsook de ongewapende mannen,

zooveel mogelyk in het diepste des wouds zich doen verspreiden, verre van hier, dat zy niet onder het onmiddelyk bereik der vyanden kunnen vallen. Wy, van onzen kant, zouden den zandheuvel verlaten en ons gaen verbergen langs de baen die van Waldeghem naer hier leidt; wy zouden het vreemd leger inwachten en gedeeltelyk laten voorbygaen. In hunne digte gelederen zouden wy elk eenen man uitkiezen, en, op een gegeven teeken, tachtig vreemdelingen nedervellen. Konden wy dan niet langer met voordeel uit deze hinderlaeg blyven stryden, ieder van ons zou zich in het diepe van het bosch door de vlugt redden, om altesamen ons in eene op voorhand aengewezene plaets weder te vereenigen. Dagelyks zouden wy zulke aenvallen doen; onze vyanden vergezellen waer ze gaen, ons aen hunne zyden hechten als onzigtbare spooken, en dooden, immer dooden, tot dat de kogel der dwingelanden ook de laetste van ons heeft neêrgêveld. Ah, vrienden, wy zyn ongeoefend en zwak; maer toch, op zulke wys zouden wy, hoe gering in getal ook, ons leven duer verkoopen, en de Vreemdeling zou weten, wat het hem kostte een enkel dorp der Kempen in slaverny te slaen!'

'Welnu?' riep Karel tot de omstaenders 'gy spreekt niet? Zoudt gy inderdaed laf genoeg zyn om in twyfel te geraken over hetgeen gy wilt doen? Zegt op, wie gaet er naer Waldeghem om het leven te behouden?'

Hy wendde zich tot zyne gezellen, doch altemael schudden beurtelings ontkennend met het hoofd.

‘Alzoo’ riep Karel ‘het is wel verstaen: wy blyven allen met Bruno tot der dood?’

Een bevestigend gemor steeg op onder de omstaenders; sommigen stampten met den kolf van hun geweer tegen den grond. Het was alsof allengskens de indruk der akelige tyding in hen verminderde, en de zucht naer wraek weder in hunne boezems ontbrandde..... Maer, vooraleer uit hunne woorden iets verstaenbaer werd, trok eene onverwachte verschyning hunne aendacht af.

Beneden den Zandberg trad, van tusschen het geboomte, een persoon gekleed als een stadsche heer en vergezeld van dry of vier ongekende boeren, die hem zigtbaer tot leidsmannen hadden gediend. Een dezer laetsten droeg eenen kleinen reiszak aen de hand.

Terwyl de gewapende Lotelingen met nieuwsgierigheid naer den onbekenden heer zagen, kwam hy regt tot hen, en vroeg aen de eersten, wie hun Overste was. Allen wezen op Bruno, die, wel is waer, nog niet tot bevelhebber was uitgeroepen, doch immer als dusdanig was beschouwd geworden.

De heer naderde hem en vroeg met stille stem by zyn oor:

‘Kapitein, zyt gy zeker van al uwe mannen? Hebt gy geene geheimen voor hen?’

‘Waertoe die zonderlinge vraeg?’ zegde Bruno met eenig mistrouwen.

‘Ik moet u over belangryke en haestige zaken spreken. Zoo gy van de getrouwheid uwer gezellen verzekerd zyt, wilde ik liefst door hen gehoord worden: het zou ons tyd sparen.’

‘Wie zyt gy dan?’ vroeg de jongeling.

‘Doe uwe mannen wat meer tot ons naderen, ik zal u zeggen, waerom ik u zoo diep in de bosschen kom opzoeken.’

Toen aen het verzoek des onbekenden voldaen was, sprak hy in dezer voege tot de omstaenders, daer hy een papier uit zyne borst haelde en het toonde:

‘Die brief bewyst dat ik een afgezondene van uwe vrienden ben; hy is geteekend door den Kolonel der Patriotten van Gheel. Zoo de Franschen dit geschrift op my ontdekten, ik wierd oogenblikkelyk voor den kop geschoten. Hebt dus een volle betrouwen in hetgeen ik u zeggen ga. - Gy zit hier gevlugt omtrent uw geboortedorp; in al de bosschen der Kempen schuilen aldus mannen, die gereed zyn om hun bloed voor het Vaderland te geven. Gy insgelyks, vrienden, ik zie het, zyt bereid om te stryden voor Vryheid en Geloof. Maer zoo, van elkander verwyderd, kan men nooit het doel bereiken. De vreemdelingen hebben het gemakkelyk; zy trekken in

magtige benden door het Land en zoeken beurtelings de verspreidde Patriotten op, en vangen of dooden ze zonder moeite. Een nieuw gevaer bedreigt ons; wy moeten te samen loopen en in groote magt vergaderen, om niet opvolgend te worden verpletterd. In Parys heeft men gevoeld dat het onvoorzigtig was, met de verdrukte Belgen te blyven spotten! En, om indien het mogelyk is, een spoedig einde met ons te maken, heeft men beslist eene groote magt tegen ons uit te zenden; ter zelfder tyd in alle streken ons na te jagen, te vervolgen, te dooden, te verpletten; en zoo, zelfs de geheugenis van onzen vaderlandschen opstand te vernietigen. Welnu, de oneindigheid van het gevaer heeft, als een bloedige spoorslag, de Belgen tot eene laetste pooging doen besluiten; de ryke lieden in de steden, de gevlugte kloosterlingen stellen hunne schatten ten onzen dienste en voeren ons overvloedigen voorraed aen van alles wat tot den oorlog noodig is. Oude Kapiteins, moedige mannen, die in den eersten Patriottentyd hun leven voor de Vryheid waegden, komen in menigte tot ons en stellen hunne ervarenheid ten dienste der heilige Zaek die wy verdedigen. Ik ben een zendeling van het leger, om de verspreide vlugtelingen op te zoeken en naer het middenpunt onzer werking te roepen; zulke gemagtigden zyn naer alle streken des Lands vertrokken. Al de krachten, die nog ter verdediging van het bedreigde

Vaderland beschikbaer zyn, moeten te samen gebragt worden; men moet een enkel sterk leger vormen, dat tienmael magtiger zy dan de benden die de Franschen ons op het lyf zenden willen. Dan zal de kans keeren; wy zullen zelven de mobiele kolommen gaen opzoeken, en ze, de eene na de andere, vernietigen. Gelukken wy hierin naer wensch, gansch Europa zal misschien aen ons zyne vryheid verschuldigd zyn!'

De Lotelingen aenzagen den spreker met ongeloof; wel waren er eenigen, op wiens gelaet een heldere glimlach, de groeijende hoop aenkondigde; eventwel, de meesten aenzagen elkander met twyfel, alsof zy de woorden des onbekenden voor louter grootspraek aenzagen.

De vreemde heer scheen spytig getroffen door den weinigen indruk zyner woorden.

'Wat er ook van zy, mynheer heeft gelyk' sprak Karel uit den *Leeuw* 'wy moeten te samen loopen en in groot getal op de Sankulotten vallen, dan zal de kans misschien gelyk worden.'

'Vrienden, ik heb my bedrogen' zuchtte de zendeling met mismoed 'ik dacht dat uwe harten gereed waren om mynen oproep te hooren; en gy blyft koel als ys by myne woorden. Het moest u toch verblyden dat de zon der verlossing eenige zigtbare stralen op ons begint te schieten, en dat onze magt sedert eenige dagen zoodanig is aen-

gegroeid, dat de vreemde overheerschers met reden zyn bekommerd geworden over den uitslag onzer pooging. Nog eens, by al wat u dierbaer is, by het treurend Vaderland, by de verlorene Vryheid, by uw bespot Geloof, by uw eigen leven, stemt toe tot deze laetste pooging; gaet naer het leger der Patriotten en voegt uwe krachten te samen tot verdelging der dwingelandy!'

De toon van droefheid waerop deze woorden gesproken waren, ontroerde Bruno diep; zy gaven hem betrouwen in den onbekenden en deden hem gelooven dat hy het gansch regtzinnig meende. Zyne hand vattende, sprak hy:

'Gy bedriegt u over ons, mynheer. Geen enkele myner gezellen zou eenen stap achteruit wyken, al stond de dood zelve uit den grond voor hem op. Uw raed is goed; maer in geval wy hem volgen wilden, waer is de plaets der vergadering die gy aenwyst? Waer is het vaderlandsch leger van welk gy spreekt? Gy toont ons een schrift van eenen Kolonel der mannen van Gheel. Is de stad Gheel dan in de magt der Patriotten?'

'Gy weet dus niet wat er omgaet?' vroeg de heer met verwondering. 'Luistert, ik zal u, in weinige woorden, den toestand der zaken verklaren. Al de kleine steden en dorpen van hier tot Diest, van Lier tot Beringen zyn in onze magt: Herenthals, Gheel, Moll, Meerhout, Westerloo, Sichem zyn in het bezit onzer vrienden. Al de Patriotten

uit Vlaenderen en uit Braband zyn reeds in de Kempen, by het Hageland, vergaderd; zy hebben de Franschen overal uit die streken verjaegd. Hun getal beloopt reeds tot boven de vyf duizend; dagelyks slaen zy den vyand verder achteruit.....'

'Ach, is dit altemael waer?' riep Bruno met de tranen der opgetogenheid in de stem, terwyl zyne makkers reeds elkander de handen drukten en over de blyde tyding juichten.

De zendeling antwoordde op plegtigen toon:

'Vrienden, broeders, ik eerbiedig te veel den heiligen naem van God om myne woorden door eenen eed te willen bekrachtigen. Wy allen gaen ons leven beslissend op het spel zetten voor het Vaderland; het is niet in het aenschyn der dood dat men zwetst of liegt: wat ik u zegde is waerheid, enkel waerheid!'

Een bly geschal klom op uit der jongelingen schaer; zy spraken woorden van hoop en geestdrift tot elkander en wischten tranen van ontheffing en vreugd uit hunne oogen. De geweeren werden opgeheven en de pan onderzocht; de lading werd vaster aengestooten en den haen overgetrokken. In een woord, zy gingen te werk alsof stryd en vuer hun eensklaps een geliefkoosd spel waren geworden.

By de aenkondiging van eenen toestand zonder uitzigt, waren zy in stommen angst vervallen. Er zyn weinige sol-

daten, hoe heldhaftig anders, die voor eene zekere dood niet beven; de minste hoop is echter genoeg om den moed de noodige breedte tot uitzetting te geven. Nu ook kende de manhaftigheid der Lotelingen geene palen; zy wenschten zelfs luidop de onmiddelyke komst des vyands.

Bruno sloeg intusschen zyn oog ten hemel en riep in geestdrift uit:

‘Er zou nog vryheid, nog verlossing zyn? Wy zouden terug kunnen keeren naer ons nederig dorp; er in vrede leven, er bidden voor de martelaers? Dank, dank, ô Heer, dat gy u onzer hebt herinnerd!’

‘Luistert nog’ hernam de afgezondene, daer hy met een gebaer der handen de aendacht tot zich riep. ‘Ziet hier wat gy te doen hebt. Heden nog zult gy te gelyk naer Herenthals vertrekken: gy zult er een groot getal Patriotten vinden. De Overste zal u eene plaets onder zyn bevel aenwyzen. Laet al de vrouwen en onweerbare mannen achter; anders ontbreekt hun en ons den nooddruft. Ik ben haestig, ik moet voort naer andere gemeenten om de vlugtelingen op te sporen.’

Hy vatte Bruno's hand en vroeg:

‘Welnu, Kapitein, blyft het aldus gezegd? Zal ik u dezen avond te Herenthals vinden?’

‘Wy vertrekken aenstonds’ antwoordde Bruno. ‘God geleide u, en geve u eenen gelukkigen uitslag!’

De zendeling nam den reiszak uit de hand van dengenen die hem droeg; en, hem openende, haelde hy eene handvol gouden geld eruit.

‘Zie’ sprak hy tot Bruno ‘neem dit geld: het zal u dienen om onderwege het voedsel te betalen dat gy van de lieden eischt.’

‘Wy hebben geld’ antwoordde Bruno, daer hy weigerend met het hoofd schudde.

‘Des te beter’ bemerkte de heer ‘het blyft my dus over voor anderen die het noodig kunnen hebben..... Vaerwel, spoedt u; tot dezen avond dan?’

De zendeling gaf den reiszak terug aen eenen zyner leidsmannen en verwyderde zich; hy verdween onmiddelyk tusschen het geboomte.

‘Met haest nu!’ sprak Bruno tot zyne mannen. ‘Gy gaet overal tot de lieden van het dorp, en zegt hun dat wy verre van hier ten oorlog trekken tegen den vyand. Raedt hun aen dat zy onmiddelyk zeer diep in de bosschen zich verwyderen; meldt hun dat de Sankulotten dezen morgen nog naer den Zandberg komen zullen. Neemt gylieden in aller haest afscheid van magen en vrienden, en houdt u bereid om binnen eenige oogenblikken deze plaets te verlaten. Mogt het geschieden dat wy onderwege door soldaten werden aengevallen, wy zouden doen zoo als ik u daer straks heb gezegd: uit de bosschen vuer geven, eenige

vyanden neêrvellen; en, zoohaest wy zien dat wy tegen de overmagt niet kunnen staen, dan vlugten wy elk langs zynen kant om verre van daer op eene bekende plaets weder te vergaderen. Zoo wy uiteen geslagen worden op onzen togt naer Herenthals, de vereenigingsplaets is in den Sassenhout, achter Proosthoven.'

Hy nam den koehoorn die den knecht aen den hals hing, en zegde:

'Ik zal zelf den hoorn dragen. Waer gy zyne galmen hoort, komt daer te samen, gelyk het is gezegd. Gaet, maekt spoed!'

Ieder verwyderde zich om tot den boord van het woud te gaen. Bruno, door zynen knecht gevolgd, beklom integendeel den Zandberg om de andere helling te bereiken, waer de hut zyner moeder stond; maer nauwelyks had hy eenige stappen gedaen en den knecht eenige onderrigtingen aengaende zyne moeder en zyne vriendinne gegeven, of een aental geweerscheuten galmden in het loover, en eenige kogels vlogen fluitend over den Zandberg. Een akelig gekerm ontstond by de boorden van het woud; vrouwen, kinderen, grysaerds, alles sprong huilend regt en vlood met pynelyk misbaer tusschen de heesters.

Onverwyld namen de geweerscheuten in menigte toe, en de zucht van het bliksemsnelle lood jankte yselyk tusschen het gekryt der kinderen en het hulpgeroep der vrouwen.

By de boorden van het bosch lagen zelfs eenigen dier ongelukkigen op het gras roerloos uitgestrekt. Had de overmaet van schrik hen doen bezwyken, of had de vyandlyke kogel hen getroffen? Zoo snel was de aenval, dat niemand acht geven kon dan alleen op zyne eigene redding en behoudenis.

Bruno was tot de tent zyner moeder geloopen. Hy vondt haer en Genoveva en den Priester op de kniën zittend en den hemel om hulp smeekend.

By den klank zyner gebiedende stem sprongen allen regt.

‘Gauw, moeder, Veva, Eerweerde vader, op! Het bosch in gevlugt! Jan zal u leiden, hy kent de baen, ik zal u volgen, u verdedigen; maer gauw, geen woord, vertrekt!’

De knecht sprong tot de vrouwen, greep van elk eene hand en rukte haer dwars door het heesterhout in den schoot des wouds.

Bruno keerde tot den Zandberg, ging eenige stappen vooruit en begon uit al zyne kracht op den koehoorn te blazen.

De Lotelingen, om tot hem te komen zonder van de soldaten bemerkt te worden, kropen door het loover en verschenen beurtelings achter zynen rug by den kant van het bosch. - Langs daer waren ze door den heuvel beschut.

Ofschoon de fransche soldaten niemand meer in de

vlakte bemerkten, toch bleven zy immer en onophoudend hunne geweeren lossen. Waerschynelyk dat zy insgelyks met voorzigtigheid wilden te werk gaen: men zag hunne hoofden wel hier en daer tusschen het gebladerte verschynen, doch zy ook hielden zich achter en tusschen de boomen.

Dit gaf Bruno den tyd om op de meesten zyner gezellen te wachten. Eenigen drongen aen om de plaets te verlaten en in aller yl naer Herenthals te trekken.

'Neen, zoo niet!' gebood Bruno, daer hy hun een teeken deed dat zy hem volgen zouden. 'Wy moeten onze dorpgenoten beschutten. De vyand moet ons eerst over het lyf; zoo lang wy hier zyn, kan hy onze ouders of vrienden niet bereiken. Verbergen wy ons eenige stappen dieper in het bosch; doch op zulke wyze dat onze kogels de vlakte zonder eenig beletsel kunnen bereiden. Indien de Sankulotten het hout verlaten om in deze rigting te komen, wy mikken goed en vellen er een deel neder; dan dringen wy dieper het bosch in en vuren immer voort, achteruitwykend tot dat de vlugt..... Ter aerde! Ligt neêr! Kruipt weg in het bosch! Daer zyn ze!'

Inderdaed, een krachtig bevel om vooruit te gaen weêrgalmde boven het gedeelte des wouds, waerin de fransche soldaten zich bevonden; en, op hetzelfde oogenblik sprongen er een honderdtal uit het hout op de vlakte. Alsof dit

bevel hen verblydde, juichten zy in donderend krygsgedruis.

‘Simon-Brutus!’ mompelde Bruno tot Karel uit den *Leeuw*, die nevens hem lag en loerde.

‘Voor hem myn eerste kogel!’ brulde Karel.

Zoohaest de Franschen de helling des heuvels hadden bereikt, die aen de schuilplaets der Lotelingen raekte, bragt Bruno den hoorn aen den mond en trok er eenen enkelen doffen galm uit.

Tachentig geweerscheuten weêrgalmden kort na elkander; dertig soldaten vielen doodelyk getroffen in het zand.

‘Het bosch in, en geladen!’ riep Bruno.

Zyne mannen stonden op en volgden hem dieper in het woud.

Onderwyl hadden de vreemde soldaten insgelyks een groot getal scheuten in het bosch gerigt; doch het noodlottig verlies, dat zy zoo onvoorziens geleden hadden, deed de meesten een oogenblik aerzelen, ja, zelfs eenigzins terugwyken naer het grootere deel der krygskolom, dat zich nu eerst by den boord des wouds vertoonde.

In min dan een oogenblik was echter het gansche plein overdekt met soldaten; en dan ontvingen zy bevel, om zonder ontzien in het bosch te dringen.

Niet zoohaest waren de voorsten eenige treden tusschen het hout gevoorderd, of van alle kanten kwamen uit de

verte eenzame kogels hun te gemoet gevlogen; en goed moesten dezen gemikt zyn, want velen troffen het doel op de regte plaets en veroorzaekten den vyand een aenzienlyk verlies.

De soldaten morden tegen hun lot en tegen hunne onzigtbare vyanden; eventwel, door de stem hunner Oversten voortgedreven, versnelden zy hunnen gang en drongen verder en verder in het bosch, onderwyl in het wilde schietende zonder te weten waer hunne kogels hunnen loop zouden eindigen.

Lang weêrgalmde het woud van den knal der vuerroers, tot dat allengskens het akelig gerucht zich verwyderde, en eindelyk verdoofde, verflauwde en geheel verging, zonder dat de bewooners der omliggende gehuchten zeggen konden, of de stryd opgehouden had of niet.

VII.

Terwyl de arme inwooners van Waldeghem door hunne wreede vyanden in de bosschen werden nagejaegd, bood de stad Herenthals een zonderling vertoog aen.

Al de straten, maer byzonderlyk de markt, krielden van volk dat juichend, roepend of klagend dooreen zwermde en de lucht met een dof en verward gerucht vervulde. De groote meerderheid dezer menigte bestond uit gewapende boeren en Lotelingen; hier en daer bemerkte men er ook wel enkelen, die men, aen hunne kleeding, voor inwooners van grootere steden en voor welhebbende lieden kon erkennen.

Eenigen, die zekere teekens op den hoed of aen den arm droegen, liepen met groot gebaer en geroep tusschen het gewoel, en poogden elkeen te doen begrypen wat er moest

gedaen worden; eventwel, ofschoon het zweet hun by druppels van het voorhoofd lekte, zy gelukten er niet in, de verwarring te verminderen: de eene gebood dit, de andere iets anders, en zoo bleef het onstuimig dooreenwentelen immer voortduren.

In meer afgelegene straten kon men echter ook kleine benden gewapende mannen zien staen, die, in gelederen geschaerd en onder geleide van eenen Overste, ernstig bezig waren met zich in het behandelen van het geweer en in de krygsbeweging te oefenen.

Langs de huizen rond de Markt, op hoopen beddegoed, zaten de vrouwen en kinderen die uit de omliggende dorpen naer hier waren gevlugt. Velen weenden en klaegden over hun bitter lot; de meesten aenschouwden in stommen angst en roerloos het koortsig gewoel der mannen. By het stadhuis, onder den klokkentoren, had men den grond met strooi overdekt; op dit legerbed zaten of lagen een vyftigtal gekwetsten, met hoofd of armen in bebloede doeken gewonden. Tusschen hen wandelden eenige Gasthuisnonnen, om voedsel, hulp of troost te brengen aen wien zulks mogt behoeven; de weldadige Zusters verzorgden hunne ongelukkige landgenoten met de teederste bekommernis, met de innigste liefde.(*)

(*) De Gasthuisnonnen waren alsdan te Herenthals reeds uit haer gesticht gejaegd, doch hadden zich op het Beggynhof vertrokken.

De morgen was reeds ver gevoorderd; nog altyd zwermde de gewapende mannen door elkander en liepen van den eenen kant tot den anderen om hunne Oversten te zoeken of hunne makkers te vergaderen.

Eensklaps hoorde men, buiten de stad en nog zeer verwyderd, eenige geweerscheuten lossen. Terwyl iedereen met verrassing in de hoogte zag en luisterde, begon de noodklok storm te luiden.....

Eenige mannen daelden van het stadhuis en kwamen op de Markt tusschen de menigte gesprongen, daer zy riepen:

'Te wapen! Op! Naer de Beneden-Poort! De vliegende kolommen! De vliegende kolommen!'

Een verward gerucht steeg boven de stad; de mannen herhaelden den noodkreet, of riepen elkander op om naer de poort te trekken; trommels en trompetten mengden hunne strydzuchtige galmen tusschen het magtig gedommel der stormklok, vrouwen en kinderen kermden met akelig misbaer.....

De mannen liepen in wanorde vooruit naer de aengewezene poort; de vrouwen en kinderen vlugtten de huizen in; de gekwetsten, die zich nog oprigten of nog kruipen konden, zochten insgelyks eene veiligere schuilplaets..... en, in min dan eenige oogenblikken, waren Markt en straten eenzaem en stil. Deuren en vensters werden gesloten;

wie niet stryden kon of niet stryden durfde, verborg zich in kelders of andere schuilhoeken, - en de stad werd doodsch en verlaten als ware zy onbewoond geweest.

De gewapende mannen hadden intusschen de poort bereikt, die door den aenval des vyands bedreigd scheen. Daer zy nog altyd in de verte geweerscheuten hoorden lossen, wilden de meesten in het veld de Franschen te gemoet loopen; doch het gelukte de Oversten hen te overtuigen, dat zy beter zouden doen met zich by de eerste huizen der stad verschanst te houden en den vyand in te wachten. Eenigen der onversaegdsten miskenden dit bevel en begaven zich veldewaerts in.

Tusschen vele andere maetregelen, die in allerhaest beraemd werden, vond men goed al de huizen van dit deel der stad, *Benedery* genaemd, met mannen te bezetten, om uit vensters en kelders op den vyand te schieten indien het hem gelukte de Patriotten zoo verre achteruit te dryven.

Nauwelyks was men bezig met de uitvoering dezer beslissing te bezorgen, of degenen die buiten de stad zich in gelederen hadden geschaerd, zagen uit de verte het stof der baen in de hoogte stygen, en een verwarde hoop menschen, waeronder vele vrouwen en kinderen waren, tot hen komen geloopen. Ofschoon men, aen de snelheid waermede zy naderden, mogt denken dat zy vervolgd waren en voor den vyand vlugtten, men hoorde geene geweerscheuten

meer. Daerom, de gewapende mannen bleven met het wapen in den arm, in afwachting van hetgeen er ging gebeuren.

Daer de vlugtelingen met grooten spoed vooruitsnelden, kon men welhaest beter onderscheiden wat dit gevaerte beteekende.

Het was onmiskenbaer de bevolking van een of ander dorp, dat door den vyand was ingenomen; want men zag er vrouwen onder en jonge meisjes en kinderen en grysaerds. Velen droegen nog een pak geredde goederen, anderen hielden hunne schoenen in de hand en liepen barrevoets.

Met een droevig misbaer naderden de eersten tot den ingang der stad; men poogde hen te wederhouden, om te weten van waer zy kwamen en wat er was geschied; doch de arme vlugtelingen stroomden sprakeloos en buiten adem ter stad in. Slechts eenigen antwoordden in het voorbygaen:

‘Van Waldeghem! De vliegende kolommen! Zy komen!’

Een enkel gewapend man vertoonde zich tusschen de vlugtelingen: het was een tamelyk bejaerde boer, klein van gestalte, met krom gebogen rug, houdende eene vrouw by de hand en haer poogende te troosten, daer zy aen de grievendste wanhoop overgeleverd scheen. Aen de andere zyde der vrouw, en haer ondersteunende, ging eene jonge maegd, wier vonkelend oog en indrukwekkende schoonheid de aenschouwers met verwondering sloegen.

Een man met gryze haren sukkelde afgemat en moedeloos achter de vrouw en hare geleiders voort.

Deze vier persoonen waren Jan de knecht, Bruno's moeder, zyne vriendin Genoveva, en hun ongelukkige dorpgenoot de Brouwer, Simon's vader.

Tamelyk lang duerde het, vooraleer het aenkomen der vlugtelingen ophield; velen, gansch uitgeput van vermoeidheid en schrikkelyk aen de voeten bezeerd, hadden de voorsten niet kunnen volgen en waren achteruit gebleven; maer de vervaerdheid zweepte hen voort, en beurtelings kwamen zy insgelyks stedewaerts geloopen.

Eensklaps zag men dat het stof der baen in de verte weder als eene wolk zich verhief; men twyfelde niet of de vyand naderde. De Oversten deden den haen overtrekken en elk zich veerdig houden tot den aenval.

Nochtans, toen men beter onderscheiden kon wat zich in het verschiet opdeed, bemerkte men dat men zich had misgrepen: het was eene bende gewapende boeren; hun kleedsel liet daerover geenen twyfel.

In korten tyd had ook dit gevaerte de stad bereikt. Het waren de strydbare mannen van Waldeghem, onder geleide van Bruno, die, ten koste van hun leven, de vlugt hunner dorpgenoten hadden beschermd, en den aenval des vyands zoo lang hadden weêrstaen om aen de vrouwen en weerlooze grysaerds den tyd tot redding te geven.

Vele gezellen hadden zy verloren, vele lyken hadden zy in de bosschen laten liggen. Slechts vier gekwetsten voerden zy met zich; dezen werden door de anderen op geweeren, in vorm eener berrie, gedragen.

Bruno zelf had eene wonde aen het voorhoofd: bloed liep hem van de wangen en over de borst; hy scheen eventwel daerdoor noch van kracht noch van moed beroofd.

Nadat de jongelingen van Waldeghem aen de Oversten, by de poort, in eenige woorden hadden doen verstaen, dat zy hun dorp waren ontvlugt en, door eene vliegende kolom vervolgd, al vechtend tot hier waren geweken, trokken zy insgelyks ter stad in om hunne gekwetsten ergens in een huis te doen verbinden en verzorgen.

Terwyl de oude Brouwer de andere vlugtelingen dieper in de stad was gevolgd, had Jan de knecht in de eerste straet stil gehouden om zynen meester in te wachten; de moeder van Bruno stond nevens hem, benauwd en bevend, uitziende of zy haer zoon niet naderen zag. Nauwelyks had zy hem bemerkt, of zy sprong met eenen angstschreeuw vooruit en vloog hem om den hals. Het bloed op zyn aengezigt had haer den noodkreet ontrukt, doch nu zy zyne borst tegen haren boezem voelde kloppen, nu zy de stem haers kinds hoorde, nu juichte zy dankbaer en bly en bezweek schier van geluk.

De jongeling omhelsde haer tusschen het uitspreken

van troostende woorden, stelde haer gerust over het bloed dat hem van het voorhoofd lekte, en leidde haer met de hand voort tot in een huis der *Benedery.*

In allerhaest deed hy daer een rustbed voor zyne ongelukkige gezellen schikken; en, door zyne moeder en Genoveva geholpen, verbond hy zelf zoo goed mogelyk hunne wonden, terwyl hy iemand uitzond om te gaen vernemen of er geen geneesheer te vinden was.

Alzoo hy zyne gekwetste vrienden de eerste zorgen had toegediend, en nu met zyne moeder en Genoveva in stilte zoete woorden sprak, klonk eensklaps door de straet de krygsroep, door de lieden van Waldeghem aengeheven:

'Bruno, te wapen! te wapen! De vyand komt. Naer de poort! naer de poort!'

De jongeling sprong regt en vatte zyn geweer; zyne moeder omhelsde hem met grievende klagten en scheen hem te willen wederhouden; doch hy rukte zich zachtjes uit hare armen, daer hy zegde:

'Moeder, moeder, het oogenblik is daer! Zou ik de eenigste zyn die het gevaer zou ontvlugten, nu het misschien het begin der verlossing van myn Vaderland geldt? Ons lot is zoo: God wil het!'

De bange vrouw sloeg zich weenend de handen voor het aengezigt, daer zy pynelyk zuchtte:

'Ga, ga, een goede engel bescherme myn kind!'

Bruno drukte Genoveva's hand, legde nog eenen kus op het voorhoofd zyner moeder, gebood aen zynen knecht dat hy blyven zou om de vrouwen te bewaken, en sprong dan ter deure uit. Zyne gezellen, die met ongeduld op hem gewacht hadden, juichten by zyne verschyning in de straet en volgden hem in zynen snellen gang naer de poort.

Hier schikte hy zyne mannen nevens de benden die er reeds strydveerdig stonden, en blikte in de verte naer het vyandlyke leger, dat zeer langzaem naderde, of misschien zelfs nu stil hield; want men kon weinig beweging tusschen zyne verschillende vaendels bespeuren.

Welhaest kwam eene bende peerdenvolk tot op weinigen afstand der stad gereden, als om van naderby te bespieden welke schikkingen de Boeren tot hunne verdediging genomen hadden.

Er werd hevig op deze bespieders geschoten; een tiental peerden tuimelden met hunne ruiters omverre, de anderen wendden zich om en vlugtten terug naer hun leger.

Dit eerste voordeel, zoo gemakkelyk behaeld, en bovenal het gezigt van der vyanden vlugt, ontstak de harten der Boeren in strydlust en zy juichten met blyde galmen, als ware dit een zeker voorteeken der naderende overwinning.

De Oversten moesten vele moeite aenwenden om hen het vooruitgaen te beletten: de meesten wilden de stad verla-

ten en onmiddelyk tegen de vliegende kolommen optrekken.

Er verliep eene lange wyle tyds eer men in het fransche leger nog de minste beweging kon bemerken. Degenen wier gezigt het verste droeg, beweerden echter dat de vyand bezig was met zyne benden in digtgeslotene gelederen op de groote baen te schikken.

Een oogenblik daerna kwamen weder eenige fransche ruiters stadwaerts aengerend. Dit mael waren zy slechts vier of vyf in getal; de voorste zwaeide een wit vaendel boven zyn hoofd; een trompetter reed hem ter zyde.

Daer de Boeren zich bereid maekten om weder op deze mannen te schieten, liepen de Oversten met groote haest rond om hunne mannen te doen begrypen, dat deze ruiters onderhandelaers waren en men zulken, volgens krygsgebruik, ongehinderd moest laten naderen. Ofschoon de meesten niet verstonden wat hier de woorden onderhandelaers, wapenbode en *parlementaire* beteekenden, zy beloofden te gehoorzamen en stelden het geweer aen den voet.

Ongelukkiglyk was er, om die verklaring te doen, niemand by de eenige jonge lieden die waren vooruitgeloopen en zich in het hout op den loer gelegd hadden.

De onderhandelaers waren nog tamelyk verre van de stad, toen reeds een tiental geweerscheuten uit het loover klonken: de wapenbode en de trompetter vielen gewond uit den zadel; de anderen vloden terug in de baen.

Uit het fransche leger had men dien onverwachten aenval en zyn noodlottig gevolg bespeurd: een donderende wraekkreet steeg op over de gansche kolom; de gelederen bewogen er zich met onstuimigheid; trommels en trompetten galmden boven het verward geschreeuw..... en, opeens kwam het vyandlyke leger als een stormgevaerte naer de stad afgezakt.

Eventwel, toen de Franschen de plaets naderden waer de Patriotten hen verwachtten, werden zy door eene wolk kogels begroet, en, zoo velen hunner vielen neder, dat de voorste benden hunne vaert stuitten en aerzelden over hetgeen hun te doen stond. Zy hadden gemeend de Boeren over het lyf te loopen en de stad binnen te dringen, doch het getal der Patriotten was te groot om zoo ligtelyk te worden overrompeld.

De Franschen zagen zich diensvolgens genoodzaekt, van den storm af te zien en naer middelen te zoeken om insgelyks hunne benden te ontplooijen, ten einde al hunne mannen in het vuer te kunnen brengen.

Onderwyl schoten de Boeren even aenhoudend onder den vyand en deden hem oneindig veel schade. Hun stand was hiertoe zeer voordeelig: zy waren wyd uiteen geschaerd, gaven vuer uit alle geweeren en mikten op eene digtgeslotene kolom, zoodat byna geen enkele hunner kogels het doel kon missen.

De Generael der Franschen, die al spoedig den neteligen toestand zyns legers bemerkt had, was intusschen bezig met eene beweging te gebieden, die de kans mogt doen keeren. Hy deed met spoed eenige hagen omver hakken en ontplooide zyne mannen langs daer tot dat hunne slagorde zich nog breeder uitstrekte dan die der Boeren.

Intusschen had eene ruiterschaer in de Kleine Nethe eene plaets gevonden die waedbaer was. Door deze ondiepte geraekten de peerden over het water, en de ruitery viel de Boeren ter zyde aen.

Nu eerst werd de aenval allerhevigst. Van wederzyde overdekte eene rookwolk de strydenden; het moordend lood vervulde de lucht met pynelyk gefluit, waertusschen de klagten der gekwetsten, het krygsgeschreeuw en de aenwakkeringen der Oversten tot een dof en akelig gebruis versmolten.

Nu verloren de Boeren insgelyks veel volk. Bovenal aen den linkervleugel, waer de vyand in overmagt was, kon men zien dat zy het niet lang zouden uithouden, want daer lagen gansche gelederen neêrgeveld.

Eventwel voor den ingang der stad en aen den regtervleugel stonden hunne zaken nog gunstig; daer hielden zy moedig stand en braken, door een scherp vuer, groote gaten in de vyandlyke slagorde.

Het ware nog moeijelyk geweest, te vermoeden wie er zegepralen zou, toen eensklaps, op de groote baen, de middelste schaer der Franschen zich opende, en vier kanons hunne schrikkelyke monden toonden. Daerop borsten de magtige oorlogstuigen donderend los en zonden eenen hagel schroot onder de Boeren(*).

Het uitwerksel dezer vier scheuten was schrikkelyk. Daer de volle lading door het digtste van der Belgen gelederen gevlogen was, had zy een vyftigtal mannen gewond en gedood; nog noodlottiger was echter de zedelyke indruk dezer onverwachte donderslagen, die over stad en velden weêrgalmend voortrolden, en hopeloosheid of schrik onder de Landlieden verspreidden.

By de tweede ontploffing der kanons begonnen de Boeren van de beide vleugels naer de poort te wyken; de Franschen bemerkten het, en drongen met nieuwen moed vooruit, onder het aenheffen van den wapenkreet: *Vive la République française!*

Nog eenigen tyd hielden de bezwykende Patriotten stand by de poort, tot dat de Oversten zelven het bevel gaven om de stad in te rukken, en, van tusschen de huizen en beschut

(*) Volgens eene proklamatie van het Centrael Bestuer, in nummer 14, 19^{en} Brumaire, jaer VII (1798), der *Gazette van Antwerpen* opgenomen, bestonden de fransche troepen voor Herenthals, onder anderen, uit het 5^{e} Regiment Jagers te peerd, de 48^{e} halve Brigade en eene kompagnie ligte Artillerie.

voor kanons en schroot, den wanhopigen stryd voort te zetten.

Onder den aendrang des vyands kon deze terugtogt niet met regelmaet geschieden; er was eene groote verwarring onder de Boeren, en nog vermeerderde deze toen de fransche Generael zyne ruitery vooruit zond en storm deed loopen tegen de wykende Landlieden.

De laetsten die, vechtend als leeuwen, de stad intogen, waren de jongelingen van Waldeghem welke, door Bruno aengevoerd, zelfs tegen het peerdenvolk zich opwierpen en slechts stap voor stap zich van de plaets verwyderden waer zy eerst hadden gestaen; - maer de bevelen der fransche Oversten werden zoo krachtig en zoo aenjagend, dat de ruitery welhaest als een onweêrstaenbare drom zich vooruitwierp, en, door de ruwe magt van der peerden lichaem alleen, de belgische stryders verpletterde of tot diep in de stad terugdreef.

Nu nam de bloedige worsteling een ander voorkomen aen: uit de huizen, waertusschen de Franschen gedrongen waren, werd een hevig vuer op hen gerigt; kelders, vensters, daken, het spuwde al dood en vernieling op hen..... De soldaten, door dezen nieuwen aenval verrast, zouden waerschynelyk teruggeweken zyn, hadde het voortdringen van het achterste gedeelte des legers hun dit niet belet.

Er kwam onder het fransche peerdenvolk een oogenblik van aerzeling, eene pooging tot terugkeeren, die de strydende Boeren eenige verpoozing gaf.

Bruno, nog omringd van het grootst gedeelte zyner gezellen, riep op dit oogenblik tot hen, daer hy met wanhoop naer den vyand vooruitsprong:

‘Vrienden, volgt my! Onze gewonde broeders, myne moeder! Zy vallen in handen des vyands. Om Gods wil, nog eene pooging!’

Onversaegd tegen het peerdenvolk oploopend en door zyne moedigste gezellen gevolgd, drong hy waerlyk een eind verre door den vyand, tot dat hy het huis bereikte waer hy zyne moeder en Genoveva by de gekwetsten had gelaten. Maer hier kwam eene grootere bende ruitery op hem en zyne makkers aengedrongen; deze laetsten werden teruggedreven. Bruno stond alleen en verweerde zich met ongemeene verwoedheid, tot dat een sabelhouw hem het geweer in de handen verbryzelde. Ter zelfder tyd riep eene bekende stem hem toe:

‘Geef u gevangen, snoode dweeper, of gy zyt dood!’

‘Ah, Simon! Simon!’ riep Bruno met bitteren spot ‘uw Vaderland vergaet: gy zegepraelt!’

Reeds waren eenige soldaten toegeloopen; het zweerd hing reeds boven Bruno's hoofd; maer Simon-Brutus riep op bevelenden toon:

‘Houdt op! Neemt hem gevangen: gy verantwoordt my voor zynen persoon en zyn leven!’

Ondertusschen waren de Franschen bezig met de deuren der huizen open te loopen, om de mannen te zoeken die uit vensters en kelders op hen schoten. Zoo gelukte het hun, na zekeren tyd deze bevechting te doen ophouden; en welhaest drongen zy onweêrstaenbaer voort tot op de Markt.

De Boeren hadden eindelyk hunne onmagt bespeurd; de meesten waren langs andere poorten in het veld gevlugt; velen echter hadden zich in de huizen der burgers verborgen, met de hoop dat men hen niet zou herkennen.

De vlugtelingen van andere dorpen, vrouwen, kinderen en grysaerds, hadden reeds by het gezigt der gewondenen die men uit den stryd naer de Markt had gebragt, en bovenal by het gedonder der kanons, in aller yl de stad verlaten en in de omliggende bosschen eene schuilplaets gezocht.

Toen de Franschen de Markt betrokken, zagen zy geene gewapende Boeren meer, en zy namen zonder wederstand bezit van de stad.

Terwyl in alle rigtingen benden werden uitgezonden, om de huizen open te slaen en de gevlugte Boeren op te zoeken en te vermoorden, stond de Generael met een deel zyns legers by het stadhuis.

Hy raesde en tierde over het allezins aenzienlyk verlies dat hy had onderstaen, en deelde de wreedste bevelen uit

onder het mompelen van allerlei wraekzuchtige bedreigingen.

Nevens hem stond Simon-Brutus, die zyne gramschap nog meer aenvuerde. De zoon des Brouwers van Waldeghem scheen in groote gemeenzaemheid met den Generael te verkeeren en zyne volle genegenheid te bezitten. Al hadde zyne ware onversaegdheid en zyne diepe verkleefdheid aen al wat fransch was, hem deze genegenheid niet aengewonnen, zyne hoedanigheid van Kommissaris van het Centrael Bestuer gaf hem regt op de achting en op den eerbied des Generaels.

Tegen het stadhuis, tusschen eene sterke wacht soldaten, stonden de Boeren die men in den stryd had gevangen genomen. Bruno, aen eene byzondere wacht toevertrouwd, zat niet verre van daer met gebondene handen op eenen steen. Een fransch soldaet, uit barmhartigheid, had hem het bloedend hoofd met eenen nieuwen doek omwonden.

De jongeling staerde met verglaesden blik ten gronde en scheen in doodsche mymering verzonken. Gewis, hy moest hevige martelpynen lyden, daer hy het lot zyns vaderlands, het lot zyner moeder en zyner vriendinne overwoog.....

Reeds waren sommige Oversten den Generael oorlof komen vragen om de krygsgevangenen onmiddelyk door den kop te doen schieten; doch de Veldheer scheen onder-

scheid te maken tusschen de Boeren die men onder de opene lucht had gevangen genomen en degenen die men binnen de huizen der *Benedery* had ontdekt: de eersten wilde hy slechts ter dood brengen na eene zoogezegde beslissing van den krygsraed; de laetsten moesten oogenblikkelyk worden vermoord.

De geweerscheuten, welke men in alle straten hoorde weêrklinken, waren zoo vele mannen die men uit de huizen had gerukt en voor derzelver deuren door den kop schoot. Gewis werd op deze wyze ook menig burger gedood die niet in den stryd was geweest; want, daer de Franschen de verregtveerdigingen niet konden verstaen die zy, in hunne vlaemsche moedertael, deden gelden, werden zy meestal op de straet gesleurd en onbarmhartiglyk vermoord.

Terwyl de Generael en Simon-Brutus deze bloedige wraekneming in de naeste straten en rond de Markt aenschouwden, bragt men uit de *Benedery*, langswaer de Franschen in de stad gedrongen waren, vyf of zes gekwetste soldaten uit wier wonden het bloed nog vloeide.

De Generael reed hun te gemoet en vroeg met vlammende blikken wat dit beduidde.

Hem werd gezegd dat de huizen, waertusschen het hevigste gevecht was geschied, vol vlugtelingen zaten, die zich verstout hadden de opzoekers aen te vallen en met

geweerscheuten te begroeten. De kapitein, willende zyne soldaten niet blootstellen om binnen de huizen te worden gedood, had alle opzoeking doen staken tot nader bevel des Generaels.

Deze, by dit berigt, ontstak in eene hevige gramschap en zwoer, onder yselyke bedreigingen, dat de *Brigands* - anders noemden de Franschen de strydende Belgen niet, - dat deze vuige roovers, die zynen *parlementaire* vermoord hadden, zich zynen doorgang in Herenthals zouden herinneren.

Daerop zond hy eenen Officier tot den Kapitein der gekwetste soldaten, met het bevel om al de huizen der straet waer het feit geschied was, in brand te steken en geene levende ziel eruit te laten ontsnappen.

Na eenigen tyd stegen de vlammen als een onmeetbare vuergloed boven zestig huizen; eene dikke rookwolk verduisterde het daglicht en rolde in akelige golving over de stad.

In den brand, tusschen het geloei der vlammen, tusschen het gekraek der instortende verdiepen, hoorde men het akelig noodgehuil der ongelukkigen, die, veroordeeld om levend door het vuer te worden verslonden, zich aen de vensters en op de daken vertoonden om deze schrikkelyke dood te ontvlugten..... maer van alle kanten mikten de gevelde geweeren der soldaten op hen: wie eenige kans

scheen te hebben om het gevaer te ontkomen werd door de kogels neêrgeworpen en stortte huilend terug in de vlammen(*).

Bruno die, als een dief gebonden, gevoelloos tusschen zyne wachten op eenen steen gezeten was en in yselyke droomen aen degenen dacht die hem dierbaer waren, werd eensklaps door den rooden blaek van den vuergloed uit zyne doodsche mymering opgewekt.

Hy staerde een kort oogenblik als zinnneloos en dwaes naer de vlammen en sprong dan met eenen akeligen angstschreeuw regt, daer het woord 'moeder!' in grievenden galm uit zyne borst opvloog.

Maer dewyl hy vooruitloopen wilde, grepen zyne wachten hem aen, en rukten hem achterover op den steen.

(*) Volgens een schryven van Generael Duruth zelven, onder wiens Brigade deze *Colonne mobile* behoorde, zouden er in dezen brand 400 menschen zyn omgekomen.
Zie de *Geschiedenis van Antwerpen,* door F.H. Mertens en K.L. Torfs, 6e deel, bladz. 497.

Een handschrift van eenen tydgenoot dezer gebeurtenissen, door den heer K. Stallaert, van Brussel, ons vriendelyk medegedeeld, teekent het volgende over de inneming van Herenthals aen:
'Deze *requisitionnairen* versterkten zich seffens tot Herenthals, alwaer zy den trompetter afschoten, en voorts zoo veel Franschen doodden, dat er 14 dubbelkarren weggevoerd zyn; doch er zyn door de Franschen in brand gestoken verscheidene huizen, zoodat er 78 afgebrand zyn. Ook hebben zy de *revolutionnairen*, die zy vonden, seffens voor den kop geschoten; en al wat zich uit de huizen wilde redden, die in brand stonden, werd door het *militair* doodgeschoten.'

Simon-Brutus, die op eenige stappen van daer nevens den Generael zich bevond, had den indrukwekkenden angstschreeuw van Bruno gehoord. Hy keerde zich om en zag hoe de jongeling, met krampachtige gebaren, op de knien viel en de armen biddend tot hem uitstak. Over deze houding van Bruno verwonderd naderde hy hem.

De bezwykende jongeling riep hem toe:

‘Ach, Simon, Simon, myne moeder, zy is in de vlammen!’

Eene koele uitdrukking en het ophalen der schouders was alles wat hy van Simon-Brutus ten antwoord kreeg.

‘ô, Simon!’ riep hy nogmaels, daer hy op de knien voortkroop. ‘Red, red myne arme moeder! Red de ongelukkige Genoveva!’

‘Hoe, Genoveva?’ riep Simon-Brutus met plotselinge ontsteltenis. ‘Genoveva in de vlammen!’

Op de bevestiging van Bruno riep hy tot de wachten:

‘Maekt zyne handen los! Volgt my. - Kom, Bruno, gauw, wys het huis waer zy is. Spoed u, spoed u, of het is te laet!’

En, vooruitloopend, riep hy eenige woorden tot den Generael, die hem niet gansch verstond, doch eventwel goedkeurend met het hoofd knikte.

Naermate Bruno en Simon-Brutus met snelle stappen den brand naderden, verengden hunne borsten van angst

en benauwdheid; zy zagen van verre hoe reeds eenige huizen waren ingestort en hoe de vlammen uit vensters en deuren der andere wooningen in de hoogte sloegen.

Bruno verbleekte, zyne beenen werden zwaer, het hoofd begon hem te draeijen. Een laetste sprankel der hoop behield hem echter nog de kracht om zynen loop voort te zetten.

'Waer, waer is het huis?' vroeg Simon-Brutus.

'Daer, daer achter den hoek!' zuchtte Bruno, byna van spraek beroofd.

En, alzoo zy nu om den hoek gekeerd waren, wees de jongeling met de sidderende hand op eenige rookende puinhoopen; een schreeuw als een doodkreet brak hem uit de borst, hy wankelde op zyne beenen en stortte loodzwaer neder op den grond.

Simon-Brutus staerde eene wyl als bewusteloos in de blakende assche, waeronder het lyk van Genoveva volgens aenwyzing van Bruno moest begraven liggen; dan keerde hy het gezigt ervan af en zonk in droeve overpeinzingen weg.

Welhaest echter hief hy weder het hoofd op, en sprak met koele uitdrukking tot de soldaten die hem hadden gevolgd:

'Draegt dezen gevangene terug naer de Markt en bewaekt hem daer tot dat ik u andere bevelen zende.'

De soldaten ligtten den ongelukkigen jongeling van den

grond en droegen hem door de straet; zyne lidmaten hingen slap en ontzenuwd, als ware hy reeds een lyk geweest.

Simon-Brutus volgde van verre met den blik ter aerde gerigt; hoe zeer hy ook worstelde tegen smart en wroeging, het beeld van Genoveva, in het midden der vlammen tegen de schrikkelykste dood worstelende, wilde hem niet verlaten.

Intusschen hadden de Markt en de aenpalende straten een ander droevig tooneel aengeboden.

By het zien van den rooden blaek, die tot het binnenste der huizen den brand verkondigde, waren de bevende inwooners achter hunne vensters verschenen en hadden, met de dood op het lyf, den uitgestrekten vuergloed gezien.

Daer zy meenden dat de gansche stad veroordeeld was om door de vlammen vernield te worden, sprongen de meesten uit hunne huizen en poogden zich door de vlugt te redden. In den eerste wilden de fransche soldaten hen terugdryven en hun beletten de poorten te bereiken; zy hadden zelfs meermalen onder het vliedende volk geschoten; doch daer de menigte meest uit vrouwen, kinderen en stramme grysaerds bestond, lieten zy ze eindelyk ongehinderd ter stad uitstroomen. Zoo veel het hun doenlyk was, namen zy de mannen gevangen die nog in staet schenen om de wapens te dragen: eventwel, velen dezer laetsten geraekten insgelyks uit de stad en in het open veld.

Dit vlieden, dit gekerm duerde voort, toen eensklaps in de verte zich een zonderling schouwspel vertoonde.

Het was eene rei Nonnen met hare Overste aen het hoofd; zy kwamen langzaem van den kant waer het Beggynhof stond, en schenen zich naer de plaets der Markt te rigten waer zy den Generael te peerd zagen zitten.

De soldaten erkenden aen de kleeding dezer vrouwen dit slach van Nonnen, dat overal de zieken en gekwetsten, van vriend en van vyand, met dezelfde liefde verzorgde, en daerom, zelfs onder de legers der Franschen, met eerbied en genegenheid werd omringd. Hetzelfde hadden zy ook dezen dag gepleegd: geen gewonde Franschman lag er in Herenthals, of de liefderyke Zusters hadden hem reeds voedsel bezorgd of troost en lafenis gebragt.

Nu naderden de moedige maegden met statige kalmte op het gelaet: onbevreesd en sterk door overtuiging, daer zelfs, waer ieder vlugtte voor eene zekere dood.

By het voorbygaen der Nonnen schikten de fransche soldaten zich ter zyde en bragten met ontzag de hand aen den hoed.

Met denzelfden langzamen indrukwekkenden gang stapten de Nonnen voort tot voor den Generael, die met verwondering haer had zien naderen.

Al de Nonnen knielden neder en staken de handen als een gebed tot den Veldheer uit.

In goed Fransch sprak der Nonnen Overste hem toe, daer zy echter ten gronde geknield bleef:

‘In den naem des Heeren, in den naem der menschlievendheid, Generael, genade, genade voor deze ongelukkige stad! Kan zy uwe wraek verdiend hebben, zy heeft genoeg geboet. Een gedeelte reeds is door de vlammen verteerd, ô spaer het overige! Verhoor, verhoor de ootmoedige bede van zwakke vrouwen, die haer leven ten dienste der lydende menschheid hebben gesteld. Zie, wy knielen smeekend voor u neder; moge onze noodklagt weêrklank in uw hart vinden..... Ach, wy zullen God bidden dat hy u barmhartig zy!’

De Generael reikte de hand tot de Overste der Nonnen en deed haer teeken dat zy van den grond zou opstaen. Hy zegde met zekere minzaemheid:

‘Gy vraegt my, Citoyenne, dat ik het overige gedeelte der stad spare; myne meening was niet het te vernielen, zoo men my geene nieuwe redenen ertoe gaf. Maer, vermits gy my eene bede doet, wil ik ze verhooren zoo veel het my mogelyk is.’

Hy keerde zich tot eenen Stafofficier en bevool:

‘Men doe de wraekneming staken! Men zende mannen naer den brand om het vuer af te zonderen, en te beletten dat het tot de andere huizen overga. Men late de vreedzame burgers ongehinderd, en vange slechts degenen die weêr-

stand bieden by de doorzoeking der huizen. In een woord, ik wil dat alle geweld ophoude, voor zoo veel de belangen der Republiek en onze eigene veiligheid het toelaten!'

Dan keerde hy zich weder tot der Nonnen Overste en vroeg:

'Zyt gy tevreden, Citoyenne?'

'Ach, ik dank u uit den grond des harten' antwoordde zy.

'Wat u betreft, goede Zusters' hernam de Generael 'ik hoop dat gy myne mannen liefderyk zult bezorgen, uit herdenking van hetgeen ik voor u doe.'

'Generael' antwoordde de Overste 'hoe uwe beslissing ook ware geweest, dien pligt zouden wy even godvruchtig hebben vervuld. Al wie mensch is en lydt, is ons tot broeder gegeven; de kristene menschenliefde heeft geene andere wet.....'

'Het is wel' viel de Generael haer glimlachend in de rede 'spaer ons een sermoon. Gaet, Zusters, keert terug in vrede.....'

Terwyl de Nonnen met even veel plegtigheid van deze plaets zich verwyderden en, onder der soldaten eerbetuiging, naer het Beggynhof wederkeerden, riep de Generael:

'Men neme schikkingen tot het legeren onzer mannen op de Markt! Men brenge de gevangenen in veiligheid tot dat de krygsraed over hun lot hebbe beslist?'

Er kwam meer beweging tusschen de soldaten op de Markt. Officieren liepen in alle rigtingen om de bevelen des Generaels aen de verspreide Oversten te dragen.

De wachten deden de gevangenen opstaen en bereidden zich om ze naer eene andere plaets te voeren.

Bruno was eindelyk uit zyne lange bezwyming ontwaekt; hy zat weder op den zelfden steen, met het neêrhangend hoofd op de borst gebogen en, in yselyke zielepyn, een schrikkelyk ongeluk overpeinzend.

Men deed hem insgelyks opstaen en bragt hem tusschen eenige andere gevangenen, welke als hy gekwetst waren. Hy werd met dezen in eene byzondere rigting weggevoerd.

VIII.

In eene afgelegene kamer van het Beggynhof, te Herenthals, bevond zich Bruno's moeder. De ongelukkige vrouw moest schrikkelyk geleden hebben; want haer aengezigt, ofschoon nu door eenen zoeten glimlach verhelderd, droeg nog de sporen der doorstane martelpyn. Hare roodgeweende oogen, hare bleeke wangen, haer krampachtig weggetrokken mond, en daer tusschen de lach der hoop..... het was eene uitdrukking die het hart verscheurde, omdat, in eenen bejaerden mensch, de vreugde tusschen tranen aen den noodlottigsten slag doet denken: aen de verdwaling van den geest onder den druk eener oneindige smart.

Nevens haer zat Genoveva die, alhoewel zelve bitter

weenend, nog woorden van troost tot haer sprak en haer op eene gelukkige uitkomst poogde te doen hopen.

Eene jonge Gasthuis-non stond voor de twee vrouwen en mengde insgelyks eenige aenmoedigende gezegden tusschen de smartelyke samenspraek.

De moeder luisterde als bewusteloos op de blyde vooruitzigten die Genoveva haer aentoonde.

‘Moeder-lief’ sprak de maegd ‘ziet gy, nu is de Vrouw Overste zeker reeds voor den Generael; zy heeft veel invloed op hem: drymael reeds ging zy heden tot zyne herberg om hem iets te vragen, en telkens stond hy haer verzoek toe. Hy betuigt haer eene groote achting, eerbied zelven. Vraeg het liever aen myne nichte.’

‘Zeker, het is waer’ antwoordde de Non ‘ik twyfel niet, of zy zal in hare pooging gelukken.’

‘Oh, mogt dit nog eens waer zyn!’ zuchtte de moeder met vreugdetranen in het oog. ‘Mogt God des Generaels gemoed met barmhartigheid vervullen. Eilaes, myn arme zoon, myn Bruno, veroordeeld om te sterven! Veva, zoo hy eens weigerde? Dan zou morgen een kogel myn eenig kind.....!’

De maegd drukte haer eenen innigen kus op de lippen om hare pynelyke verzuchting te breken. Dan sprak zy op zoeten toon:

‘Maer, gy hoort immers wel, wat myne nichte zegt?

Laet ons wachten en hopen; waerschynlyk heeft de Vrouw Overste reeds den Generael verlaten; - en waerom, lieve moeder, waerom ons al de smarten der grootste ramp aendoen, op het oogenblik zelven dat men misschien met zyne genade tot ons terugkeert? Al verkregen wy slechts een uitstel, dan konden wy meer poogingen aenwenden; des Generaels gramschap zou bedaren; en het zou ons gemakkelyker worden, de genade te bekomen die men ons in een oogenblik van verbolgenheid zou geweigerd hebben. De Vrouw Overste heeft immers beloofd, dat zy noch moeite noch smeekingen zal sparen?'

De benauwde vrouw glimlachte weder, alsof het gevoel der hoop op nieuw in haren boezem was gedaeld. Zy vatte Genoveva's hand met eene dankbare uitdrukking, en meende op hare troostende gezegden te antwoorden; doch nu hief zy het hoofd op en rigtte de glinsterende oogen naer de deur.

Op den trap hoorde men de stappen en de stem van iemand, die onder het opklimmen bevelen gaf.

'Daer is zy!' riepen Bruno's moeder en Genoveva, terwyl zy bevend en met jagenden boezem regtsprongen.

De deur werd geopend.

Nauwelyks had de arme moeder eenen blik op het treurig gelaet der intredende Overste geworpen, of zy hief de handen klagend ten hemel en kermde met grievende stem:

‘Het is gedaen, ô God! Myn zoon, myn ongelukkige zoon!’

‘Welnu? welnu?’ riep Genoveva in de uiterste ontsteltenis.

‘Ach’ zuchtte de Overste met diep medelyden ‘ik beklaeg uw ongeluk. Denk dat God hem de kroon der martelaren heeft voorbestemd.’

‘Hy moet sterven! Myn eenig kind!’ huilde de lydende moeder. ‘ô, God, wees barmhartig, roep my tot u, gun my de dood voor dat de kogel hem treffe!’

‘Alle hoop is dus verloren!’ gilde Genoveva, daer zy insgelyks zich op den zetel nedervallen niet.

‘Ik heb den Generael gesproken’ hernam de Overste ‘ik heb gesmeekt, gebeden, geknield. Hy aenhoorde my met welwillendheid, doch zegde dat hy niets aen het vonnis van den krygsraed veranderen mag; daerenboven, dat de Kapitein der lieden van Waldeghem de eigen krygsgevangene van den Kommissaris van het Centrael Bestuer is; en dat, zoo het mogelyk ware iets ten zynen gunste te doen, het niemand zou kunnen beproeven dan de Kommissaris zelf.’

De moeder rigtte zich op; zy sidderde van haest en scheen eensklaps door een wegvoerend gedacht overheerscht. De hand van Genoveva aengrypende sprak zy:

‘Simon Meulemans? Hy zou myn kind kunnen redden?

Kom, kom, Veva, laet ons tot hem gaen. Ik zal knielen, kruipen voor zyne voeten, myne tranen zullen hem overwinnen: hy is geen vreemdeling, hy zal medelyden hebben met eene stervende moeder.....'

'Simon Meulemans?' riep Genoveva met afschrik. 'Ach, gy kent hem niet! Hy is wreeder nog dan de vreemde dwingelanden; hy zal zich in onze smart verblyden. Bruno is hem een vyand dien hy haet, wiens dood hy wenscht; en, ware het niet zoo, veeleer zouden wy eenen steen vermurwen dan het yzeren hart van dien beul....!'

'Neen, neen' antwoordde de moeder 'ik zal dit laetste reddingsmiddel niet verlaten. Al moest ik dwars door de vlammen tot Simon gaen, ik zal het beproeven. Er is iets dat my den boezem van hoop doet kloppen, iets dat my onweêrstaenbaer tot dezen stap dryft..... Kom, ô kom!'

'Ik durf niet' zuchtte de maegd 'ik vrees Simon Meulemans meer dan de dood.'

'Eilaes' hernam de moeder klagend 'ik had gehoopt dat uwe tegenwoordigheid eenen gunstigen indruk op zyn gemoed zou hebben gedaen. Hy bemint u; gy zyt welligt de eenigste op aerde, wien hy het leven van myn ongelukkig kind zou schenken..... maer, in Gods naem, blyf dan, ik zal alleen gaen.....'

Genoveva stond eene poos met den blik ten gronde in diepe overweging dwalend; zy stak zich de bevende hand

in den boezem als om te voelen of zeker voorwerp, dat zy in hare borst verborgen hield, er nog tegenwoordig was. Dan rigtte zy het hoofd op en sprak met besluit:

‘Welaen, moeder, kom, ik zal mede gaen. Het is waer, ik beef, ik ben vervaerd; maer toch, het is vervolging noch dood die ik vrees: het is de liefde van Simon die my sidderen doet..... Ik zal eventwel voor hem verschynen, my buigen voor het wangedrocht, het smeeken en vleijen..... ô, Dat God het my vergeve: het is voor Bruno!’

De hand der Nonne grypende, zegde zy, daer zy de kamer verliet:

‘Zuster Kaet, goede nichte, gy weet waer de Kommissaris van het Centrael Bestuer geherbergd is. Geleid ons, wys ons waer wy hem vinden kunnen.’

Onder de deelnemende wenschen der Overste, daelden de dry vrouwen den trap af en verlieten het Beggynhof.

Voor een groot burgershuis hield de Nonne stil en zegde:

‘Ziet, daer is de herberg van den Kommissaris dien gy zien wilt. Ik kan geen Fransch; dat Veva den soldaet aenspreke die voor de deure zit.’

De maegd rigtte zich stoutelyk tot den soldaet en deed hem verstaen, dat zy den Gemagtigde van het Centrael Bestuer om zeer dringende zaken verlangden te spreken. Of de statige schoonheid van Genoveva of de zoetheid harer bede den krygsman getroffen hadden, althans hy

deed met zekere minzaemheid de vrouwen in den gang des huizes treden en verzocht haer te wachten, tot dat hy zynen Overste oorlof tot toelating hadde gaen vragen.

De soldaet verliet haer en trad verder den gang in, waer hy zachtjes op eene zydeur klopte, en dan binnen trad. Daer zyn Overste hem teeken deed dat hy wat wachten zou, bleef hy zwygend staen.

Simon-Brutus zat by eene tafel te schryven en overlas, met half luider stemme, eenen brief dien hy waerschynlyk naer Antwerpen wilde sturen. Dit schrift was in de fransche tael vervat; het einde ervan luidde als volgt:

'..... De stad is stormender hand ingenomen; de verblinde schelmen hebben zich verdedigd als hadde de dweepzucht hen razend gemaekt; eventwel, zoo als immer, hebben de onverwinnelyke helden der fransche Republiek den zegeprael behaeld. Zestig huizen tot den grond afgebrand, vier honderd Brigands in de vlammen omgekomen, ziedaer de uitslag van dien gedenkweerdigen dag. Morgen vertrekken wy van hier om de overblyfsels van dit bloedzuchtig ras te vervolgen. By ons vertrek zullen nog vyftig Brigands door den kop geschoten worden. Zulk vaerwel zal aen dit vryheidhatend en dom volk, het geheugen laten van de wyze waerop de fransche Republiek diegenen straft, die zich door tyrannen en priesters laten verleiden tot het verstooten der vryheid en der onafhankelykheid, die de

groote en edelmoedige fransche natie hun aenbiedt. - Morgen avond waerschynelyk het berigt eener nieuwe overwinning.

Heil en broederlykheid.'

Simon-Brutus zette zyn handteeken onder dit verslag, plooide het en schreef de bestemming erop. Het den soldaet reikende, zegde hy:

'Gy zult dien brief op het stadhuis brengen, by den Wachtmeester. - Welnu, wat moest gy my melden?'

'Citoyen Commissaire' antwoordde de soldaet 'er zyn dry vrouwen gekomen die u smeeken, haer een oogenblik gehoor te verleenen.'

'Ik ben niet te spreken!' zegde Simon-Brutus verstoord. 'Heeft men, in den oorlog, tyd over om op het gekerm van vrouwen te luisteren? Ga, zeg haer dat ik niemand ontvangen kan.'

Daer de krygsman scheen te aerzelen om de kamer te verlaten, riep de Overste op schertsenden toon:

'Welnu, Citoyen Caporal, zouden deze vrouwen by geval uw hart geraekt hebben? Een oude wolf als gy!'

'Het kan wel mogelyk zyn' antwoordde de krygsman met ernst 'en indien gy ze zaegt, Citoyen Commissaire, het zelfde mogt u insgelyks gebeuren.'

'Welke vrouwen zyn het dan?'

‘Het is een jong meisje, eene oudere vrouw en eene Non; maer dit jong meisje, Citoyen Commissaire, is zoo schoon, er is iets zoo gebiedend in haren blik, zy is zoo wel gemaekt en spreekt zulk aerdig en zoet Fransch, dat zy waerlyk in staet zou zyn om den ongevoeligsten te betooveren.’

‘Zoo, zoo, Citoyen Caporal’ bemerkte de Overste ‘het schynt dat gy toch de ongevoeligste niet zyt. Welnu, om uwentwille; om aengenaem te zyn aen het voorwerp uwer genegenheid, ik zal een oogenblik aen dit verhoor opofferen. Leid de vrouwen tot hier, en draeg dan zonder uitstel mynen brief naer het stadhuis.’

Met eenen stillen spotlach op de lippen wachtte Simon-Brutus op de komst der vrouwen; hy stelde zich by de tafel, legde de eene hand erop en rustte zoo, met het hoofd achterover, in de houding van eenen man die vervuld is met het gevoel zyner weerdigheid.

Nauwelyks had hy dezen trotschen stand genomen, of de deur opende zich, en dry vrouwen vielen knielend neder by den ingang der kamer en kermden smeekend om genade.

‘Veva!’ riep de Overste met diepe ontsteltenis, daer hy tot de maegd liep en haer met beide handen ophief. ‘Ah, Veva, ik had reeeds uwe dood betreurd. Gy leeft? Het lot heeft u gespaerd! Ik ben gelukkig, u terug te zien.....’

Hy voelde hoe Genoveva's handen in de zynen sidderden; hy zag op haer gelaet, hoe zy van hem schrikte; hy doorgrondde het gevoel van haet dat in scherpe uitdrukking om hare lippen zich teekende, wat moeite zy ook deed om het hem te verbergen. Terwyl hy den vragenden blik met klimmende verstoordheid in haer oog stuerde, wrong zy hare handen met vreesachtige poogingen uit de zynen los.

Simon-Brutus, door deze onmiskenbare bewyzen van afkeer in zyn gevoel en in zynen hoogmoed gewond, ging weder by de tafel staen en zegde op bitteren toon, nog bevende van spyt:

'Gy roept om genade! Is het zoo dat men genade verwerft? Laet hooren, welke is dan de gunst die men meent te bekomen met my te tergen?'

De moeder kroop op de knien vooruit, hief de handen tot hem en zuchtte:

'ô, Simon Meulemans, aenzie myne tranen, verhoor myn ootmoedig gebed, wees barmhartig, geef eene arme moeder toch den doodslag niet! ô, schenk my het leven van myn eenig kind!'

'Het leven van Bruno?' vroeg de Overste met zuren lach.

'Simon' hernam de snikkende vrouw, nog digter tot hem kruipende 'toen uwe moeder zaliger ziek was heb ik u aen myne borsten gezogen, met myne melk u gevoed.

Oh, by alles wat u dierbaer is, red mynen zoon! Beloon myne vriendschap tot uwe ouders toch niet door eene ramp die myn moederhart verpletteren moet!'

Met zigtbare gevoelloosheid antwoordde de Overste:

'De krygsraed heeft hem veroordeeld; hy heeft zyne straf verdiend. Ik kan zyn lot niet veranderen.....'

'Ach, die magt hebt gy, Simon' zuchtte de vrouw weder 'de Generael zond my tot u, als tot den eenige die myn kind nog redden kan. Mogt de oorlog uw hart gesloten hebben voor ontferming en medelyden, ô laet eene enkele strael der menschenliefde het nog eens verlichten! Geheug dat zy, die voor u geknield zitten, uwe arme dorpgenoten zyn; gedenk dat ik eens voor u eene moeder was, dat gy aen de zelfde borst als myn ongelukkige Bruno, en vroeger dan hy, werd gelaefd!'

De Nonne zat nog terzelfder plaetse geknield en hield den blik ten gronde; Genoveva stond regt en weende met de handen voor de oogen. In haer geschiedde een pynelyke stryd: by poozen zegde haer hart dat zy weder voor de voeten van Simon zich nederstorten zou, en hem bidden en smeeken en minzaem zyn. Het gevoel der pligt en des medelydens dreef haer tot deze opoffering; eventwel, de afschuw voor den beul van al wie zy beminde of kende, was magtig genoeg in haer om alle andere gemoedsbeweging te onderdrukken. Deze smartelyke worsteling had

haren moed gebroken en eenen tranenvloed haer uit de oogen doen vlieten.

Simon-Brutus hield den blik op Genoveva gerigt, terwyl hy dus op de laetste bede der smeekende moeder antwoordde:

‘Gy vraegt my genade voor Bruno? Maer zyt gy dan zinneloos, vrouw? Is Bruno myn vyand niet? Ja, zelfs van vooraleer wy beide de mannenjaren hadden bereikt! Heeft hy my de liefde myner eerste vriendinne niet ontroofd en daerdoor myn leven vergiftigd? En, - het is eene hoonende spotterny - zy die de oorzaek is van mynen gloeijenden haet tegen hem, zy komt my zyne genade afbidden, - en, voor loon belooft zy my mispryzen, verachting, afkeer! Ah, hadde zy myn hart op de ware plaets getroffen, wie weet of de liefde my niet magtig genoeg zou gemaekt hebben tot het doen van een wonderwerk, tot het verlossen van Bruno zelven!’

De moeder, nog geknield, keerde zich met opgehevene handen tot de maegd en riep biddend:

‘Veva, ô Veva, om Gods wille, ontferm u myner! Ach, zeg een goed woord voor den armen martelaer! Zyn leven is in uwe handen.....’

Bleek en bevend, doch niettemin met zekere weerdigheid, sprak Genoveva tot den Overste:

‘Simon, gy die beweert dat een gevoel van liefde tot my

in uwen boezem ligt, welnu, toon het my voor de eerste mael uws levens. Doe een goed werk in mynen naem!'

'En zoo ik het deed, Veva?' vroeg de Overste op zachteren toon.

De maegd hernam met minder ontsteltenis:

'Het is myne genegenheid die gy verlangt? Nooit heb ik u als mensch gehaet; integendeel, ik heb zelve u de bekentenis gedaen, dat vroeger uwe tegenwoordigheid my verblydde; maer wat myn kristen hart, myn maegdelyk gemoed tegen u doet opstaen en my afschuw inboezemt, is dat ik in u een gevoelloos mensch meen te zien, een ontaerde Belg die koud blyft by het lyden zyner broeders. Oh, bewys my dat ik my heb bedrogen; toon my dat onder de ruwe schors die uw hart schynt te omsluiten, nog de aengeboren edelmoedigheid voortleeft..... Mogt dit bewys my vergund worden, dan kon nog een gevoel van dankbaerheid, iets meer nog, een gevoel van vriendschap en genegenheid voor u in mynen boezem ontstaen. Simon, gy kunt kiezen, myne dankbare vriendschap of mynen regtveerdigen haet! U gedenken dat gy een Kristen en een Mensch zyt, of wreedaerd blyven en u verlustigen in den stervensnood der ongelukkige moeder wier borst gy hebt gezogen, in den doodelyken angst van haer die gy zegt te beminnen!'

Deze rede, met statigen nadruk doch insgelyks by

poozen met treurige zoetheid gesproken, had eenen diepen indruk op Simon-Brutus uitgeoefend. Hy stond lydzaem en stil op de tooverende toonen van der maegden stemme te luisteren; een blyde glimlach had de norsche woestheid van zyn gelaet verdreven: men zou hem in dien toestand voor een goed en gevoelig mensch hebben kunnen aenzien.

Op het gelaet der moeder blonk insgelyks een heldere glimlach van hoop, terwyl hare borst op en neder ging in de angstige afwachting van Simon's beslissing.

Onderwyl bleef de Overste eene poos, droomend of overwegend, in de oogen van Genoveva blikken; zy ook bemerkte dat hare woorden hem hadden getroffen. Zy liet zich op de knien zakken, en riep in volle onderwerping, met tranen op de wangen:

'Ach, Simon, wees mensch! Zie, ik ook, ik kniel voor u, ik kruip voor uwe voeten! Gun hem genade, geef hem het leven. Ik zal u eeuwig danken, ik zal u beminnen voor die weldaed!'

Nog een kort oogenblik bleef Simon-Brutus beweegloos op haer staren; dan, alsof een plotseling besluit hem uit zyne mymering deed ontwaken, stapte hy tot de maegd, hief haer met de hand van den grond op, en zegde haestig en diep ontroerd:

'Veva, zyn lot is in uwe handen. Gy zelve gaet beslis-

sen of hy sterven zal of leven. Kom, ik moet u alleen spreken.....'

Hy leidde haer tot in den verren hoek der kamer.

'Veva' zegde hy tot de bevende maegd 'gy hebt in myn hart eene zoete hoop gestort; maer ik twyfel, of gy wel weet wat gy my hebt beloofd. Gy zoudt my dus beminnen, zoo ik Bruno verloste, zoo ik hem redde? En zoudt gy hem dan verlaten om u aen myn lot te hechten? Is het zoo dat gy het meent, of is het slechts uwe liefde tot hem die u zulke woorden spreken doet?.... Gy antwoordt niet? Ik zie u sidderen en verbleeken; ik heb my bedrogen, niet waer? Welnu, hoe het zy, ik wil het gansch weten. Zie hier myne voorwaerden: Genoveva verzaekt aen Bruno; zy stemt toe om myne vrouw te worden; ik doe de uitvoering van het doodvonnis uitstellen; Bruno volgt my waer ik ga; weigert Genoveva zich onafscheidbaer aen myn lot te hechten, de kogel treft hem waer wy ook wezen mogen; wordt zy myne echtgenote, het oogenblik des huwelyks is ook het oogenblik der verlossing van Bruno. Moeijelyk is my zulke taek; maer ik heb der fransche Republiek en onzen Veldheer groote diensten bewezen: ik zal ze altemael geven voor deze eenige gunst. Wat my betreft, ik zal de voorwaerden dezer overeenkomst vervullen.... maer gy, Veva? Is het leven van Bruno u wel zoo veel weerd, dat gy toestemmen kunt in hetgeen ik u vraeg?'

De arme maegd stond gansch verpletterd voor den Overste, die met bitteren lach haer aenhoorde:

‘Ik heb het u gezegd’ hernam hy ‘Bruno's leven is in uwe handen; ik ook beroep my op uwe edelmoedigheid, op uwe menschenliefde. Welnu, zult gy hem redden of veroordeelen? Spreek, myn tyd is kostelyk.’

De maegd hief den blik ten hemel en riep klagend:

‘God, God, welke beproeving!’

‘God kan u voor het oogenblik niet helpen’ zegde Simon-Brutus met ongeduld ‘gy alleen beschikt over zyn lot. Laet hooren, wat beslist gy?’

‘ô, Simon’ zuchtte de maegd op grievenden toon ‘ik durf niet spreken.’

‘Welaen, vele woorden hoeven er niet; een enkel slechts: wordt gy myne vrouw, ja of neen?’

Genoveva stond sprakeloos te sidderen. Daer de Overste intusschen schier met gramschap op een beslissend antwoord aendrong, hief de maegd eensklaps het hoofd op en sprak:

‘Ah, Simon, zoo ik uw aenbod verwerp, dan zult gy hem morgen doen dooden, niet waer? Zyn lyden zal een oogenblik duren; hy zal gevallen zyn voor Geloof en Vaderland; hy zal de gloriekroon der martelaren daer boven ontvangen..... Maer zoo ik in uw verlangen toestemde, hy zou toch sterven: langzaem, van liefdesmart, van ziele-

pyn..... Hy zou niet door het lood der dwingelanden zyn getroffen, maer ik, zyne vriendinne, die hy meer bemint dan het leven, ik zou hem gedood hebben; ik zou den moordpriem des verraeds door zynen boezem hebben gejaegd? Neen, neen, gy zyt een beul, gy moogt dooden en martelen: het is uwe zending. Hy sterve door uwe wreedheid, niet door myne laffe ontrouw. Op zulke voorwaerde wil ik zyne genade niet: zy zou hem doen sterven en my onteeren!'

Van gramschap en schaemte bevend, bulderde de Overste met luiderstemme:

'Verwaende! Het is dus zoo, dat gy myne goedheid erkent? Ik zou u kunnen doen vangen, my wreken over uwe hoonende vermetelheid; maer er is niets gemeens meer tusschen ons. Ik ken u niet!'

By deze woorden stiet hy Genoveva van zich weg en keerde zich, met eene yselyke uitdrukking op het gelaet, tot de benauwde moeder, zeggende:

'Ga, vertrek van hier; ik ben onverbiddelyk. De kogel zal uwen zoon voor zyne dweepzucht straffen. Hoop niet meer; want, kon het zyn, en kon ik ertoe helpen, hy stierve twee mael!'

Met eenen akeligen noodkreet stortte de verpletterde moeder op den vloer der kamer. Terwyl Genoveva en de Non tot haer sprongen om haer hulp te brengen, ontsloot Simon-Brutus eene deur en verdween uit het vertrek.

Op de hulpkreten der Non trad de Korporael, die reeds was teruggekeerd en voor het huis in de straet stond, de kamer binnen en haelde water en azyn, of leende de vrouwen eenigen anderen bystand.

Nauwelyks had de moeder weder de oogen geopend, of by de deur langswaer Simon-Brutus was heengegaen, verscheen een ander krygsman, die bevel bragt om de vrouwen onmiddelyk en zonder eenig uitstel te doen vertrekken.

Er was geen middel om dit gebod te weêrstaen; de Korporael ondersteunde de half doode moeder tot by de poort des huizes en wenschte haer met medelydende woorden een deelnemend vaerwel.

Gansch vernietigd scheen de rampzalige moeder; zy hing sprakeloos en slap op de armen van Genoveva en op den schouder der Nonne, die van wederzyde haer ondersteunden. De lydende vrouwen sukkelden weenend voort door de straten, die haer tot het Beggynhof moesten terugleiden.

Zy hadden byna dit gesticht bereikt, toen Genoveva voor de eerste mael eenige woorden sprak. Zy zegde met ingehouden stemme by het oor der moeder:

‘Wanhoop nog niet. De booswicht heeft gezegd dat God de magt niet heeft om ons te helpen; hy lastert: wy zullen het zien! Mogt Jan onze vrienden ontdekken en in

tyds terugkeeren! Mogt hy gelukken in zyne pooging! Alles is nog niet verloren, moeder. Misschien zal ik het wonderwerk doen, dat de beul, ten prys van eer en leven, ons wilde verkoopen. De Hemel verlichte mynen geest, Hy versterke myn hart..... Misschien zal eene zwakke maegd den armen martelaer nog redden!'

De droeve moeder wierp eenen stervenden oogslag op Genoveva, en liet zich, als gevoelloos en zonder te antwoorden, binnen het Beggynhof leiden.

IX.

By eene der poorten van Herenthals, die men de *Koeipoort* hiet, en welke nu verdwenen is, hadden de Franschen eene burgerwooning ingenomen. De voorkamer ervan had men een dertigtal soldaten tot wachthuis gegeven, om dien ingang der stad te bewaken. Ten einde de wachten te sparen, of misschien by gebrek aen doelmatigere vertrekken, had men de gekwetste Boeren in de achterzael dezes huizes op stroo nedergelegd. De middendeur der zael kwam in de wachtkamer uit, zoodat de soldaten de gevangenen onophoudend konden zien.

Het was nacht en zoo uitnemend donker in de straten, dat men op eenige stappen verre, zelfs de huizen niet kon zien.

De meeste soldaten der wacht sliepen op stoelen, of lagen met den ranselzak onder het hoofd ten gronde. Vyf of zes zaten by eene tafel en speelden met de kaert. De Sergeant stond regt en wandelde met stille treden over en weder door de kamer, van tyd tot tyd buiten gaende om den schildwacht tot waekzaemheid aen te manen, - of tot de slaepstede der gevangenen naderende, om te zien of alles daer nog stil en veilig bleef.

In de zael waer de gekwetste Boeren lagen brandde geen licht; maer de lamp der wachtkamer vervulde haer middenste gedeelte met eenen flauwen schemer, die toeliet de gevangenen in twyfelachtigen omtrek te onderscheiden.

Een twaelftal menschen met hoofd, arm of been in bebloede doeken gewonden, lagen er op stroo gelegerd. Eenigen zaten half opregt met de handen voor de oogen, anderen blikten halsstarrig en dwaes in de donkere ruimte.

Eene doodsche stilte heerschte tusschen deze ongelukkigen; men zou gewaend hebben, eenen hoop lyken te zien, hadde de brandende pyn hunner wonden, aen twee of dry dezer arme lieden, niet by poozen eenige grievende klagten ontrukt, en de stilte gebroken om ze nog akeliger te maken.

Bruno zat in den versten hoek, met den rug tegen den muer; het hoofd hing hem loodzwaer op de borst, zyne armen lagen ontspannen op zyne knien. Men zou niet heb-

ben kunnen zien of hy waekte of sliep; want zyne oogen waren half geopend, doch zoo beweegloos en zoo styf in het stroo gevestigd, dat niets in hem een overblyfsel van aendacht of van leven kwam verraden.

Zoo zat de rampzalige jongeling reeds uren en uren lang zonder de minste beweging te hebben gedaen. Op al wat hem was gezegd geworden, op troostende woorden of op hoonende bedreigingen, had hy niets geantwoord, of slechts door eenen lydzamen blik zyne onverschilligheid betuigd.

Al de gevangenen, zoo wel de gekwetsten die zich hier in het wachthuis bevonden als de anderen die omtrent de Markt opgesloten zaten, wisten dat zy veroordeeld waren om by het opstaen der zonne voor den kop te worden geschoten. Het vonnis was hun met zyne woeste beweegredenen voorgelezen geworden.

Misschien dat velen der gevangenen dien nacht in angst en in groote benauwdheid doorbragten, en treurend droomden van het jonge leven, van het geboortedorp, van ouders, vrienden en vriendinnen, die zy voor eeuwig gingen verlaten. De vrees der dood, wanneer zy langzaem en zigtbaer nadert, is den mensch zoo natuerlyk, dat de allermoedigste deze ingeboren zucht tot zelfbehoud niet gansch onderdrukken kan.

De zekerheid der aenstaende dood was echter de reden van Bruno's verslagenheid niet. Zyn eigen vonnis had hy

vergeten; ergere slangen woelden hem om het hart..... Zyn vader vermoord, zyne moeder en zyne vriendinne tot asch verbrand, zyn geboorteland in slaverny gedompeld, ongeloof en goddeloosheid zegevierend! Alles was dus voor hem verloren, - en, hy mogt sterven; want op aerde had men alles vernietigd wat hy beminde; hy zag niets ter wereld meer dan wat hy haette en verfoeide.....

In zyn overmatig ongeluk dronk hy met spottenden wellust aen den kelk des lydens. Hy had zich afgezonderd van al wat hem omringde, en men mogt wanen dat hy met zinneloosheid was geslagen. Maer, terwyl hy daer zwygend en beweegloos tegen den muer zat en halsstarrig in het stroo blikte, bleef zyne ziele wakend en schetste hem op nieuw de yselyke rampen voor, die hem en de zynen hadden getroffen. Dit alles dreef hem in levende tafereelen voor de oogen, zoo klaer en zoo helder alsof het nogmaels met der daed geschiedde.

Zoo hoorde hy de soldaten op den hof zyner wooning vuer geven, hy zag een aental kogels zyns vaders lichaem doorbooren; hy zag het bloed hem ontvlieten; hy sidderde van woede en wanhoop, daer hy het lyk zyns vaders in den vuilen sterfput werpen zag. Eensklaps echter voerde zyne inbeelding hem naer Herenthals en voor het huis waer hy zyne moeder en Genoveva gelaten had. De vlammen slingerden hemelhoog boven de straten, alles kraekte, huilde

en kermde rondom hem; maer, tusschen al die geruchten, tusschen dien akeligen storm van noodkreten, onderscheidde hy de stem zyner moeder, de stem van Genoveva. Zy riepen om redding en wierpen zynen naem, als een laetste hulpschreeuw, met de vlammen in de hoogte..... en hy, hy kon binnen de muren der brandende wooning zien, hoe zyne moeder en Genoveva in den vuergloed met hangende haren rondliepen, elkander in wanhoop omhelsden, en, met den blik ten hemel, onder het instortend gebouw werden verpletterd....! Deze en nog andere schriktooneelen tooverde zyne wreede inbeelding hem voor het verbysterd gezigt, om eenige oogenblikken daerna de vertooning zyner rampen op nieuw te beginnen.

Des jongelings lyden moest onzeggelyk zyn; geen wonder aldus dat deze nare beschouwing hem van de wereld had ontheven en hem, als versteend en verdwaeld van zinnen, in den kolk der martelpyn gedompeld hield.

Even zag hy, voor zyne voeten in het stroo, de verkoolde lyken zyner moeder en zyner vriendinne liggen; en by dit gezigt huiverde hy en verbleekte nog, - toen de Sergeant met de lamp in de zael trad en in de fransche tael tot hem zegde:

‘Sa, kameraed, wat ziet gy dan in dit stroo? De tyd der spooken is voorby: de fransche Republiek heeft ze naer Spanje gejaegd. Wees moedig; wat vroeger wat

later, wy moeten toch altemael eens van den kogel eten.'

Bruno stuerde eenen langzamen blik op den Sergeant, als hadde hy hem niet verstaen, en sloeg dan weder de oogen ten gronde.

'Arme jongen!' mompelde de Sergeant. 'Is niet soldaet wie wil. Hy is verveerd: de schrik heeft hem dom en gek gemaekt.'

Een soldaet trad in de zael en zegde tot zynen Overste:

'Citoyen Sergeant, er staen twee vrouwen by den schildwacht; zy verzoeken oorlof om de gevangenen te bezoeken.'

'Vrouwen, vrouwen in myn wachthuis!' riep de Sergeant. 'Wat heeft de schildwacht dan in zyn hoofd? Men verwydere de vrouwen, - en met spoed!'

'Het zyn Nonnen, Gasthuisnonnen' bemerkte de soldaet 'zy vragen om u te spreken.'

'Dit verandert de zaek wel een beetje' zegde de Sergeant 'maer, Non of geene Non, zonder bevel myner Oversten komt er geen sterveling omtrent myne gevangenen. Laet zien wat het is; doe de vrouwen binnen komen: tot by de deur, niet verder.'

Hy keerde zelf naer de voorkamer; maer toen de eerste Non zich voor zyne oogen vertoonde, bleef hy getroffen staen, ja, deed eenen stap achteruit en mompelde met bewondering:

‘Zoo, zoo, waren alle Nonnen als deze, my dunkt ik werd een heilige!’

De eerste Non was waerlyk schoon en indrukwekkend, lang van gestalte, statig van houding, met spiegelrein gelaet en vurige oogen.

Haer volgde eene zuster met zoete doch meer gemeene wezenstrekken; deze droeg eenen grooten korf aen den arm, en daerin dry of vier flesschen, eenig brood en vleesch, en windels tot het verbinden van wonden.

By de verschyning der vrouwen hadden de soldaten by de tafel hunne kaerten neêrgelegd; anderen waren van het legerstrooi opgestaen. Allen hielden den blik zwygend op de statige maegd gevestigd.

Met zekere minzaemheid, met eerbied zelfs, vroeg de Sergeant aen de eerste Nonne:

‘Welnu, bevallige Zuster, wat verlangt gy?’

De Non antwoordde hem in goed Fransch en op zoeten eenvoudigen toon:

‘Wy zyn Zusters, die men uitgezonden heeft om de gekwetsten te gaen laven en troosten. Wy hebben reeds vele Franschen bezocht; de menschenliefde, wier ootmoedige dienstmeiden wy zyn, gebiedt ons, insgelyks de arme gevangenen te bezoeken. Ik durf hopen, Citoyen, dat gy ons deze zending zult laten vervullen.’

‘Ik zou het wel willen’ antwoordde de Sergeant

‘want, inderdaed, men zou wel wolf of tyger moeten zyn om u iets te kunnen weigeren; maer, Zuster-lief, ik kan er niet aen doen. De bevelen zyn stellig en streng: zonder oorlof van den Staf wordt geen mensch by de gevangenen toegelaten.’

‘Ik heb een oorlof’ antwoordde de Non, daer zy een schrift uit hare tesch haelde en het hem overreikte.

De Sergeant naderde by de lamp en zegde mompelend:

‘Een bevel van den Generael om de Gasthuisnonnen overal by de gekwetsten in te leiden en haer ongehinderd door te laten waer zy zich aenbieden? Het is stellig.’

Zich tot de wachtende Zuster keerende, sprak hy:

‘Het is in regel; maer ik twyfel of het woord *gekwetsten* hier niet alleenlyk fransche gekwetsten beteekent.’

‘Gy doet uwe natie onregt’ antwoordde de Nonne. ‘Sedert wanneer zyn de Franschen wreed en ongevoelig jegens eenen overwonnen vyand, en bovenal jegens ongelukkige gekwetsten?’

‘Inderdaed’ lachte de Sergeant met zekeren hoogmoed ‘ik hoor dat gy ons kent: schrikkelyk in den oorlog, goede jongens na den stryd, altyd gedienstig voor vrouwen en ongelukkigen. De Generael kan het ook niet anders verstaen hebben. Maer, Zusters, die mannen, daer achter, hebben niets meer noodig: nog eenige uren en het is op met hen. Nochtans, ik zal u by hen leiden en u voor-

lichten zelfs. Komt, volgt my, het is er niet vermakelyk in dit graf; dan, gy zyt eraen gewend, gy ziet niets anders....'

Hy vatte de lamp en deed een teeken tot de soldaten dat zy in het wachthuis verwylen zouden; door de twee Nonnen gevolgd trad hy in de zael der gevangenen en hield de lamp omhoog opdat zy des te beter mogten zien.

De eerste Non bleef een kort oogenblik over de gevangenen staren. Haer hart meende te breken, toen zy in den verren hoek den ongelukkigen Bruno zag zitten met het hoofd byna op de knien geplooid, vernietigd door de smart, als versteend door het lyden; ja, gevoelloos zelfs voor de plotselinge verschyning van licht in den donkeren kerker.

Even ras onderdrukte zy hare aendoening en ging tot de gekwetsten die het meest van Bruno verwyderd waren. Tot elk sprak zy eenige troostende woorden; maer zoo stil dat de Sergeant niets ervan kon hooren dan een zacht en verdoofd gemurmel. Zy laefde de zwaksten met eenen teug wyn, gaf de hongerigen wat brood en vleesch en schikte de banden der wonden van sommigen beter.

De Sergeant, die met de lamp by de deur was blyven staen, mompelde in zich zelven:

'Trotsche schoone maegd! Zy ware bekwaem om Chirurgyn van een Batailjon te worden. Hoe zy met die windels en banden omgaet!'

Naermate de liefdadige Zuster tot den hoek naderde

waer Bruno zich bevond, kwam er meer haest in hare bewegingen. De Sergeant meende zelfs te bemerken dat zy beefde; en hem scheen het, dat zy by hare intrede niet zoo bleek was als nu; doch hy dacht dat het eerste door medelyden en het tweede door den gelen schyn der lamp veroorzaekt was.

Daer de Nonne eenen stap deed om digter tot Bruno te gaen, zegde de Sergeant tot haer:

'Zuster, laet dien kerel met vrede. Het vuer heeft hem de hersens verzengd; hy is zinneloos en zal u niet begrypen. Van den ganschen dag heeft hy noch geëten, noch gedronken, noch gesproken. Die zal de gelukkigste zyn: hy zal sterven zonder het te weten.'

Maer de Non scheen geene acht op deze bemerking te slaen; zy ging tot den jongeling, bukte zich tot hem, nam zyn hoofd, dat met doeken omwonden was, tusschen hare handen, en sprak eenige woorden in zyn oor.

Bruno, als door eenen schrikkelyken slag getroffen, sprong sidderend regt en riep dwalend:

'Veva! Veva!'

'Stil, stil, zit neêr en zwyg!' morde de maegd op somberen gebiedenden toon. 'Stil! gy zult alles weten.....'

En met onweêrstaenbaer geweld drukte zy haren sidderenden vriend neder, tot dat hy weder in zyne vorige houding zat.

t.o. 89

‘Het schynt dat die arme zot u kent’ zegde de Sergeant. ‘Gy heet dus Veva? Het is een aerdige naem.’

‘Hy dwaelt’ antwoordde de maegd ‘de ongelukkige jongen meent waerschynelyk dat ik zyne zuster ben. My dunkt, die windels om zyn hoofd drukken te veel op zyne wonde; het ontsteekt hem de hersens. Een zuivere windel zal zyne pyn verlichten.’

‘Myne moeder?’ riep Bruno met angst, haer in de oogen starend. ‘Myne arme moeder? Spreek! ô, spreek!’

‘Stil!’ antwoordde de maegd ‘ik mag u niet kennen. Zwyg, ik zal u verblyden door goed nieuws.’

Terwyl Bruno, verbaesd, bevend en vragend, zyne oogen op haer gevestigd hield, begon zy den band van zyn hoofd te ontwinden en sprak met luider stemme vele onverschillige woorden met hem; ook wel soms in het Fransch, om den Sergeant alle ergwaen te ontnemen; doch daer tusschen zegde zy ook, in stilte, dingen die het hart des jongelings van gelukzaligheid deden jagen en op zyn gelaet eenen zonderling helderen lach deden verschynen. De Sergeant achtte zich nog meer dan te voren overtuigd dat hy zinneloos was.

Zoohaest Bruno wist wat Genoveva hem te zeggen had, was ook de nieuwe band om zyn hoofd gewonden. De maegd gebood hem iets; hy legde zich op het stroo neder, en liet haer vertrekken zonder het minste teeken van dank-

baerheid, zelfs zonder nog schynbaer naer haer om te zien.

In de wachtkamer gekomen, sprak Genoveva tot den Sergeant:

‘Citoyen, ik moet ter stad uit om eene arme vrouw te bezoeken die in stervensnood verkeert. Gelief my de poort te doen ontsluiten.’

Des Sergeants gelaet versomberde in diepe bedenking.

‘Wy hebben een allerstrengste bevel om de poort voor niemand te ontsluiten’ morde hy ‘gy zoudt my verpligten, Zuster, zoo gy van deze reis wildet afzien.’

‘Het is my onmogelyk, Citoyen; ik heb insgelyks Oversten wien ik gehoorzaemheid verschuldigd ben. En daerenboven, is het bevel van uwen Generael niet voldoende? Is het niet uitdrukkelyk genoeg? Daer, zie, gelief het nog eens te lezen.’

De Overste nam het schrift, bezag met aendacht handteeken en zegel, en las met luider stemme, daer hy de bystaende soldaten scheen te raedplegen:

‘*..... Laisseront passer librement les Citoyennes Soeurs de l'hôpital partout où elles se présenteront.* - Partout? Dit is insgelyks de poort? Welaen, volgt my, ik zal de poort openen. Zult gy lang uitblyven, Zuster? En komt gy langs hier weder in de stad? Ik zou myne mannen ervan verwittigen, opdat zy u niet nutteloos laten wachten.’

‘De arme vrouw, die wy bezoeken moeten, woont byna

een uer gaens van hier' antwoordde Genoveva. 'Ik vermeen dat wy binnen de twee uren zullen kunnen terug zyn.'

'En gy durft, zoo alleen met uwe gezellin, door de diepste duisternis langs de eenzame baen? Ik bewonder uwen moed, Zuster; vreest gy niet dat eenigen dezer Brigands u zouden kunnen aenvallen?'

'De Brigands zullen zich zoo digt by Herenthals niet wagen; en, hoe het zy, God zal waken over ons omdat wy barmhartigheid plegen in zynen naem.'

'Het zyn schoone woorden, inderdaed' bemerkte de Sergeant 'maer zoo er een twaelftal fransche geweeren by waren, ik zou er meer geloof aen hechten.... Nu, goede reis, Zuster, dat u geen kwaed geschiede. By uwe terugkomst roept gy tot den schildwacht: *Soeurs de Charité.* Dit zal ons het woord zyn om u te herkennen.'

Na eenige dankzeggingen verlieten Genoveva en hare nichte Kaet de poort der stad en schoten met haestige stappen in de duisternis weg.

Zy bleven eene lange wyl zonder spreken, en spoedden zich met ongemeen snellen gang over de baen, tot dat eindelyk Zuster Kaet het niet meer volhouden kon en staen bleef, daer zy tot Genoveva zegde:

'Nichte, nichte, ik ben ten einde. Laet ons toch wat rusten! Gy loopt dat ik nauwelyks ademhalen kan!'

‘Ach, Kaet-lief’ smeekte Genoveva ‘om Gods wille, laet ons spoed maken; wy zyn ten achteren op het gestelde uer. Put sterkte en moed in de gedachte dat het leven van ongelukkige martelaers den loon onzer vermoeidheid kan worden.’

‘Ja, ja’ antwoordde de Zuster gansch buiten adem ‘het onmogelyke kan niemand doen, al mogt men den hemel erdoor verdienen.’

‘Spreek stiller, nicht-lief’ zegde Genoveva ‘de boomen zelven mogen niet vernemen waerom wy hier zyn! Kom, ik zal u den arm geven en uwen stap verlichten.’

De twee vrouwen gingen weder voort.

Een weinig verder hoorde Zuster Kaet eensklaps iets ritselen tusschen het gebladerte van den eikenkant nevens den weg. Zy bleef sidderend staen.

‘Wat hebt gy nichte?’ vroeg Genoveva ‘Gy beeft? Ziet gy iets?’

‘Ach, wie kan er iets zien in die akelige donkerheid’ zuchtte Kaet. ‘Ik hoor, daer in den kant, de takken verroeren: ik ben benauwd, verveerd!’

‘Is het anders niet?’ antwoordde Genoveva, daer zy hare gezellin voorttrok. ‘Kom, het is de wind die door het gebladerte schiet.’

Zy gingen weder eene lange wyl, tot dat Kaet het gevaer

genoeg verwyderd achtte en vryer ademhalen kon. Dan zegde zy:

‘Gy zyt dus van niets verveerd, gy Veva? Zoo het eens een man, een struikroover ware geweest? Zoo hy ons hadde aengedaen?’

‘Welnu, nicht-lief, ik hadde u en my verdedigd.’

‘Meent gy dit, inderdaed? Zyt gy dan geene vrouw gelyk de anderen? En wat kunnen toch twee arme dochters tegen eenen man die gewapend is?’

‘Ziet gy, Kaet, ik ben eene vrouw gelyk al de anderen; maer het werk dat ik my voorgesteld heb te volbrengen, eischt mannenslimheid en mannenmoed. Ik hoop dat God my het een en het ander zal vergunnen. Een enkel man zou my niet doen beven: ik draeg ook wapens over my.....’

‘Hemel!’ zuchtte Kaet met afschrik ‘gy zoudt bloed kunnen vergieten? Ik zou veeleer de dood aenveerden.’

‘De goeden, de zwakken zouden dan altyd het hoofd onder den voet der boozen en der dwingelanden moeten nederleggen? Zonder verdediging, alsof slaef zyn en eeuwig lyden hun lot waren?’ vroeg Genoveva met verontweerdiging. ‘Ah, de mannen roemen op hunnen moed; en, er zyn er waerlyk die God begaefd heeft met zielekracht en dapperheid; maer, nichte Kaet, zoo het getal der lafaerds niet grooter was dan het getal der moedigen, zou

de boosheid zoo dikwyls ongestraft de Godheid kunnen hoonen en de menschheid vertrappen? Oh, ware ik een man, en waren de anderen my gelyk! Myn geboortegrond zou zyne dwingelanden verslinden.....! Maer de mannen, Kaet? De meesten zyn baetzuchtig; terwyl de eenen het kwaed bestryden, zoeken de anderen in het kwaed hun voordeel.....'

Deze redenering scheen Zuster Kaet zoo vreemd en zoo onbegrypelyk, dat zy geene aenmerking erop maekte en stilzwygend aen den arm harer gezellin door de duisternis voortstapte.

Na eenigen tyd vroeg zy:

'Maer Veva, zyn wy er nog niet? Ik stort schier neder van vermoeidheid.'

'Gy moet het beter weten dan ik, vermits gy het zyt die my leiden moet. Is Neerbuel nog verre?'

'Nog eenige boogscheuten. Indien het zoo donker niet ware, wy zouden de eerste huizen reeds zien.'

'Zoo? Waerom verwittigt gy my niet? Ik moet opletten en aendacht geven. Wy zullen nu langzaem gaen.'

Nauwelyks had zy dit gezegd, of Zuster Kaet sloeg haer de armen om den hals en liet eenen verdoofden schreeuw, daer zy sprakeloos met den vinger in de duisternis vooruitwees.

'Wat ziet gy?' vroeg Genoveva met ontsteltenis.

‘Daer, in de gracht, eene zwarte schaduw die beweegt: een man!’

Uit de gracht klommen ter zelfder tyd de stille toonen van een volkslied, alsof deze een herkenningsteeken waren. Inderdaed, Genoveva zegde tot hare gezellinne:

‘Wees gerust; die man wacht op myne komst. Volg my, zy zyn daer!’

De maegd zong insgelyks met ingehouden stem eenige toonen van het lied. De man sprong ter gracht uit; zy ging hem te gemoet en zegde terwyl zy hem met drift de handen drukte:

‘ô, Jan, goede vriend, alles staet gunstig. Ik heb hem gezien en gesproken; hy zit gevangen by de Koeipoort; de Sergeant der wacht zal my binnenlaten. Indien gy moedige mannen met u hebt, hy is gered!’

‘Op eenen boogscheut van hier liggen er vyftig verborgen in het schaerhout’ antwoordde Jan de knecht met blydschap. ‘Oh, Veva, mogten wy eens gelukken! Onzen goeden Bruno uit de handen der bloedhonden verlossen!’

‘Twyfel niet’ sprak de maegd met vast betrouwen. ‘God is met ons; Hy heeft het my reeds zoo zigtbaer getoond! - Nu, eerst en vooral, myne nichte in veiligheid gesteld; op die voorwaerde alleen heeft zy toegestemd om my te volgen. Zy zal hier herberg vragen by eenen pachter

van haer klooster, en daer verborgen blyven..... Nu, goede nichte, wys ons de hoeve.'

Kaet sloeg een voetpad in en bragt hen welhaest voor een boerenhuis, waer zy aenklopte. Na eenige woorden gewisseld te hebben met den pachter die aen een bovenvenster was verschenen, werd zy binnengelaten, en wenschte hare nichte eenen goeden uitslag.

Zoohaest de deur weder gesloten was keerde Jan ter linkerzyde van het huis en vatte de hand van Genoveva, tot haer zeggende.

'Kom nu spoedig, en zeg my wat wy moeten doen om in onze pooging te gelukken.'

'Ik heb onderwege op alles nagedacht' antwoordde de maegd. 'De gevangenis van Bruno raekt byna aen de poort; diensvolgens hoeven wy niet verre de stad in te gaen. God zelf heeft het zoo geschikt. Ik weet wat ik roepen moet opdat men de poort ontsluite. Zie hier, wat gy te doen hebt: gy nadert met uwe mannen tot op eenige boogscheuten van de stad; dan doet gy ze in de duisternis langs den grond kruipen tot tegen de vesting. Ik ga alleen vooruit, ik doe de poort openen; maer daerom verroert gy u toch niet, want de poort mogt weder gesloten worden eer gy ze kunt bereiken. Ik zal den Overste doen gelooven dat wy van iets geschrikt hebben en dat myne zuster nog achter is. Terwyl hy naer haer zal staen uitzien, zal ik

roepen: "*Zuster Ann! Zuster Ann!*" Dit zal u het woord zyn om op te staen, de poort binnen te stroomen, het wachthuis in te nemen en de gevangenen te verlossen..... Het overige hangt af van de onversaegdheid uwer mannen.'

'Uw ontwerp is goed en gelukkig, Veva-lief' antwoordde de knecht. 'Nu ook begin ik te hopen; het hart jaegt my van blyde verwachting. Kom, spoeden wy ons. En heb volle vertrouwen in den moed onzer mannen: Karel uit den *Leeuw* heeft ze zelf uitgekozen en vergaderd. Hy heeft er ook vyf of zes, die van Herenthals zyn en wegen en bosschen goed kennen. Hier, op een honderd stappen in dit schaerbosch, liggen ze verborgen.....'

Hy bragt twee zyner vingeren in den mond en floot eenen enkelen langen toon. Nauwelyks was dit teeken gegeven, of het gebladerte begon hoorbaer te ritselen, en welhaest stonden er vyftig mannen, met geweer en sabel gewapend, rond den knecht.

Degenen die van Waldeghem waren, maer bovenal Karel uit den *Leeuw,* drukten de handen der maegd met minzamen geestdrift, en poogden haer, door woorden van onversaegdheid en strydlust, te troosten. Jan de knecht brak echter spoedig deze samenspraek af, en deelde aen allen het ontwerp van verlossing mede, zoo als Genoveva het had beraemd.

De jongelingen van Herenthals werden vooraen gesteld

om door bosch en struik den weg te wyzen; - men vertrok onmiddelyk in de rigting der stad.

In de volledigste stilzwygendheid stapten Bruno's vrienden met haest door de duisternis, langs heggen en grachten elkander van naby volgend; zy rigtten hunnen weg op zulker wyze dat zy over geene landstraet of groote baen te gaen hadden.

Wanneer zy, na een goed half uer, de stad naderden, vertraegden zy hunnen gang. Er werd eene nog diepere stilte bevolen; men moest, in het stappen, zelfs den grond met voorzigtigheid raken en alle geritsel van takken of bladeren poogen te vermyden.

Wat verder nog legden allen zich plat ter aerde, en begonnen als sluipende dieren voort te kruipen naer den voet der vesting.

Onderwyl was Genoveva ter zyde naer de landstraet geweken, en hield zich daer eenige oogenblikken in een mastbosch verborgen, ten einde de mannen den tyd te laten om de stad te naderen. Zy begaf zich welhaest vooruit; onderwege zag zy de vrienden van Bruno nevens de baen, als zwarte schaduwen of onbezielde lyken, ten gronde uitgestrekt liggen; geen enkel verroerde zich by haren doorgang. Alles was dus klaer, ieder was gereed.

De maegd, op eenige treden van de poort staende, riep met schynbaer benauwde stemme:

‘*Soeurs de Charité! Soeurs de Charité!*’

De schildwacht ging tot den Sergeant, die met het hoofd op de tafel ingesluimerd lag, en wekte hem:

‘Citoyen Sergeant’ sprak hy ‘daer zyn de Nonnen terug. Zy vragen om te worden binnengelaten.’

‘Het is wel’ antwoordde de Overste, zich de oogen wryvend ‘wy zullen gaen zien.’

‘Zy zyn haestig’ bemerkte de soldaet ‘my dunkt dat zy verschrikt zyn,’

De Overste vatte den sleutel en volgde den schildwacht tot by de poort; hier legde hy den mond tegen het kykgat en vroeg naer buiten:

‘Wie is daer?’

‘*Soeurs de Charité*’ werd hem geantwoord.

‘Zyt gy het, Zuster?’ vroeg hy nogmaels.

‘Ik ben het, die gy daer straks uitliet; maer spoed u toch, Citoyen, ik ben zoo verveerd!’

De Sergeant ontsloot de poort; doch zoo weinig dat Genoveva er nauwelyks zou hebben kunnen doordringen. Zy bleef echter buiten staen, daer zy met geveinsde verschriktheid zegde:

‘ô, Citoyen, wacht een oogenblik als het u belieft; myne zuster komt ginder in de duisternis aengeloopen. Twee mannen hebben ons tot hier vervolgd; wy zyn op de vlugt gegaen; myne zuster is nog achter, ik hoor ze, zy is niet verre.’

Door deze woorden bedrogen, opende de Sergeant de poort veel meer en kwam buiten by de maegd. Hy poogde door de duisternis in de baen te zien, en zegde tot Genoveva:

‘Maer ik hoor niets. Uwe zuster zal in de handen der Brigands gevallen zyn. Wy zullen die schelmen morgen wel krygen.’

‘Neen, neen, zy komt’ hernam de maegd; - en hare stem verheffende, riep zy ‘Zuster Ann! Zuster Ann!’

By dien roep liep zy vooruit in de donkere baen.

‘Wat doet gy? Wat doet gy?’ riep de Sergeant ‘Ik kan hier niet.....’

Hy had geenen tyd om zyn gezegde te eindigen. Vyftig mannen stonden eensklaps in de duisternis regt; zy waren al kruipende zoo digt tot den Sergeant genaderd, dat deze hen niet eerder bemerkte dan wanneer zy hem reeds hadden aengegrepen.

De mond werd hem verstopt; men hield hem beenen en armen vast om hem alle beweging te beletten en men rukte hem van de poort naer de overzyde der baen, zonder dat het hem mogelyk ware een enkel teeken aen zyne gezellen te geven.

Geen der Boeren had een woord gesproken noch het minste gerucht gemaekt.

Terwyl vyf of zes den Sergeant op den grond hielden

neêrgestrekt, liepen de overigen even zwygend ter poort in, overrompelden daer den schildwacht en stormden het wachthuis binnen.

De soldaten, die aen de deur eenig gerucht hadden gehoord, waren regtgesprongen en meenden met hunne wapens naer de poort te snellen, toen de intrede der Boeren hun dit kwam beletten.

Eenige geweerscheuten werden er gelost; men streed eene wyl met den sabel en met het bayonnet; doch, door verrassing ontsteld en onder het groot getal hunner vyanden zwichtend, waren de Franschen welhaest neêrgesabeld of weerloos gemaekt. Twee of dry soldaten hadden echter al vechtend de straet bereikt en waren op de Markt het alarm gaen schreeuwen.

De geweerscheuten hadden reeds de soldaten gewekt die by het stadhuis waren gelegerd; de trommels en trompetten begonnen hun vervaerlyk stormgeroep, en gansche drommen soldaten kwamen van de Markt naer de poort afgezakt.

Maer de Boeren hadden insgelyks hunnen tyd niet verzuimd; zy hadden de gevangenen uit hunnen kerker gehaeld en stroomden er juichend mede ter poort uit, toen de eerste bende soldaten in de verte naderde.

Op eenigen afstand van de poort stond Genoveva te wachten. Zoohaest zy de stem van Bruno hoorde, vloog

zy hem om den hals en hing, byna van vreugde stervend, met het hoofd op zyne borst. Hare tranen vloten als een stroom; - zy sprak woorden van geluk en teederheid tot hem; zy dankte God in vurige aenbidding.....

Bruno meende zyne moedige vriendin al de liefde, al de erkentenis die zyn hart tot stortens toe vervulde, in diepbezielde woorden te betuigen; maer een twintigtal kogels die huilend over hunne hoofden voorbyvlogen en de woeste wraekkreten der soldaten deden hun begrypen dat het levensgevaer nog niet was ontweken.

'In het hout! In het hout!' riep Karel uit den *Leeuw,* - en allen sprongen ter zyde der baen tusschen de heesters weg.

De soldaten, door dezen roep verwittigd, schoten in de aengewezene rigting. Zy ontplooiden zich welhaest langs de baen en drongen door schaerhout en geboomte. Nog lang hoorde men hier en daer geweeren lossen.

Eindelyk, na vruchtelooze opzoeking, bevolen de Oversten den terugtogt. Trommels en trompetten riepen de soldaten te samen; men trok weder ter stad in, de poort werd gesloten, en buiten werd alles weder eenzaem en stil.

X.

Het voornaemste leger der Boeren, of zoo als de Franschen het noemden, de groote bende der Brigands, - bevond zich by het opgaen der zon in eene boschachtige streek, op een paer uren gaens van de stad Diest.

Ofschoon men te dezer plaetse geen ander volk bemerkte dan eenige hoopjes gewapende mannen, die, als brandwachten, by de hoeken der velden en nevens de kanten uitgezet waren, men kon eventwel ligtelyk raden dat eene krielende menigte het bosch vervulde; want boven het geboomte hing een dof en verward gerucht, als het verre gebruis eener ontstelde zee.

Inderdaed, daerbinnen in den schoot des wouds, en ver-

deeld nevens de wegen of in de ydele plaetsen, lagen wel vyf duizend man.

Hy, die in het bosch ware gedrongen om met nieuwsgierig oog na te zien wat daer geschiedde, zou zich te regt verwonderd hebben over den zonderlingen aenblik dezer menigte volks, uit alle streken des Lands tesaem gestroomd.

Vooreerst hadde hy, op een open plein, dry of vier honderd boeren te peerd achter elkander zien ryden en op bevel van eenen Overste dooreenslingeren en zwenken en draven, dat de vochtige grond in vlokken rondvloog.

Dit waren de ruiters der Patriotten, die hunne ploegpeerden de krygsbeweging leerden.

Aerdig genoeg was dit vertoog: meest te peerd zittend, zonder zadel en gekleed met hunnen blauwen kiel, zouden deze ruiters den aenschouwer toegeschenen hebben als landlieden die ergens op eene kermis zich vermaekten, indien het lang zweerd dat in hunne handen blikkerde en de pistolen in hunne gordelriemen, niet hadden doen merken dat het hier ernst was.

Een weinig verder, tusschen een honderdtal mannen die als eene wacht in ryen geschikt waren, stonden vele karren met de peerden reeds ingespannen, en reisvaerdig. Men kon er eenige wagens bemerken waerboven een klein vaendel waeide met het opschrift *Buspoeder;* insgelyks eenige

anderen die geladen waren met nieuwe geweeren en met sabels, zoo dat men hieruit mogt besluiten dat de Boeren overvloed hadden van allerlei krygsvoorraed.

Van deze plaets hoorde men achter een elsen schaerbosch een ongemeen gejuich, dat by poozen galmend in de hoogte steeg en dan weder ophield om na een oogenblik met nieuwe kracht op te staen.

Daer lag een soort van weide, die overdekt was met menschen van allen ouderdom en van allen stand. Dat hier reeds eenige regeltucht bestond kon men wel merken aen de geweeren, die in ryen tegeneen geschikt waren, op zulke wyze dat, by den eersten roep, elk vaendel zyne standplaets, elke man zyn wapen zonder misgreep konden terugvinden, - Eenige vrouwen en kinderen, doch zeer weinig in getal, vertoonden zich ook van verre tusschen het schaerhout.

Het gejuich dat in het geboomte by poozen weêrgalmde had eene byzondere oorzaek. Te midden der weide, op eene karre die met mondbehoeften was geladen, stond een man, die met krachtige gebaren, eene rede tot de omstaenders hield. Wat hy zegde moest de menigte verblyden en in geestontheffing wegrukken; want telkens dat hy eenen zin geëindigd had, klapten de aenhoorders in de handen en bevestigden zyne gezegden door allerlei uitroepingen. Hy sprak hun van Vaderland en Geloof, van

Sankulotten en goddeloosheid, van stryd en zegeprael, van verlossing en vryheid!.....

Het woud intredende zou men de plaets bereikt hebben, waer de Stafoversten des legers in krygsraed waren vergaderd.

De Generael Constantinus De Roumiroir, een voornaem Brusselaer, zat neder op den boord eener diepe gracht en hield eene landkaert op de kniën; de andere Oversten zaten van wederzyde der gracht en luisterden aendachtig op hetgeen de Veldheer hun zegde.

Men beraemde hier de inneming der stad Diest en poogde op de kaert te berekenen, langswaer men deze vesting het gemakkelykst kon overvallen.

De Oversten schenen verheugd en vol hoop; dikwyls begroetten zy de woorden van den Veldheer De Roumiroir met jubelende uitroepingen.

Verder nog, en zoo wyd het woud met zyne veelvuldige leemten en ydele plaetsen zich uitstrekte, waren gedeelten van het leger verspreid.

Op een veld, tegen den boord van een eiken blekbosch, hadden de lieden van Waldeghem zich nedergeslagen. Zy waren nu wel drymael zoo talryk dan toen zy, door de Franschen vervolgd, den *Zandberg* verlaten hadden.

Bruno's gevangneming, zyne wonderbare verlossing, en bovenal zyne onversaegdheid in het gevecht, hadden hem

vermaerd gemaekt. Een aental jongelingen der Opper-Kempen waren zich onder zyn bevel komen schikken. Hy gebood nu, als Kapitein, over een vaendel van meer dan twee honderd moedige jongelingen.

Karel uit den *Leeuw*, tot Onder-Kapitein benoemd, was op dit oogenblik bezig met zyne mannen in het laden der geweeren te oefenen. Eerst sedert gisteren hadden zy patroonen of gemaekte kardoezen bekomen; en hun moest geleerd worden hoe zy zich met snelheid daervan te bedienen hadden.

Karel had zyne mannen in gelederen geschikt; hy gebood, liep, schreeuwde en wees alles te regt, met eenen ernst en eene vlyt alsof hy zyn gansch leven niets anders had gedaen. Elk woord dat hy sprak was eene aenmoediging; hy vuerde de dapperheid zyner gezellen dusdanig aen, door den strydlust die zyne tael bezielde, dat aller oogen van hoop en onversaegdheid gloeiden.

Uit het midden dezer schaer verhief zich een zonderling vaendel. Het was van een stuk wit lynwaed gemaekt, waerschynlyk de helft van een beddelaken. Daerop stond een groot Kruis in bloedroode verw geschilderd, met het opschrift: *Voor God en Vaderland!* Men kon wel zien dat dit vaendel door geen kunstenaer was vervaerdigd. Karel had het alleen gemaekt, en, by gebrek aen penseelen, de verw met de hand erop gestreken; event-

wel, zoo als het was, had het toch eene klare beteekenis en zyn aenblik stortte hoop en moed in de harten der jongelingen.

Tegen den boord van het veld zat Genoveva, nevens den ouden Pastor van Waldeghem.

De maegd had de nonnenkleederen afgelegd en de Kempische dragt hernomen.

De Pastor sprak tot haer; doch zy scheen door een aenjagend gedacht verstrooid, en keerde onophoudend het hoofd naer den kant van het veld waer de grond zich allengskens tot eenen heuvel verhief.

Op vyf of zes stappen van Genoveva zat de Brouwer, Simon's vader, met het hoofd in de handen gebogen, en beweegloos als ware hy in eenen diepen slaep gedompeld geweest.

‘Arme vader!’ zuchtte de Pastor daer hy eenen medelydenden blik op den Brouwer stuerde. ‘Zyne smart is onzeggelyk. Zy zeker, Veva, de ongelukkige man zal ervan sterven. Ik heb gisteren avond en een gedeelte van den nacht alles gedaen, alles gezegd wat my mogelyk was om hem te troosten.... Het denkbleed dat zyn zoon een aenvoerder onzer vervolgers is, martelt hem zoo yselyk! En wat te Herenthals is geschied heeft hem het hart nog dieper doorboord....’

‘Er is wel reden toe, Eerweerde’ antwoorde de maegd

‘hy vreest dat zyn zoon, de moeder van Bruno zal hebben doen vermoorden!’

‘Bruno schynt het insgelyks te vreezen’ hernam de Priester ‘maer gy zyt immers wel zeker, Veva, dat zy zich in veiligheid bevond vooraleer onze lieden hunnen ongelukkigen vriend uit de gevangenis verlosten?’

‘Gansch zeker, Eerweerde. Waer men haer naertoe geleid had, die schuilplaets kon niemand ontdekken. Alles was op voorhand berekend; myne nichte Kaet zou alleen de schuld van alles hebben en daerenboven.....’

‘Gy verschiet, Veva, wat doet u schrikken?’

‘Niets, Eerweerde; ik dacht dat ik Bruno's stemme hoorde.’

‘Hebt gy Bruno dit alles niet gezegd, dat hy zoo ongerust en zoo angstig is?’

‘Ja wel, Vader; in den eerste heeft hy my geloofd, en zelfs zich verblyd in hetgeen ik hem zegde. Slechts sedert dezen morgen, naermate het licht werd, heeft de benauwdheid hem overmeesterd, omdat Jan niet wederkeert. Ik zelve begin te vreezen en doe geweld om myne klimmende bekommernis te wederstaen.’

‘Inderdaed, Veva, misschien is de angst van Bruno niet ongegrond. De Franschen doorkruisen de Kempen onophoudelyk. Duizend gevaren moet Jan voorby eer hy

van Herenthals tot hier gerake; de vreemde soldaten zyn zoo wreed....'

Genoveva liet het hoofd op de borst zinken en verbleekte eenigzins daer zy met ontsteltenis zuchtte:

'God weet, of het voorgevoel des Brouwers ons geene nieuwe ramp aenkondigt! ô, Eerweerde, het zou te veel zyn! Bruno heeft dit akelig lot toch niet verdiend?'

De Priester schudde weemoedig het hoofd en zegde:

'Myn kind, hopen wy in 's Heeren goedheid. Het kruis dat hy op onze schouders heeft gelegd is zwaer en pynlyk. Eventwel, Veva, laet ons in ootmoed bukken onder het gewigt van zynen arm. Wat er ook gebeure, dat zyn heilige wil geschiede!'

'Arme Bruno!' klaegde de Maegd. 'Sedert een uer loopt hy over en weder als wierd hy door eenen doodelyken angst voortgezweept. Nu staet hy gewis op den heuvel om uit te zien of Jan niet komt! Ik ken zyn al te gevoelig hart; ik doorgrond zyn wee, zyne benauwdheid.....'

Nauwelyks had zy deze woorden gezegd, of zy sprong regt; en, den Priester by de hand vattende, dwong zy hem insgelyks zich op te regten, daer zy met blydschap uitriep:

'Zie, zie, ginds op den heuvel. Bruno die ons roept! Daer zyn ze! Daer zyn ze!'

De Brouwer scheen te ontwaken en aenzag de maegd ondervragend:

‘Gauw, gauw’ zegde zy tot hem ‘Bruno roept: zyne moeder komt!’

Deze tyding deed den Brouwer beven van ontsteltenis; eventwel, zy moest hem zeer verheugen, want een heldere glimlach verlichtte zyn gelaet. Opspringende volgde hy den Priester en de maegd.

Toen zy de hoogte boven den heuvel bereikten, zagen zy Bruno in de verte uit al zyne kracht vooruitloopen, en zich korts daerop aen den hals eener vrouw werpen, die in gezelschap van eenen ouden man in de baen daer aenkwam.

‘Zyne moeder! zyne moeder!’ riep Genoveva, daer zy in vollen loop den heuvel afdaelde.

Zy sloeg insgelyks hare armen om den hals der ontroerde vrouw en juichte van blydschap.

Bruno kon niet spreken; hy aenschouwde zyne moeder in zalige verdwaeldheid en besprengde hare borst met heete tranen.

Eindelyk werd zyne stemme vry; hy hief armen en oogen ten hemel en riep in ontheffing uit:

‘Dank, dank, ô God, dat gy my ten minste myne moeder gelaten hebt! Uw naem zy gezegend voor die weldaed!’

Eene nieuwe omhelsing zyner moeder brak zyne aenbidding af.

‘Bruno, Bruno’ sprak de vrouw ‘ach, ons lot is bitter; ik heb geleden zoo als welligt niemand ooit lyden zal. Nu toch, nu ben ik zoo gelukkig! Ah, de dood moest u hebben; gy waert reeds tot de slagtbank geteekend..... en uwe moeder vindt u terug, levend en in vryheid!’

Zy keerde zich tot Genoveva en greep hare beide handen, daer zy met innige dankbaerheid uitriep:

‘Veva, wonderbare maegd, aen u zyn wy dit geluk verschuldigd. Wat myne bloedige tranen niet konden verkrygen, dat heeft uwe wysheid, dat heeft uw moed gedaen. Wees gezegend, God storte al myne gebeden op u; dat gy ten minste op aerde vrede en belooning moget vinden!’

De Pastor en de Brouwer naderden op dit oogenblik tot Bruno en zyne moeder. De eerste drukte de vrouw en den jongeling de hand; de tweede aenschouwde het tooneel der algemeene blydschap met lydzamen blik, en boog het hoofd als hadde een gevoel van schaemte hem bevangen. De zalige ontroering, die hy op aller aengezigt zag glansen, deed hem dieper nog gevoelen dat zyn zoon de schuld was van alles wat deze lieden hadden geleden; en, alhoewel hy misschien meer dan de anderen zich in de komst van Bruno's moeder verheugde, het gezigt van 's jongelings liefde vermorselde hem het hart. Zy ten minste had eenen zoon die haer beminde en haer lyden door zoete verkleefdheid kon vergoeden.....!

Allen keerden naer de legerplaets. Bruno had het hoofd, onder zynen hoed, nog met eenen ligten windel verbonden; doch zyne wonde moest hem weinig meer hinderen, want op zyn gelaet blonk de helderste blydschap en al zyne bewegingen waren vry en en krachtig. Hy ging nevens zyne moeder en drukte eene harer handen.

De Pastor stapte nevens den knecht. Deze antwoordde op eene vraeg des Priesters:

'Oh, myne taek was niet moeijelyk. Er zyn geene Sankulotten meer in Herenthals. Ik heb Bruno's moeder gevonden, waer Genoveva my gezegd had dat zy zich bevond. Na onzen aenval heeft men inderdaed de Gasthuisnonnen beschuldigd; maer vermits Zuster Kaet was verdwenen, kon het feit met grooten schyn van waerheid haer alleen ten last gelegd worden. Zoo is het geschied; de Generael was ten uiterste verstoord, doch het is daerby gebleven.'

De knecht naderde digter by den Priester om niet door den Brouwer gehoord te worden, en sprak met stille stem:

'Simon-Brutus heeft gansch Herenthals doen doorzoeken om Bruno's moeder of iemand van ons te ontdekken. Gy kunt wel denken, Eerweerde, wat lot die snoode dwingeland bestemde aen degenen die hy zou hebben gevonden. Maer God heeft erin voorzien..... Dat ik niet vroeger tot hier geraekt ben mag u niet verwonderen. Onderwege hebben wy van verre eene vliegende kolom

gezien; en wy hebben wel twee uren door bosch en struik moeten omgaen.'

Nog eenige woorden meer wisselde de knecht met den ouden Priester, tot dat allen de plaets bereikten waer de lieden van Waldeghem waren gelegerd. Bruno deed zyne moeder tegen den boord van het veld nederzitten en begon met haer, met Genoveva en met Jan den knecht een stil doch zielroerend gesprek, alleenlyk by poozen onderbroken door meer zigtbare bewyzen van liefde en dankbaerheid.

Wanneer zy dus eenigen tyd in volle vergetelheid de vreugde van het onverhoopte wederzien hadden gesmaekt, kwam een man te peerd in vollen draf over het veld gereden en bleef voor Bruno staen, daer hy tot hem riep:

'Kapitein, de bespieders zyn terug; alles is in regel. Aenstonds zult gy de trommel hooren slaen. Op dit teeken zult gy uwe mannen uit het bosch leiden en in de groote baen schikken. De Generael doet u zeggen dat gy met uwe bende de voorhoede houden zult!'

De ruiter gaf zyn peerd de sporen en verdween als een pyl achter den eiken kant.

In allerhaest nam Bruno afscheid van zyne moeder en van Genoveva; hy gaf den Knecht nog eenige inlichtingen, en liep dan tot zyne mannen, die nog immer bezig waren met, onder bevel van Karel, zich in den wapenhandel te oefenen.

De vrouwen stonden op en werden door Jan tusschen het heesterhout weggeleid.

Op Bruno's gelaet glanste blydschap, moed en geestdrift. Ook, zoohaest zyne mannen hem bemerkten en in zyne oogen de hoop op goeden uitslag lazen, begroetten zy zyne komst door vreugdevol gejuich.

Hy naderde tot Karel, en, hem de hand drukkende, sprak hy:

'ô, Goede vriend, myne moeder is terug! Nu klopt het hart my weder vry; het bloed stroomt my zoo warm door de aderen! Wy gaen ten stryd: de vyand zal weten dat Bruno gelukkig is!.... Doe onze mannen rond my zich scharen.'

Karel liep, met teekens eener bovenmatige blydschap, voor de lange ry zyner gezellen, tot hen roepende:

'Vrienden, het is erop! Wy vertrekken, wy gaen vechten, de Sankulotten zullen van de nieuwe kardoezen gaen eten! Nadert allen rond den kapitein: hy zelf zal u de blyde tyding melden.'

Wanneer Bruno zich door eene digtgeslotene schaer omringd zag, sprak hy met innig bezielde stemme:

'Broeders, de trommel zal meteen het teeken geven tot het vertrek. Wy gaen de stad Diest bestormen, en, met Gods hulp, de Sankulotten eruit verjagen. Van dien aenval hangt het lot des Vaderlands af. De Generael heeft ons de voorhoede gegeven; het is genoeg getoond dat hy

betrouwen heeft in onze manhaftigheid. Voorwaer, hy heeft zich niet bedrogen! Ah, gezellen, tot nu toe hebben wy gestreden zonder hoop; wy hebben de onfeilbare dood als eenig einde onzer pooging aenveerd! Nu heeft de Hemel zich voor ons verklaerd: wy zyn vyf duizend sterk, wy hebben goede wapens en zyn van alles voorzien. Hebben wy ons bloed gewillig voor Geloof en Vaderland vergoten toen alles akelig en duister was in het verschiet, oh, hoe moet ons de boezem zwellen, nu wy de verlossing des Vaderlands als eene star voor onze oogen zien blinken? Nu wy ons magtig genoeg gevoelen om de vreemde dwingelanden te verpletten? Laet uwe harten groot worden, broeders; beseft de heilige zending die ons door God is opgelegd; en, is het mogelyk, weest nog moediger, nog hardnekkiger in den stryd. Houdt uw oog op my: ik zal u toonen waer uwe kogels of uwe bayonnetten verzadiging kunnen vinden. Dat het roode Kruis, het Waldeghemsche vaendel, aen het gansche leger immer de plaets toone waer der vyanden bloed by stroomen vliet.....!'

Van uit de verte hoorde men nu het geroffel van eenige trommels.

'Ah, ah' riep Karel uit den *Leeuw* 'ik hoor de viool: de bruiloft gaet beginnen!'

Bruno onderbrak zyne rede en riep, daer hy zyn zweerd in de hoogte stak:

‘Elk in zyn gelid!.... Vooruit nu, vooruit voor God en Vaderland!’

‘Voor God en Vaderland!’ juichten zyne mannen in magtige galmen, daer zy eensklaps uiteen liepen om tot hunne gelederen te gaen.

Van uit alle gedeelten des wouds antwoordden de verschillende benden op dien zegeroep. ‘Voor God en Vaderland!’ klonk het in donderend gejubel boven het gansche leger.

Bruno bragt zyne mannen in de baen, op de plaets welke hem door eenen Overste te peerd werd aengewezen. De andere vaendels schikten zich insgelyks, met merkbare regelmaet, achter de Waldeghemsche mannen. De ruitery bevond zich omtrent in het midden des legers.

Wanneer allen uit het bosch in de baen geraekt waren, kwam de Generael De Roumiroir met de Oversten van zynen Staf achter de bende van Bruno staen, waer reeds eenige trommelaers en trompetters waren vergaderd. Hy gebood aen een twintigtal ruiters, die hy had doen roepen, dat zy op twee honderd stappen vooruit zouden blyven om vlytig uit te zien en het leger voor alle verrassing te behoeden.

Het teeken tot het vertrek werd gegeven; trommels en trompetten braken los; het leger stapte voorwaerts.

Onmiddelyk verhief zich boven elke ry een aenvoerend

gezang; men juichte, men riep, men schreeuwde, men jubelde met uitgelatenheid. Het geschal der trompetten, het geroffel der trommels, hoe magtig ook, moest onderdoen voor het reusachtig gedruis der stemmen. Deze wolk menschen geleek veeleer aen lieden die ter kermis gingen dan aen krygslieden, die op het slagveld de dood of de overwinning gingen zoeken.

Eene wyl liet de Veldheer de uitspatting van hoop en strydlust voortduren. Welhaest echter zond hy eenige Oversten in de baen terug om overal de grootste stilte te bevelen; hy deed zelfs het geluid van trompetten en trommels ophouden.

Het gerucht verging allengskens, tot dat de beveldragers de achterhoede des legers hadden bereikt. Men hoorde niets meer dan de treden der benden op den grond; alles werd stil.

Zoo ging men omtrent een half uer met haestige stappen.

Eensklaps bleef de bende ruitery, die het leger vooruit was, in den weg staen. De Generael bemerkte het en hield het oog met verrassing naer dien kant gerigt.

Een der ruiters kwam in vollen draf in de baen teruggereden. By den veldheer genaderd zynde, sprak hy:

‘Generael, ginds is eene uitgestrekte vlakte. In de verte zien wy vele vuren rooken en soldaten dooreen krielen. Er is ook peerdenvolk by; het is eene vliegende kolom. Mis-

schien zyn er meer: de soldaten beslaen wel twee bunder gronds.'

De Veldheer deed Bruno teeken dat hy zyne mannen zou doen staen; al de vaendels drongen digter by malkaêr, doch hielden insgelyks stil.

Terwyl reed de Generael, met eenigen zyner Stafoversten en met den ruiter, vooruit en ging door eigene oogen de legerplaets des vyands bespieden.

Karel uit den *Leeuw* wreef zich de handen en mompelde met blydschap, daer hy voor zyne gezellen heen en weder liep:

'Mannen, ik riek buspoeder: daer zyn ze! Wy staen vooraen, wy zullen den dans beginnen. Een Sankulot of tien is niet te veel voor my; als ieder er zooveel neemt dan zullen er maer weinig overschieten.....'

De Veldheer stond by den boord der vlakte en zag met eenen verrekyker naer den vyand.

'Het is eene Colonne mobile' zegde hy tot de Oversten die hem hadden gevolgd 'waerschynlyk dezelfde die Herenthals in brand gestoken heeft, want ik zie er Jagers te peerd by, en kanons..... Zouden wy deze kolom poogen voorby te geraken, of zou het voordeeliger zyn, haer slag te leveren?'

'Ik geloof, Generael' antwoordde een der Oversten 'dat wy deze gelegenheid moeten waernemen. Wy zyn

sterker dan zy; wy zullen voor de eerste mael in het open veld stryden, - en, krygen wy de overwinning, zoo als te denken is, onze mannen zullen uit dezen zegeprael eenen oneindigen moed putten. Dan eerst zullen zy soldaet geworden zyn in den vollen zin des woords. Het is eene onmiskenbare gunst des Hemels, dat wy op onze baen de Colonne mobile aentreffen, die te Herenthals de snoodste wreedheden heeft gepleegd. God zelf levert de beulen aen onze wraek!'

'En wat is uw gevoelen?' vroeg de Generael aen de andere Oversten. 'De vyand ontwyken of stryden?'

'Stryden! Slag leveren!' antwoordden, allen met blydschap.

Een geluid van trommels klonk uit de verte hen tegen.

De Generael bragt weder den verrekyker voor zyn oog en zegde onmiddelyk tot zyne gezellen, daer hy zyn peerd omkeerde en in de baen terugreed:

'Komt, spoed gemaekt! De vyand moet ons bemerkt hebben; zyne benden loopen te wapen. Wy mogen ons in de nauwe baen niet laten verrassen. Gaet tot al de vaendels des legers, verwittigt onze lieden dat men stryden gaet..... Beveelt stilte, kalmte en gehoorzaemheid.'

De Oversten gaven hunne peerden de spoor en renden nevens de verschillige benden, om de bevelen des Generaels aen ieder mede te deelen; maer, ofschoon zy de

diepste stilte geboden, nauwelyks was de blyde tyding door eenige vaendels bekend, of er steeg een donderende zegeschreeuw in de hoogte. Het gansche leger begon te zingen en te juichen; men drukte elkander de handen, men stuerde allerlei aenmoedigende uitroepingen van het eene vaendel naer het andere, - tot dat eindelyk het gejubel eene meer verstaenbare vorm aennam en te samen smolt in eenen enkelen roep:

'Vooruit, vooruit, voor God en Vaderland!'

Eene spytige uitdrukking versomberde des Veldheers gelaet, daer hy zyne bevelen miskend zag; eventwel hy schudde onmiddelyk met het hoofd en glimlachte alsof het gejuich van strydlust en onversaegdheid, dat tegen zynen dank uit de harten zyner mannen opsteeg, hem over hunne vergetelheid der tucht vertroostte.

Tot Bruno gaende sprak hy tot hem op diep doordrongen toon:

'Kapitein, wy gaen slag leveren in het open veld. Zoo ik u de voorhoede toevertrouwde, het is omdat ik op uwe onversaegdheid steun. Uwe mannen zullen de eerste kogels des vyands ontvangen. Indien gylieden aerzelt of wykt, dan is alles verloren; van u hangt de overwinning af..... Alzoo doet uwen pligt!'

Bruno stond sprakeloos, met het gloeijend oog in de baen gerigt; zyne neusgaten waren ongemeen verbreed en

hy hygde zigtbaer, daer hy met koortsig ongeduld zyn zweerd in de vuist wrong en de voeten verroerde als snakte hy naer het bevel om vooruit te gaen. Karel uit den *Leeuw*, hoe moedig zelf, aenschouwde Bruno's gelaet met bewondering.

De jonge Kapitein antwoordde met sombere stemme op des Generaels aenbeveling:

'Welnu, laet ons gaen. De grond brandt onder myne voeten..... Verlies het roode Kruis niet uit het oog, Generael. Waer gy het ziet, daer stroomt het bloed by plassen!'

Op het bevel des Veldheers gaven trommels en hoorns het teeken tot het vertrek.

Een nieuw gejuich van het gansche leger begroette dit vrolyk sein.

De Franschen hadden het schallend gerucht van in den beginne gehoord. Zy insgelyks waren blyde dat zy onderwege onverwachts den vyand aentroffen, en zy hadden zich in allerhaest strydveerdig gemaekt.

Vooraleer de Boeren de vlakte bereikten waren de republikeinsche soldaten reeds tot op de helft van den afstand genaderd.

De twee legers waren niet verre meer van elkander verwyderd..... Beide dreven met ontplooide benden over het plein vooruit; en, ofschoon een kanonbal of een kogel

misschien wel de voorste gelederen des vyands zou hebben bereikt, geen enkele scheut werd er gelost.

Het krygsgejuich der Patriotten had insgelyks opgehouden; eene doodsche stilte, voorbode der aenstaende slagting, heerschte over de vlakte.

Eindelyk, het vuer nam aenvang; al schietend, doch met schynbare kalmte, naderden de beide slagorden nog digter tot elkander en menige kogel trof zyn doel.....

Eensklaps ontsloot de middenschaer der Franschen haren schoot en ontdekte vier kanons, die te gelyk losborsten en eenen hagel schroot onder de verraste Patriotten braekten. Van Bruno's bende vielen wel twintig man; niet minder was de vernieling onder eenige andere vaendels.

De Boeren bleven staen en schenen te aerzelen; onmiddelyk losten de kanons voor de tweede mael hunne moorddadige lading.

Een stuk schroot had het peerd des Veldheers neêrgeveld; hy had zich sterk bezeerd en was gansch verdwelmd.

Het oogenblik was beslissend; nog eenige minuten, en de derde ontploffing des geschuts hadde waerschynlyk het gansche leger der Boeren in verwarring gebragt.

'Bruno! Bruno!' riep Karel uit den *Leeuw.*

De Kapitein verstond den akeligen noodkreet zyns vriends. Hy sprong voor zyne mannen, hief het zweerd in de hoogte en schreeuwde in magtige galmen.

‘Met gevelde bayonnetten! Vooruit! vooruit! voor God en Vaderland!’

Een zelfde roep steeg op uit het gansche leger der Patriotten; al de vaendels liepen vooruit en wierpen zich als een rollende stroom tegen de slagorde des vyands.

Welhaest hoorde men noch kanons noch geweeren meer; het bayonnet en het zweerd deden alleen hun bloedig werk. Het was eene akelige verwarring, waerin elke man zyn slagtoffer poogde te vinden, en zelf ter neder werd gehakt op het oogenblik dat hy zynen vyand den doodslag bragt.

Het roode Kruis was dieper in de schaer der Franschen gedrongen. De lieden van Waldeghem vochten als leeuwen, en, hoe zeer ook van alle kanten omsloten, zy bleven onwrikbaer staen en velden alles rondom hen ter neder.

Met woede en droefheid bemerkte de fransche Generael dat hy zich over de magt des vyands had bedrogen en hy welligt hier eene schrikkelyke nederlaeg zou ondergaen. Vooraleer tot den terugtogt te besluiten vergaderde hy achter het leger eene sterke bende ruitery en al het voetvolk dat zyn bevel nog gehoorzamen kon. Zich aen het hoofd dier afdeeling stellende, rende hy in storm vooruit om nog eens te beproeven of de slagorde der Boeren niet door eene laetste pooging kon worden doorboord.

Bruno, ziende uit de verte den franschen Generael komen aengereden, riep tot zyne mannen:

‘Vooruit! Vooruit! Ons behoort de Generael der Sankulotten!’

De Franschen konden den aenval der Waldeghemsche bende niet weêrstaen; hun voorste gedeelte werd overhoop teruggedreven en de Generael, met eenige ruiters van zyn leger afgescheiden, moest onfeilbaer in Bruno's handen vallen. Reeds hadden de Boeren den toom van zyn peerd gegrepen en riepen dat hy zich overgeven zou.

Maer op hetzelfde oogenblik kwam eene nieuwe ruiterschaer met onweêrstaenbaren aendrang den Veldheer ter hulp gesprongen.

Eene enkele magtige stemme beheerschte alle gerucht en vuerde den moed der ruiters aen, daer zy de verlossing des Generaels als het doel eener heldhaftige pooging aenwees.

‘Oh, Simon-Brutus!’ riep Bruno met wraekzuchtig keelgeluid. ‘U moet ik hebben; gy gaet sterven, booswicht!’

De jongeling sprong met opgeheven zweerd naer zynen vyand; - maer de vlotting der peerden, het over en weder golven der strydenden liet hem niet toe Simon-Brutus te bereiken.

Welk geweld de Waldeghemsche bende inspande, hoe woedend zy tegen de ruiterschaer inliep, de Generael werd ontzet en raekte buiten gevaer.

De ruiters hadden, na de verlossing huns Veldheers, hunne peerden omgewend en waren achter het slagveld gevlugt.

Bruno poogde zynen vyand nog te ontdekken, doch vruchteloos; hy was te midden der ruiterschaer verdwenen.

Op dit oogenblik deed de fransche Generael aen al zyne vaendels bevelen tot den terugtogt dragen.

In tamelyke regelmaet weken de soldaten al strydend tot by het bosch, en verdwenen allengskens tusschen het digte geboomte.

De Boeren vervolgden hen eene wyl en schoten er nog velen ter neder; doch op den roep der trompetten en trommels, die hun van uit hun leger werd toegestuerd, keerden de meesten terug naer het slagveld, dat, ofschoon met dooden en gekwetsten bezaeid, reeds op alle punten weêrgalmde van het zegepralend gejuich der Patriotten.

Elkeen was met stof en bloed bedekt; het strydzweet vloeide van de blakende aengezigten..... En toch, men omhelsde elkander, men kondigde de verlossing des Vaderlands af, men zong en danste van geestdrift en vreugde.

De Generael De Roumiroir, van zynen val gedeeltelyk hersteld, had een ander peerd bestegen.

Alhoewel het hem gemakkelyk ware geweest, door eene vervolging in de bosschen den vyand een veel grooter verlies te doen lyden, hy achtte het hoogst onvoorzigtig, het

leger, zoo geheel in wanorde en dooreengemengd, aen zich zelven over te laten, en misschien den voorgenomen aenslag op de stad Diest onmogelyk te maken.

Daerom deed hy nu de byeenroeping blazen en dwong iedereen onder zyn vaendel in gelid te komen staen.

Zoohaest dit bevel gedeeltelyk was volvoerd, bestemde hy eenige benden om onder de wapens te blyven, en zond de anderen over het slagveld om de gekwetsten op te zoeken en tot de karren te dragen.

Hy deed terzelfder tyd aenkondigen, dat men te dezer plaetse niet langer dan een uer zou verwylen.

Het grootste gedeelte des legers had zich over het slagveld gespreid. Overal zag men gekwetsten wegdragen of verbinden, en doode lichamen met groote haest in den grond begraven of verbergen. - De Veldheer De Roumiroir en zyne Stafoversten rendden tusschen de arbeidende mannen en beyverden zich om het werk te doen bespoedigen.

Eindelyk, alles was zoo goed mogelyk in orde gebragt; het leger stond weder in de baen, met het roode Kruis der Waldeghemsche bende naer Diest gekeerd.

De trommelaers en trompetters zonden hunne aenjagende krygstoonen over het geboomte en het leger rukte zingend en jubelend voort.

Niets stoorde nog den geesdriftvollen togt. Het leger der

Boeren kreeg de stad Diest met hare torens en wallen in het gezigt, zonder nog eenen enkelen vyand te hebben ontmoet.

De Veldheer verwachtte zich van wege de bezetting der stad op eene hardnekkige verdediging. Daerom, zonder het leger te doen stilhouden, deed hy de voornaemste Oversten tot zich naderen, vuerde hunnen moed door krachtige woorden aen, en gaf hun al de inlichtingen welke hy tot den goeden uitslag der pooging nuttig oordeelde.

Al deze voorzorgen waren echter overbodig. Een byzonder geval had de stad Diest van hare bezetting ontbloot. Den dag te voren was in de gemeente Herck, niet verre van Diest, de vryheidsboom door de inwooners omverre gerukt, en men had er eene voorbytrekkende fransche bende byna geheel nedergehakt. De bevelhebber der stad Diest, geen gevaer voorziende, was met de bezetting naer Herck getogen om er eene voorbeeldelyke wraek te gaen plegen. Slechts een honderdtal mannen had hy binnen de vesting gelaten.

Toen men van de wallen het leger der Patriotten als eene ontzaggelyke wolk had zien naderen, hadden de fransche soldaten besloten de antwerpsche poort, die bedreigd scheen, te verdedigen tot dat de laetste hunner zou gevallen zyn. Zy hadden boden te peerd in de baen naer Herck

gezonden en hoopten dat hun Overste nog in tyds met onderstand mogt terugkomen.

Zy schikten zich in eene schaer voor de poort zelve en wachtten onverschrokken den vyand af.

Het verwonderde den Generael De Roumiroir zeer, dat hy de wallen van krygsvolk ontbloot zag en geene benden bespeurde, die hem in het veld te gemoet traden, ofschoon hy reeds tot op twee of dry geweerscheuten van den ingang der stad was genaderd.

Eene hinderlaeg vreezende, zond hy Bruno met zyne gezellen vooruit, om in schermutseling tegen de wacht der poort op te trekken en de bezetting aldus in het veld te lokken.

De roode Kruisvaen bewoog zich; de Waldeghemsche mannen trokken stedewaerts. Onderwege wisselden zy eenige geweerscheuten met den vyand.

Het vuer der Franschen scheen zoo zwak, Bruno was nog zoo zeer aengejaegd door de vreugde der behaelde overwinning, dat hy eensklaps zynen magtigen roep herhaelde:

‘Met gevelde bayonnetten vooruit! Voor God en Vaderland, vooruit!’

Het gevecht voor de poort duerde niet lang. By den eersten aenval werden de soldaten der wacht onweêrstaenbaer ter poort ingestuwd, en wierpen zich in de neven-

staende huizen, van waer zy nog eenige schaersche kogels tot den vyand stuerden.

Op de stem van Karel uit den *Leeuw* liepen al de mannen van Waldeghem boven de wallen, en begonnen daer met hunne hoeden te draeijen en door hevig krygsgejuich den zege te verkondigen.

Dit gezigt wekte een magtig antwoord uit de wachtende scharen des legers.

'Vooruit! Vooruit!' galmde het tot boven de stad.

De Generael deed de trommels slaen en gaf het verlangde teeken; maer de geestdrift was te groot: in stede van in orde vooruit te gaen, zetten al de benden het op een loopen, en stroomden als een rollende vloed, juichend en jubelend, de vesting binnen.(*)

(*) Brussel, 25 Brumaire. - Den 22 's morgens viel een talryk korps opstandelingen de stad Diest zoo onverwachts aen, dat er geen tyd was om te vlugten. Het garnisoen, schoon maer 120 tot 130 mannen sterk, verzette zich nochtans kloekmoedig tegen de muitelingen, alhoewel eenigen duizende uitmakende, en verweerde zich met kracht. Doch de Rebellen forceerden de poorten en drongen de plaets in.
(*Gazette van Antwerpen,* 7 *Frimaire, jaer VII. N.* 19.)

XI.

Alhoewel de Patriotten, tegen hunne verwachting, de stad Diest ontbloot gevonden hadden van allen voorraed, zy besloten des niettemin haer tot standplaets hunner verdere krygsverrigtingen te doen dienen, en haer hardnekkig tegen den aenval der Franschen te verdedigen.

Reeds eenige dagen te voren had men in Brussel met verbaesdheid de schielyke en dreigende vermeerdering van der Boeren leger vernomen. Bevelen waren door den Oppergenerael Colaud naer alle gewesten des Lands, ja, zelfs naer Parys gezonden om in allerhaest talryke hulptroepen te bekomen.

In openbare brieven en in afkondigingen sprak men

wel, als naer gewoonte, met spottend medelyden van den laffen hoop *fanatieke Brigands,* doch innerlyk was men zoo gerust niet.

Dit vuer kon over gansch België zich verspreiden en de steden zelven doen opstaen; de Mogendheden en de fransche uitwykelingen mogten er een middel in zien om Frankryk langs onzen grond aen te vallen. Nauwelyks had men in het Westen den Vendeeschen opstand in stroomen bloed versmacht, of in het Noorden schenen de koningsgezinden al hunne krachten te vergaderen, om eene nieuwe en niet min hardnekkige worsteling te beginnen. Daerom, hier moest, volgens het aengenomen stelsel der fransche Republiek, eene ontzaggelyke magt worden vergaderd, ten einde, door eene enkele pooging, den opstand onder het onweêrstaenbaer geweld der menigte te verpletten.

De Patriotten zagen, reeds des anderendaegs na hunne intrede te Diest, vliegende kolommen uit verschillige streken de stad naderen, en zich op eenen tamelyken afstand in byzondere legers nederslaen, met het merkbaer voornemen om de stad te omringen en van het overige des Lands af te sluiten.

Voor alsnu ondernamen de Franschen nog niets tegen de vesting; zy hielden zich rustig in hunne legerplaetsen en schenen, met geheime inzigten, gansch werkeloos te blyven. Intusschen onderschepten zy allen toevoer van

mondbehoeften of krygsvoorraed, en vervolgden of versloegen de afzonderlyke kleine benden die naer Diest ter hulp der Boeren zich wilden begeven.

Eventwel, wanneer een aengekondigde wagentogt met voorraed, of eene aenzienlyke hulpbende zich in de verte vertoonde, trok een gedeelte van het leger der Patriotten uit de stad, en boorde met geweld door de vliegende kolommen om den voorraed of de hulpbende binnen de vesting te leiden.

In deze kleine gevechten die, zoo wel van den kant der Belgen als der Franschen, geen beslissend doel hadden, verloor men veel volk zonder merkbaer nut.

De Generael De Roumiroir begreep wel, dat het misschien voordeeliger ware geweest, met zyn gansch leger in het veld te gaen om de vliegende kolommen op het lyf te vallen, vooraleer eene te groote versterking hun toekwame; doch meer dan eene reden deed hem tot het tegenovergestelde besluiten.

De stad Diest wilde hy behouden, welke opofferingen ook daertoe moesten worden gedaen. Hy twyfelde niet, of het bezit dezer vesting zou in het Land eenen hevigen geestdrift verwekken en een groot getal lieden overhalen om de wapens tegen de Franschen op te vatten; hy hoopte insgelyks, dat het nieuws der overwinning en zyn verblyf binnen eene vesting, al de verspreide vlugtelingen onder

zyn bevel zouden doen samenstroomen. Daerenboven, de houding der Franschen scheen hem onuitlegbaer: hy meende te mogen denken dat de vyand hem met zyn leger in het open veld wilde lokken om aldus by verrassing in de stad te dringen.

Wat sommige Oversten hem zegden, hoe zeer zyne mannen ook morden, de Generael bleef by zyn eerste besluit. Men deed eenige geringe uitvallen; maer dewyl Belgen en Franschen evenzeer een ernstig gevecht schenen te ontwyken, bleef het meest by afzonderlyke schermutselingen zonder veel aenbelang.

Bruno had dien ganschen nacht, als Kapitein, met de helft zyner mannen, de wacht by eene der poorten gehouden. De andere helft moest deel nemen in eenen uitval, die in den morgen zou worden gedaen; maer dewyl de Kapitein te zeer vermoeid was, had men het bevel over dit halve vaendel aen Karel uit den *Leeuw* toevertrouwd.

Bruno, van de wacht afgelost, was naer zyne herberg gekeerd en had zich in eenen leunstoel nedergezet om te rusten.

In de zael eener voorname Burgerwooning lag hy met het hoofd op eene tafel en scheen te sluimeren.

Niet verre van hem, by eene andere tafel, zaten zyne moeder en Genoveva, in stilte tot elkander sprekend.

Men kon in de gebaren en op het gelaet der beide vrouwen zien dat blydschap en hoop hare harten streelden.

Zy stuerden somwylen eenen liefdevollen blik op Bruno doch stoorden zyne ruste niet.

Nevens haer, op een paer stappen afstand, zat de oude Pastor van Waldeghem, gansch eenzaem in een getydenboek lezend.

Jan de knecht stond aen het ander einde der zael, zyns meesters zweerd en pistolen te kuischen.

Alhoewel de vrouwen hoorbaer spraken en de knecht zeer zachtjes een deuntje floot, deze onderdrukte klanken braken geenszins de stilte.

Eensklaps liet een zonderling misbaer aen de deur zich vernemen. Elkeen werd met angst en verrassing geslagen; Bruno zelf sprong regt.....

De deur opende zich; de oude Brouwer, Simon's vader, stormde ter kamer in en viel kermend neder voor Bruno's voeten. Tranen stroomden over des grysaerds wangen; hy hief de handen biddend tot Bruno op, en meende te spreken, doch al wat hy stamelen kon was het woord ‘hulp! hulp!’

De jongeling, verbaesd over de houding des Brouwers en diep ontroerd by het gezigt zyner smart, hief hem van den grond, en hem troostend by de hand nemende, vroeg hy:

‘Arme vriend Meulemans, welk schrikkelyk ongeluk heeft u getroffen, dat u zoo lyden doet?’

‘ô, Bruno’ klaegde de Brouwer ‘gy alleen kunt my helpen, my redden. Maer gy zult myne bede verwerpen, niet waer? Hy heeft u zoo veel kwaed gedaen.....’

‘Wat wilt gy zeggen? ô, Hemel, van wien spreekt gy?’ riep Bruno met een angstig voorgevoel.

‘Myn zoon’ hernam de Brouwer ‘myn zoon is gevangen; Karel heeft hem binnen de stad gebragt. De Generael heeft hem verwezen tot de dood. Twee uren, twee uren nog, en de kogel moet hem treffen..... ô, genade, genade voor het eenig kind, dat God my gaf!’

Bruno sprong bevend achteruit. Er verscheen op zyn gelaet een blyde grimlach, die het hart des Brouwers doorboorde en hem eenen pynelyken schreeuw ontrukte.

Jan de knecht, die intusschen was genaderd, lachte insgelyks zoo en zegde juichend:

‘Eindelyk, de slang is gevangen! Men gaet haer den kop verpletten; zy zal niemand meer byten.....’

De andere persoonen die in de kamer zich bevonden waren te gelyker tyd opgestaen en staerden met diepe ontsteltenis op dit treurig tooneel.

‘Ach, Bruno’ smeekte de Brouwer weder ‘ach, vergiffenis, genade, vergeet het kwaed dat hy u deed!’

‘Maer wat begeert gy dan van my?’ vroeg Bruno op spytigen toon.

‘Een enkel woord, een enkel goed woord’ antwoordde de Brouwer ‘Karel eischt Simon's dood; hy is onverbiddelyk als een mensch zonder hart! De Generael heeft mynen ongelukkigen zoon tot den kogel veroordeeld. Gy alleen op aerde kunt my redding schenken. - En, Bruno, zie hoe zeer ik op de goedheid uwer ziel betrouw, u heeft hy meest gehaet en vervolgd; en toch, voor uwe voeten ligt zyn arme vader, van u smeekt hy zyne verlossing af. Wees barmhartig; ô, verstoot myne bede niet!’

‘Hoe?’ riep Bruno met een soort van afgryzen ‘gy eischt van my, dat ik Simon-Brutus, den boozen dwingeland, den vuigen moordenaer, verlossen ga? Dat ik het leven redde van een wangedrocht dat zyn vaderland heeft verraden en het bloed zyner broederen met hatelyke vreugde heeft vergoten? Maer, hoe is het mogelyk, Baes Meulemans, dat gy tot dus verre op myne zwakheid, op myne lafheid rekenen durft?’

‘Ach, ik ben zyn vader!’ gilde de Brouwer op akeligen toon. ‘Het is myn bloed dat vlieten gaet!’

Die schreeuw, als een mes door het harte snydend, ontroerde Bruno diep; twee tranen rolden hem over de wangen, daer hy met dorre stemme zegde:

‘Arme vriend, uw lyden rukt my de tranen uit het

oog, maer het noodlot dwingt my onverbiddelyk te blyven. Voor Simon-Brutus doe ik geenen stap; integendeel, kon een woord van my zyne dood verhaesten ik zou het spreken, ik zou het moeten spreken!'

De ongelukkige vader wendde zich om en kroop met de armen in de hoogte tot voor Bruno's moeder.

'ô, Gy zyt moeder!' klaegde hy 'Gy hebt my gezegd wat gy te Herenthals hebt geleden toen uw kind veroordeeld was. Ik heb tranen gestort by uw verhael; want ik gevoelde wat wreede degen u door den moederboezem was gegaen. Ach, ik doorsta dezelfde martelpyn; ik ook verkeer in stervensmoed. Oh, by de geheugenis van uw bitter lyden, help, help!'

De Priester was reeds tot by Bruno gegaen en poogde hem door vaderlyke woorden tot barmhartigheid over te halen; maer de jongeling stond met den halsstarrigen blik ten gronde en antwoordde anders niet dan door een onverbiddelyk:

'Het kan niet, het mag niet zyn!'

De moeder en Genoveva, door de smart des Brouwers ten uiterste getroffen, waren insgelyks tot Bruno genaderd.

Zyne moeder greep hem de hand en sprak met tranen in het oog.

'Myn zoon, te Herenthals heeft uwe moeder ook uwe aenstaende dood beweend. Zulke smart, zulke wanhoop,

zulk onzeggelyk lyden mag een Kristenmensch zelfs niet aen de vyanden zyns vaderlands gunnen. Baes Meulemans is onze vriend; gy moet hem verlossen van zyne doodende droefheid. Heeft Simon ons misdaen, zoo veel te schooner zal uwe vergiffenis in Gods oogen zyn. ô, Ik smeek u, luister niet op de stem der wraek; verlos uwen vyand indien het mogelyk is. Ik zal u om deze daed zegenen als om het hoogste bewys uwer zielengoedheid!'

'Het mag niet zyn, moeder' zuchtte Bruno op den toon van een onverwinnelyk besluit.

'Neen, neen, geene genade! Het mag niet zyn!' herhaelde de knecht, tot aller verbazing.

'God, God, zyn uwe harten dan van steen?' huilde de Brouwer 'dat gy zoo wreed en zoo onmeêdoogend myn lyden aenziet?'

Genoveva die tot dan, met verstomdheid geslagen, sprakeloos had staen beven, naderde meer tot den jongeling en zegde:

'Bruno, ik herken u niet meer. Ik ook, ik hadde misschien de dood van Simon-Brutus gewenscht, toen hy, nog in de volle magt zyner boosheid, ons met nieuwe rampen kon bedreigen; maer nu hy overwonnen is, nu hy niemand meer hinderen kan? Oh, volg het voorbeeld der wreede Sankulotten niet. Laet hier de broederliefde sterker zyn dan den haet. Wilt gy niets doen voor Simon, doe het

eventwel voor zynen ongelukkigen vader. Bruno, Bruno-lief, luister op myne stem, gedenk dat gy Kristen zyt en barmhartigheid moet plegen.....'

'Veva, Veva, om Godswille, zwyg!' antwoordde Bruno sidderend van ontroering. 'Wat gy vraegt is onmogelyk!'

'Hemel, zyt gy het wel, gy Bruno, die zoo spreekt?' galmde Genoveva daer zy eenen strengen blik in des jongelings oogen stuerde. 'Hoe, een arme vader kruipt voor uwe voeten, een gryze priester smeekt u in den name Gods om genade, uwe moeder, uwe vriendin heffen de biddende handen tot u op..... En gy blyft ongevoelig, onbarmhartig als een beul!'

Bruno, door allen omringd en met smeekingen, tranen en gebeden bestormd, scheen hevig te lyden.

'Moeder, Veva' sprak hy op haestigen toon, daer hy de beide vrouwen by de hand greep en tot de deur wees 'gaet, verlaet deze zael voor een oogenblik begeeft u in uwe kamer..... Ik bid u, ik smeek, ik eisch, ik wil het!'

Zyne stemme was zoo bevelend, zyne ontsteltenis zoo diep, dat zyne moeder en Genoveva hem lydzaem gehoorzaemden; waerschynlyk met de hoop dat in hare afwezigheid geheimen zouden veropenbaerd worden, waervan de verklaring Bruno's gemoed gunstiger mogt stemmen.

Toen de jongeling in de kamer terugkeerde was hy

doodbleek en beefde in al zyne lidmaten. Hy liep tot den Brouwer, rukte hem in eenen verren hoek der zael, en sprak met akelig keelgeluid:

‘Ah, gy waent my wreed? onmenschelyk? Maer, wees gy zelf regter tusschen uwen zoon en my. Oordeel of God het my wel vergeven zou indien ik de redder werd van den lafsten aller moordenaers.... Uw zoon? hy heeft mynen vader vermoord..... zyn lyk in eenen modderpoel geworpen!’

Bruno, als uitgeput, viel met het hoofd op de tafel.

‘Oh! Wee! Wee!’ huilde de Brouwer, met de handen boven het hoofd tot de deur loopende. ‘En ik, rampzalige, die hier om genade smeeken kwam!’

Hy meende uit de zael te vlugten doch de Pastor wees hem gebiedend terug. De arme vader liet zich weenend in eenen stoel vallen.

Tot Bruno naderende, zegde de gryze Priester op stillen plegtigen toon:

‘Bruno, Bruno, gy hebt tegen God gezondigd. Alzoo, gy gelooft dat uw zalige vader, daerboven in den hemel, nog wraekzucht voedt en menschenbloed tot zyne bevrediging eischt? Heidensche gedachten, myn zoon. Indien eene ziel in den schoot der Godheid nog vatbaer ware voor smart, uw gedrag zou de ziel uws vaders tranen van rouw en droefheid doen storten. Weet gy wat de wet der

broederliefde u gebiedt? Jesus zelf heeft het verkondigd toen hy, op zyn bloedig Kruis, van zynen vader vergiffenis voor zyne vyanden, voor zyne moordenaers afsmeekte. Dit heilig voorbeeld zult gy volgen indien uwer ziele zaligheid u dierbaer is. Spreek, Bruno, zult gy uwe eigene drift, uwe wraekzucht aenhooren, of zal de stemme des Zaligmakers, dwars door de eeuwen u van het Kruis toegestuerd, weêrgalm vinden in uw hart?'

De jongeling stond te beven en scheen eenen hevigen stryd te doorstaen; doch hy antwoordde niet.

De Priester hernam op strengeren toon:

'Hoe schuldig ook, Simon is uw broeder; hy is een mensch als gy. Als zulke moet gy hem vergiffenis schenken. Ik gebied het u in den naem van Hem wiens dienaer ik ben!'

Hy greep de hand des jongelings en sprak op zoeteren toon:

'Bruno, myn welbeminde zoon, zult gy doof blyven voor de stemme Gods? ô, Verhef uwen geest tot den hoogsten edelmoed; bereik, bereik de Kristene volmaektheid. Schenk vergiffenis, en bidt voor hem die u met verdriet en ramp heeft overladen....!'

'God, God' riep de Brouwer 'de klok! Een uer reeds voorby!'

'Welnu?' vroeg de Priester aen den bevenden jongeling.

Bruno stond eensklaps op, sprong tot den Brouwer, greep zyne hand en sprak, daer hy hem naer de deur voorttrok:

‘Welaen! Ik bezwyk..... God eischt eene schrikkelyke opoffering van my. Kom, kom, ik zal hem redden, hem die mynen armen vader..... Oh, haest gemaekt; gauw, de kracht mogt my verlaten. Kom!’

Onder het uitspreken dezer woorden liep hy met den Brouwer uit de zael en verdween in de straet.

Dien morgen had men eenen tamelyk magtigen uitval gedaen en ernstiger dan te voren met de Franschen handgemeen geweest. In dezen stryd was het peerd van Simon-Brutus neêrgeveld geworden; en, daer hy weerloos ten gronde was gevallen, had Karel uit den *Leeuw* hem met eigene handen krygsgevangen gemaekt.

De Waldeghemsche bende had Simon-Brutus naer het hoofdkwartier gesleurd, en daer van den Generael zyne onmiddelyke dood geëischt.

De krygsgevangenen welke de Boeren de vorige dagen hadden bekomen, waren in het groot Wachthuis opgesloten. Men behandelde hen met goedheid en verzorgde hen in overvloed van alles wat hun lot kon verzachten.

Het was diensvolgens te denken, dat de Generael zou

weigeren de wraekzuchtige bede van Karel uit den *Leeuw* en van zyne gezellen in te willigen. Maer de beschuldigingen tegen Simon-Brutus ingebragt waren ten uiterste bezwarend; daerby, hy was Belg, Brabander en Kempenaer: op zyne eigene dorpgenoten had hy de moorddadigste vervolging gepleegd, den Pastor gevangen, de kerk ontheiligd en geplunderd..... Maer nog heviger sprak tegen hem de tergende grimlach die op zyn gelaet bleef zweven, zelfs terwyl de Generael hem zyn onvaderlandsch gedrag verweet.

Eenige Stafoversten vormden zich oogenblikkelyk tot krygsraed, en Simon-Brutus werd, by uitzondering, tot den kogel verwezen. Twee uren tyds werden hem vergund om zich tot de dood te bereiden.

Men had hem onmiddelyk in een byzonder gebouw opgesloten en dezelfde mannen hem tot wacht gegeven die, na het verloopen der twee vergunde uren, op de opene plaets achter zyne gevangenis, hem door den kop zouden schieten.

Terwyl de arme Brouwer voor Bruno's voeten om genade smeekte, zat Simon-Brutus in zynen kerker op den kant eener houten brits. Men kon op zyn gelaet noch angst noch benauwdheid lezen; alleenlyk scheen de overweging der aenstaende dood hem in ernstige gepeinzen te hebben gedompeld. Hy hield den beweegloozen blik in de ruimte gerigt en schudde by wylen spytig het hoofd.

Na eene meer zigtbare aendoening ontstonden nauwelyks vatbare klanken uit zyne borst. Het waren eigentlyk geene woorden die zynen mond ontvielen; niets dan gedachten die eene duidelyke vorm aennamen, en, zonder dat hy het zelf wist, in stil gemurmel rond zyne lippen zweefden:

'De hatelyke Brigands, nu hebben ze my! Hoe huilden de tygers om myn bloed, hoe gloeiden hun de oogen by het gezigt hunner prooi! Alzoo, het is gedaen met Simon-Brutus: zyn draed is afgesponnen..... Sterven? Het is het schoonste gedeelte des levens niet. - Voor die bygeloovige dweepers moet de dood minder bitter zyn: men heeft hun wysgemaekt dat na deze wereld er nog iets zal zyn. Voor my is de kogel het allerlaetste: de vernietiging!.... Kom, kom, wat kan die overweging my baten? Is er geen goed meer, er zal geen kwaed meer zyn. En dan, waerover zou ik klagen? De guillotien heeft tien mael haren bloedigen muil geopend om my te verslinden. - en telkens heeft het lot my gespaerd, terwyl duizend anderen - edeler, moediger, verstandiger dan ik - in den onverzadelyken bloedkolk zyn verzonken..... Nu is het gedaen nochtans, voor goed gedaen. Al die droomen van verheffing, van grootschheid, van roem - het waren droomen..... Ik droomde, om eindelyk te ontwaken in den eindeloozen Niet! - Maer wat ik heb helpen stichten, dit eventwel zal niet verloren

gaen: de fransche Republiek, de ontslaving der Menschheid, de vryheid, het licht, de rede, dit alles zal voortduren; - en misschien zal myn naem, na myne dood, somwylen nog met eerbied worden genoemd..... Ydelheid! Wat geeft het den vernietigde dat men zich zyner herinnert? - En niettemin, dit gedacht is troostend en zoet..... Er is dus, in de menschelyke ziel, eene ingeboren strekking om voort te leven na de dood? En zoo die geheime zucht eens waerheid was? Zoo er inderdaed iets onverdelgbaers, dat wy niet begrypen, in ons leefde?'

Deze laetste overweging scheen een reeks aengrypende denkbeelden in zynen geest te doen ontstaen. Hy hield den beweegloozen blik ten gronde gerigt en suisde weder na eene wyl:

'Oh, wat is hy schrikkelyk, de donkere afgrond die men eeuwigheid noemt! Dit zou dus het einde van den Mensch zyn: sterven en vergaen als een redeloos gedierte, als een hond! Waerom is hem dan, even als den hond, het besef van die eindelooze vernietiging niet ontnomen? Waerom, zoo hy toch vernietigd moet worden, hem de zucht naer onsterfelykheid in den boezem gestort?.... Het is misschien de onbegrepene vrucht onzer eerste opvoeding, het gevolg der domheden die men ons heeft wysgemaekt..... maer de menschelyke natuer werpt zich op tegen het gedacht, dat alles met de dood des lichaems in

ons zou zyn vernietigd. Alle volkeren, de Wilden zelven, hopen op een beter leven. ô, Vreeselyk raedsel!'

Simon-Brutus zette nog eene wyl deze overweging voort. Zyne ziel was zigtbaer in stryd met zyne ongeloovige grondbeginsels, en poogde in zynen geest het besef eener verdere toekomst te doen ontstaen. Eventwel, hoe dikwyls de gepeinzen des veroordeelden hem tot dit denkbeeld terugvoerden, zyn hoogmoed verdreef het telkenmael.

Eindelyk schenen andere gedachten hem door het hoofd te dryven. Hy hernam met stille stem:

'Het is wonderbaer, hoe de naderende dood alles klaer en duidelyk ons voor de oogen toovert. Het is een spiegel waerin wy ons zelven, en al wat wy haten of beminnen, kunnen aenschouwen van de wiege tot aen het wachtend graf! Myn arme vader! Ik veroorzaekte hem niets dan schaemte en verdriet..... en hy, hy hadde zyn leven afgestaen om my gelukkig te zien. Zal hy myne dood beweenen of zal hy zich verblyden in de vernietiging van hem die zyn leven vergiftigd heeft? - Genoveva, u ook heb ik doen lyden, myne liefde was uw ongeluk..... Ah, ik heb alles opgeofferd aen het groote werk..... Myn noodlottige pligt, myne diepe overtuiging vond u allen te ligt in de schael, om op te wegen tegen de verlossing eener gansche wereld, tegen de verheffing van een onterfd menschdom..... Mogt ik eventwel mynen ouden vader nog eens aenschouwen; hem

omhelzen, hem zeggen dat in den grond myns harten immer een innig liefdegevoel voor hem berustte!'

Hy wreef zich de hand over het voorhoofd om meer droeve gepeinzen te verjagen. Na eenige oogenblikken sprong hy regt en zegde, met eenigzins luider stemme en bitter grimlachend:

'Simon, Simon, zou het gedacht der dood u tot een lafaerd maken? Gy, die honderdmael uw leven den kogel en de guillotien hebt aengeboden, zonder den minsten schroom, gy zoudt nu plooijen en bezwyken omdat gy de volle wetenschap hebt, dat gy straks sterven moet? Kom, kom, wat geschied is, is geschied; wat het noodlot beslist heeft moet gebeuren. Heden of morgen, de dood moet ons toch hebben.... Ik hadde liever op het slagveld myn einde gevonden; maer het schynt dat ik een slecht nummer uit de lotbus trof. Welnu, geene zwakheid; toonen wy nog aen de domme vyanden der fransche Republiek, dat Simon-Brutus kan sterven zoo als hy heeft geleefd: onverschrokken en spottend met de dood!.... Eens beproefd, of de laetste pyp ook zou smaken.....'

Dit zeggende haelde hy eene zilveren pyp uit de tesch, stopte ze vol tabak, sloeg vuer uit een tondeldoosje, zette zich neder en begon groote walpen rook in de hoogte te zenden.

In diepe mymering verzonken, aenschouwde hy de

kronkelende wolkjes die in blauwe vlokken uit zyne pyp opstegen; hy volgde hunne wentelende opklimming met het oog, tot dat zy in de lucht zich mengden en gansch verzwonden.

‘Dit is het leven?’ morde hy met eenen bitteren lach. ‘Men zegt het zoo. Hoe valsch! Het leven is een stryd tegen alles, eene brandende koorts naer ydelen roem, een dwaze loop naer het onzekere, eene woeste vaert op de zee des twyfels..... En zoo zacht ontwikkelt het zich niet; zoo onvoelbaer verdwynt het niet.... want, na de bloedige worsteling die men leven noemt, komt eindelyk nog de dood die alles in den Mensch met geweld aen stukken scheurt en vermorselt..... de dood, die om haer slagtoffer nog meer te pynigen, hem als vrucht, als gevolg van al zyn zwoegen, in eenen bodemloozen kolk wyst - in eenen afgrond uit welks diepte een onoplosbaer raedsel hem spottend aengrynst...!’

Op dit oogenblik werd zyne aendacht eensklaps opgewekt door het gerucht van eenen sleutel, dien men in het slot der deure wrong.

‘Nu reeds?’ riep hy ‘Ik meende nog een uer te leven. Het zy zoo, de pyp is toch uitgerookt....’

Hy hield den blik met eene uitdrukking van mispryzen naer de deur gerigt; maer, zoo haest was deze niet geopend, of een zonderlinge schreeuw vloog op uit zyne borst, daer hy met open armen vooruitsprong en riep:

‘ô, Vader, vader! Ik kan u nog eens omhelzen voor dat ik sterve!’

De oude man hing hem weenend en sprakeloos aen den hals en bezweek schier van ontroering, onder den vurigen kus dien zyn zoon hem op de lippen drukte.

Simon-Brutus leidde hem tot by de brits en sprak met ontstelde stemme, daer hy zyns vaders handen met koortsige teederheid in de zynen drukte:

‘Ach, vader, wat ben ik blyde dat ik u nog eens mag aenschouwen! De eenige wensch die in myn hart overbleef..... hy is voldaen! Wees sterkmoedig Vader: de dood verschrikt my niet. De tranen die myner oogen ontspringen zyn tranen van rouw, omdat het onverbiddelyk lot my tot pligt gaf u te doen lyden. ô, Ik bemin u toch..... by den boord van het gapend graf stond uw beeld alleen voor myne oogen!’

De grysaerd drukte op nieuw zynen zoon in de armen en zegde op liefderyken toon:

‘Zwyg, zwyg, Simon, er is nog hoop. God zal myn gebed verhooren: men zal u genade schenken.’

‘Arme vader!’ zuchtte Simon-Brutus ‘Waerom u nieuwe smarten voorbereid? Aenveerden wy het lot zoo als het is.....’

‘Neen, Simon, wanhoop niet, myn zoon. Misschien teekent de Generael op dit oogenblik uwe genade.’

Een lach van ongeloof zweefde op het gelaet des veroordeelde, daer hy zynen vader medelydend in de oogen zag en zegde:

‘Duizend wolven hebben eenen leeuw gevangen. Gy meent dat de wolven den leeuw zullen laten loopen....? Neen, bedriegen wy ons niet. Zy hebben dorst naer myn bloed; en, ik beken het, ik heb er hun wel reden toe gegeven.’

‘Simon, myn zoon, gy weet niet wat er geschiedt’ sprak de vader met blydschap. ‘Gy zult niet sterven. Bruno zelf is den Generael te voet gaen vallen tot het bekomen uwer genade.’

‘Bruno? Bruno?’ riep Simon met eenen hatelyken spotlach ‘Bruno zou my redden? Ongelukkige vader, was hy wreed genoeg om u dit te doen gelooven? Ah, de valschaerd! Kon hy myn vleesch, vezel voor vezel, van myne beenderen scheuren, hy dede het met wellust. Hy is myn bloedvyand sedert zyne geboorte; ik haet hem van de eerste mael dat ik hem zag. ô, Men heeft u bespot, vader; men wilde zich verheugen in uwe droefheid, uwe smart verlengen door die ydele hoop. - Snoodaerds! Laffe pynigers!’

De grysaerd legde zyne hand op den mond zyns zoons, en zegde met afschuw:

‘Simon, zwyg, gy lastert God! Uwe woorden doen my

sidderen. Ik zeg u, het is waer; ik zelf heb Bruno tot by den Generael vergezeld.'

'En hebt gy inderdaed gehoord, wat Bruno hem zegde?'

'Ik trad niet binnen; myn liefdegevoel dreef my onweêrstaenbaer tot myn kind.....'

'En wie kan weten, vader, wat Bruno daer zegt en doet?'

'Ik, Simon: hy smeekt om uwe genade; hy biedt al zyn lyden, al zyne verdiensten voor die enkele gunst.'

'Maer het is onmogelyk! Ik heb zynen vader doen doorschieten; ik heb zyne moeder verstooten. Bruno moet het weten.'

'Hy weet het; en toch, hy wil u redden van de dood.....'

De gevangene, als overwonnen, liet het hoofd op de borst vallen en stuerde het oog ten gronde. Welhaest wierp hy zich op tegen de overtuiging van Bruno's edelmoed, die ondanks zynen wil hem in den boezem zonk.

'Het kan niet zyn' morde hy. 'Ik heb de dood van Bruno als een lang gewenscht geluk nagejaegd; ik heb zynen vader aen myne wraek opgeofferd; ik heb hem overladen met ramp, ik bewaerde hem nog vervolging, lyden en dood..... En hy zou my redden? Is hy dan niet Mensch als ik?'

De vader greep de hand zyns zoons en zegde op stillen plegtigen toon:

‘Simon, myn arme zoon, gy hebt in de woestheid uws levens de schoonste bloem uwer ziel verloren. Ach, het ongeloof heeft u de magt ontnomen om zulken edelmoed, zulke bovenmenschelyke opoffering te beseffen, niet waer? En nochtans, een enkel woord is genoegzaem om alles te verklaren: - Bruno is Kristen!’

‘Kristen, Kristen!’ morde Simon-Brutus met pynelyke scherts. ‘Zoo belangloos is de beweegreden myns vyands niet. Ah, ik begryp wat het is: Genoveva heeft zich herinnerd dat zy my eens beminde; Genoveva beheerscht hem, zy wil my redden.’

‘Gy bedriegt u, Simon’ sprak de vader ‘Genoveva heeft by Bruno voor u gebeden; hy heeft hare smeekingen zoo min verhoord als de mynen, als die zyner moeder. Maer toen onze oude Pastor hem den gekruisten Jesus toonde, daer Hy, stervend, om genade voor zyne vervolgers roept, dan heeft Gods stemme Bruno getroffen. Moest de Generael onverbiddelyk blyven, hy dien gy uwen bloedvyand noemt, zou treuren als waert gy hem een dierbare broeder. Alzoo, Simon-lief, laster zyne goedheid niet meer!’

Eene lange wyle tyds bleef de gevangene in diepe overweging verslonden en schudde het hoofd, daer het woord ‘Kristen!’ nog in stilte zynen mond ontviel.

De grysaerd drukte op nieuw zyne hand en vroeg met zoete teederheid:

‘Simon, zoo men u genade verleende, zoudt gy dan weigeren, de bitterheid van myn leven te verzachten? Zoudt gy niet tot betere gedachten poogen terug te keeren?’

‘Betere gedachten?’ herhaelde Simon. ‘Niets op aerde kan myne republikeinsche overtuiging verzwakken.....’

De onbuigbare toon waerop deze woorden gesproken waren, bedroefde den grysaerd zigtbaer; eventwel hy scheen deze smart te onderdrukken en hernam:

‘Het zy dan zoo..... maer gy zult dit woest en goddeloos leven verlaten, niet waer? Uwen armen vader nog eenige vreedzame dagen gunnen? Met hem woonen en zyne laetste jaren zoet en troostend maken door uwe tegenwoordigheid?’

‘In de Kempen? In Waldeghem?’ vroeg Simon spytig.

‘Oh, het is my onverschillig, zoo gy slechts met my zyt’ antwoordde de vader. ‘Ik zal onze landeryen verkoopen; wy zullen in eene andere streek gaen woonen, ja, al ware het zelfs in Frankryk. Overal waer myne oogen u zien zal ik gelukkig zyn. En, kon het zyn dat de vrede onzes levens uw hart opende voor de waerheid, kon het eene enkele strael van daerboven ontvangen, ik zou God danken, myn kind zegenen, en vol hoop de oogen sluiten in de armen van eenen welbeminden zoon.’

Twee tranen, de eersten die hy als man vergoten had, rolden over Simon's wangen. Hy bragt zynen arm om den hals zyns vaders en zoende hem.

‘ô, Vader’ zuchtte hy ‘wat is uwe liefde oneindig! Alzoo, gy zoudt myne republikeinsche overtuiging ongestoord in mynen boezem laten? Heb dank! Wat gy my vraegt is moeijelyk. Deze oorlog zal haest ten einde zyn. Tot dan kan ik mynen opgelegden last niet verzaken. Maer daerna, daerna zullen wy doen wat gy hebt gezegd..... En misschien, ô vader, misschien zal uwe zoetste hoop toch gedeeltelyk zich verwezentlyken. Ik gevoel het, er is eene ledige plaets in myn hart, iets ydels dat my verschrikt. Welligt heeft de hoogmoed my bedrogen..... Ach, hoe het zy, ik zal u alles opofferen: myne loopbaen in de wereld, myne toekomst, mynen gedroomden roem. Mogt ik, ten pryze van dit alles, u de verledene droefheid doen vergeten!’

De Brouwer liet zich van de brits op de knien ter aerde zakken, hief de handen aenbiddend in de hoogte, en riep in verdwaeldheid uit:

‘Dank, ô God, dat gy mynen zoon my wedergeeft! Ach, voltrek uw werk, verlicht zyn hart; het is niet gansch verdorven, het bevat nog liefde....!’

De deur der gevangenis werd geopend; de Overste der wacht vertoonde zich op den dorpel, en zegde:

‘Nog een vierendeel uers! Maek u bereid. Het bevel is stellig: op slag van elf ure moet het vonnis worden uitgevoerd.’

Onder het slaken van eenen akeligen schreeuw, sprong de Brouwer regt. Hy haelde met koortsigen angst zyn uerwerk uit, en riep, daer hy het verwilderd oog erop gevestigd hield:

‘Oh, het is waer; wy waren verdwaeld! Nog een vierendeel uers! Ik loop, ik vlieg, ik keer weder.....’

En met deze woorden vlugtte hy den kerker uit en sprong door de verbaesde wachten op de straet.

‘Ik had het wel gedacht’ mompelde Simon-Brutus, zich op de brits nederzettende ‘zy kunnen my niet sparen. Arme vader!’

De Overste der wacht sloot den kerker weder toe.

Eene diepe stilte heerschte gedurende eenigen tyd in het wachthuis.

Simon-Brutus zat roerloos met het hoofd in de handen.... de minuten die verliepen schenen hem eeuwen.

Eindelyk, hy hoorde gerammel van sabels, en een gerucht van behandelde geweeren.

De Overste trad met vier mannen in den kerker en zegde:

‘Het uer gaet slaen. Het is wel ongelukkig, kameraed. Wy hebben medelyden met u; maer zoo is het lot des

oorlogs. Maek onze droeve zending door onderwerping minder pynelyk.'

By deze woorden bood hy den gevangene eenen witten halsdoek aen, en deed hem teeken dat hy zich dien voor de oogen binden zou.

Maer Simon-Brutus wees hem met eenen stillen grimlach terug, en zegde, daer hy opstond om zyne wachten te volgen:

'Gelooft gy dan, dat een soldaet der fransche Republiek de dood niet in het aengezigt durft zien? komt aen, ik zal zelf het teeken geven tot het lossen der geweeren.'

Op dit oogenblik verscheen de Brouwer in den kerker. Hy viel huilend aen den hals van zynen zoon, en riep als zinneloos tot de wachten:

'Neen, neen, de Generael is in den krygsraed..... Blyft, houdt op, men beraedslaegt over zyn lot. Wacht, men zal komen, nog eenige minuten.....'

'Hebt gy den Generael gezien en gesproken?' vroeg de Overste.

'Ach, neen' was het bewusteloos antwoord 'hy is niet te spreken; hy beraemt, hy zal genade geven.... maer straks, meteenen, nu, op het oogenblik.....'

De Overste vaegde eene traen van zyne wang; doch scheen wel onverbiddelyk tot het volvoeren van zynen last besloten te hebben.

Hy riep eenige andere mannen uit het wachthuis en deed hun teeken dat zy den grysaerd uit den kerker zouden leiden.

De Brouwer, die het bemerkt had, liet zich kermend tegen de borst zyns zoons vallen. Beide wisselden eenige koortsige zoenen. Simon-Brutus sprak het laetst vaerwel en murmelde troostende woorden in zyns vaders oor. Dan maekte hy zelf zyne armen los, en leverde hem over aen degenen die hem moesten beletten, het yselyk tooneel van de dood zyns kinds by te woonen.

Simon-Brutus werd op de opene plaets gebragt, waer de strafuitvoering moest geschieden. - Zyn ongelukkige vader stond by de deur van het wachthuis en blikte, bevend en van ongeduldig lyden trappelend, in de straet die naer het Stadhuis leidde.

Eensklaps ontvloog hem een schreeuw, zoo zonderling snydend en toch zoo bly, dat hy tot op de opene plaets herklonk en de wachten met verbaesdheid sloeg.

De Brouwer was met opgeheven armen vooruitgesprongen, en ylde eenen man te gemoet, die uit de verte in vollen draf en hygend tot hem kwam geloopen.

‘Bruno, Bruno!’ riep hy ‘gauw, gauw, of het is te laet!’

Maer Bruno stormde hem sprakeloos voorby, vloog door het wachthuis op de opene plaets en liep tot de wachten,

die reeds in gelid stonden en slechts het bevel van den veroordeelde zelven afwachtten om hem een tiental kogels door den boezem te jagen.

‘Houdt op! Houdt op!’ riep Bruno ‘de Generael schenkt hem genade!’

Met deze woorden reikte hy een geschreven bevel tot den Overste; maer op hetzelfde oogenblik viel zyn gezigt in de oogen van Simon-Brutus.

Beide werden doodbleek..... Bruno keerde zich om en vlugtte door het wachthuis weg in de straet.

De oude Brouwer verscheen op de opene plaets en viel byna stervend aen den hals zyns zoons.

Deze leunde als vermorseld tegen den muer; hy scheen de tegenwoordigheid zyns vaders niet te bemerken, en sprak in verdwaeldheid tot zich zelven:

‘Bruno! Bruno heeft my gered!’

XII.

Het was des anderendaegs omtrent den noen.

Eene doodsche stilte heerschte over de stad; men hoorde slechts het weêrgalmend gedonder der kanons, het gehuil van het moorddadig yzer, en het gekletter der vensterglazen, die door het springen van obits of bom werden verbryzeld(*).

Geen enkel burger was er in de straten te bespeuren; alle deuren waren gesloten. Men kon vermoeden dat de

(*) Brussel, 29 Brumaire. - Vyf kolommen onzer troepen hebben den 24n dezer de stad Diest omringd en 5,400 Rebellen erin opgesloten. Vele artillerie, van Maestricht en Mechelen aengekomen, is geschikt om de stad in brand te schieten. Men meent dat niemand van de muitelingen het zal ontsnappen.
(*Gazette van Antwerpen,* Decadi 10 Frimaire, Jaer VII).

inwooners, by een naderend doodgevaer met schrik bevangen, zich in hunne kelders hadden verborgen, zoowel om niet door het geschut te worden getroffen als om, na de beslissing van den stryd, aen de wraek der overwinnaers te ontsnappen.

Ter uitzondering van eenige vaendels, stonden de Patriotten boven de wallen om elken aenval des vyands te wederstaen en af te keeren. Zy hadden loopgrachten in den grond gedolven, en hielden zich in dezelve schuil voor de kanonballen die onophoudend over hunne hoofden ter stad in vlogen.

Daer zy geen grof geschut bezaten, en de Franschen met inzigt buiten het bereik van den scheut der geweeren bleven, konden de Boeren den vyand geene de minste schade toebrengen, en zagen zich tot eene ontmoedigende werkeloosheid veroordeeld.

Wanneer zy ter vlugt eenen blik in de verte over de omliggende velden en gebergten wierpen, sidderden de meesten by de overtuiging dat er geene hoop op zegeprael meer overbleef. Hoe verre het oog ook dragen mogt, overal scheen de grond overdekt met de krielende menigte der vyanden, die in digte scharen geschikt, nederdaelde in de diepten, zich verlengde over de vlakten, opklom over de hoogten, en zoo de stad in eenen ontzaggelyken muer van stael en yzer omsloot.

Op de Markt, langs de huizen die door hunne ligging tegen het geschut des vyands beveiligd waren, stonden de overige vaendels van het leger der Patriotten.

Bruno wandelde daer met langzame stappen heen en weder; zyn gelaet was droef en neêrslagtig. By wylen morde hy spytig in zich zelven en stampte met ongeduld op den grond, alsof eene onderdrukte gramschap hem ontstelde.

By de Waldeghemsche bende stond Karel uit den *Leeuw*, met het hoofd op de borst ten gronde blikkende en gansch moedeloos.

Dezelfde sombere stilte heerschte tusschen de duizend mannen, die zich op de Markt en in de aenpalende straten hielden geschaerd. Buiten eenig gemor tegen de onbegrypelyke werkeloosheid van den Generael De Roumiroir, hoorde men er niets dan het getrappel van eenzaem dravende ruiters, die voor eene groote herberg op de Markt stil hielden om berigten te brengen of bevelen te ontvangen.

Uit deze herberg traden op dit oogenblik eenige Oversten, die in allerhaest tot de vaendels gingen.

Even spoedig verlieten de Kapiteins hunne benden en begaven zich van alle kanten naer de herberg des Generaels, waer zy beurtelings onder de groote rypoort verdwenen.

Daerbinnen, op eene opene plaets, stond de Generael

De Roumiroir. Zyn gelaet droeg insgelyks den stempel van verdriet en mismoed.

By wylen schudde hy wanhopig het hoofd, daer hy zyn oog op een blad papier gevestigd hield, dat waerschynlyk zeer slechte tydingen bevatte.

Zoohaest hy zich door de geroepene Kapiteins omringd zag, sprak hy op moedeloozen toon:

‘Vrienden, onze vaderlandsche zaek verkeert in een groot gevaer. Ik weet niet wat beslissen; ik durf alleen niet beschikken over het leven van zoo vele moedige mannen. Geeft my uwen Raed. - Wy hoopten met regt, dat het bezit eener vesting ons sterk zou maken en de steden zelven ten voordeele van 's lands onafhankelykheid zou doen opstaen; maer de vyand, ons inzigt al te vroeg doorgrondende, heeft al zyne krachten saemgeraept, om ons te verpletten vooraleer onze hoop zich mogt verwezentlyken. Twee dagen zyn hem toereikend geweest om een ontzettend leger rond Diest te vergaderen. Alle oogenblikken wordt hy door nieuwe hulpbenden versterkt: het aenkomen van allerlei troepen en oorlogstuig duert onverbroken voort. Op het doen van uitvallen mogen wy niet meer steunen. Wy verliezen er nutteloos onze moedigste gezellen by; en daerenboven, de vyand is reeds zoo magtig in het veld, dat wy onmogelyk tegen hem kunnen staen. Langs eenen anderen kant bid ik u, in overweging te

nemen, dat de mondbehoeften in Diest volstrekt ontbreken; geene twee dagen kunnen wy het nog volhouden, zonder dat de honger ons onweêrstaenbaer ter stad uitdryve. En, luistert, welke tydingen men uit de hoofstad meldt:

> *Brussel*, 14 *Brumaire.*
> 7e *jaer der fransche Republiek, - een en onverdeelbaer.*
> *Gisteren en eergisteren zyn hier eenige Escadrons Hussaren en verscheidene kolommen Infanterie aengekomen. Wy verwachten nog de Hussaren van Chamborent die van Parys komen, alsook een Regiment Jagers te peerd uit het leger van Mentz. Men verneemt insgelyks dat de weg, van Parys herwaerts, overdekt is met troepen en Artillerie, welke het* DIRECTORIUM *naer Belgenland doet optrekken om met den opstand der* Brigands *een einde te maken. Verder zyn er vele kolommen Nationale Garden uit Ryssel*, *Douai en andere bygelegene plaetsen van Frankryk op onze grenzen aengekomen.*

Gy ziet het, vrienden, er is geene uitkomst aen; gansch Frankryk schynt rond Diest samen te willen loopen om ons onder de overmagt te doen bezwyken. Myn gedacht is, dat wy deze stad moeten verlaten..... en, dewyl wy, zonder gevaer van verpletterd te worden, dit by dage niet kunnen beproeven, zou het voordeeligste zyn, dunkt my, des avonds of des nachts, in de duisternis, by verrassing door den vyand te breken en in de bosschen ons te begeven.

Weet iemand beteren raed, ik zal hem met dankbaerheid ontvangen.'

Een dof gemor van spyt en beklemde woede ontstond tusschen de Kapiteins, doch niemand antwoordde regtstreeks op des Generaels vraeg.

Bruno, met de armen op de borst gekruist, stond te beven als hadde de koorts hem aengegrepen.

'Myn eigen hart zegt my, hoe pynelyk u het gevoel onzer onmagt moet zyn!' zuchtte de Generael. 'Hadden wy slechts eenige kanons, misschien ware er nog kans om tyd te winnen en op onderstand te wachten.....'

Bruno deed eenen stap vooruit en sprak met eene stem die van hevige ontroering getuigde:

'Kanons, Generael? Er staen tien kanons op den Allerheiligenberg. Deze Battery beheerscht de gansche stad; zy spuwt sedert dezen morgen vernieling en dood over ons; zy is de sleutel van de magt onzer vyanden. Welnu, dragen onze geweeren niet verre genoeg, laet ons tot den vyand loopen en hem zoo nader komen dat onze bayonnetten lang genoeg worden tot de wraek. Indien wy durven zyn, wat wy over vier dagen nog waren, dan zullen wy de kanons op den Allerheiligenberg gaen halen.....'

'Ja, ja, hy heeft gelyk!' riepen de aenhoorders. 'Winnen of bezwyken, wy moeten stryden: de werkeloosheid vermoordt ons!'

‘Het is eene gevaerlyke onderneming’ bemerkte de Generael. ‘Daertoe is veel moed en onverschrokkenheid noodig. Ik twyfel, in den toestand waerin wy ons bevinden, of onze mannen wel met de vereischte vermetelheid eene byna zekere dood zouden te gemoet loopen. De minste aerzeling ware ons aller verlies.’

‘Generael!’ riep Bruno met beklemde verontweerdiging ‘de voorzigtigheid kan, in zekere omstandigheden, meer kwaed doen dan de lafheid. Waerom twyfelt gy aen onzen moed? Hebben wy, sedert dat gy het bevel over ons voert, u het regt gegeven om onze dapperheid te verdenken? Hoe zouden wy de dood vreezen, daer zy toch het lot moet zyn van al die overblyven na de nederlaeg? Ik betigt u niet; maer, voorwaer, gy hebt u bedrogen. Hadden wy, van het begin der belegering, de naderende kolommen een voor een aengevallen en verslagen, nooit ware het den Franschman mogelyk geworden ons zoo nauw in te sluiten. Nu is het kwaed geschied; maer wie weet of wy, door eene stoute pooging, de kans niet kunnen doen keeren? Terwyl onze mannen wanhopig staen te wachten zal het geluk niet tot ons komen. Wel met reden zegt het spreekwoord: help u-zelven zoo helpt u God!’

De Kapiteins die Bruno omringden bevestigden zyne stoute aenspraek door goedkeurend gejuich, en getuigden door hunne uitroepingen dat zy even als hy dorst hadden

naer dadigheid, en bereid waren om al hunnen moed tot eene beslissende pooging samen te rapen.

Eenige oogenblikken bleef de Generael in stilte ten gronde zien. Dan hief hy het hoofd op en sprak met besluit:

'Ik zou my, als mensch en als Veldheer, in myne eer moeten gekwetst voelen over de woorden die de Kapitein der Waldeghemsche mannen my heeft toegestuerd; maer ik vergeef geerne wat daerin hoonend voor my kan liggen. De tyd is niet geschikt om over den min of meer gevoegelyken vorm eener rede te wisten. En dan, wat hy zegde is waerheid. - Gy gelooft dus, gezellen, dat wy eenen beslissenden uitval tegen de Battery op den Allerheiligenberg behooren te wagen? Welaen, dat het geschiede naer uwen moedigen wensch! Ik zal u ten aenval leiden, en u toonen dat het my aen geene persoonlyke dapperheid faelt. Als Veldheer zal ik eventwel in allerhaest eenige schikkingen beramen, om ons eene terugwyking mogelyk te maken zoo onze pooging mislukte. Belooft my, vrienden, dat gy getrouwelyk myne bevelen zult volgen; de minste wanorde kan allernoodlottigst voor onze zaek worden. Gy, Kapitein van Waldeghem, zult met uw vaendel vooruitgaen; ik heb vertrouwen in uwe beproefde onversaegdheid. Terwyl gy, door al de vaendels der Opper-Kempen gevolgd, den Allerheiligenberg beklimt, en den vyand aenvalt, zullen de

vaendels van klein Braband, met de lieden van Lier en Mechelen, de wallen binnen de poort bezetten om uwen terugtogt des noods te vergemakkelyken en eene verrassing af te weeren. Gaet nu tot uwe mannen, verheft hunnen moed tot de hoogte dezer vermetele pooging en brengt uwe scharen naer deze zyde der Markt.'

De Kapiteins wendden zich om en liepen met geheven sabel juichend over de Markt naer hunne vaendels. Nauwelyks konden eenigen de plaets bereikt hebben waer hunne mannen zich bevonden, of een bly gejubel ontstond boven de scharen en iedereen begroette de vrolyke tyding met eenen langen zegekreet. Het waren bovenal de Waldeghemsche mannen die, met Karel uit den *Leeuw* aen het hoofd, de lucht door hun aenjagend krygsgeschreeuw deden weêrgalmen.

De vaendels begonnen te bewegen en kwamen zich in eene digte kolom vormen voor den ingang der straet die tot de Allerheilige-poort opklom.

Welhaest verscheen de Generael met eenige Stafoversten op de Markt en reed tot achter de Waldeghemsche schaer, die aen het hoofd der kolom zich bevond. Eenige mannen te peerd werden naer het achterste deel des legers gestuerd om overal de grootste stilte te bevelen, tot op het oogenblik dat trommels en horens den storm zouden aenheffen.

Wanneer alle gerucht was vergaen en de Generael merkte dat zyne bevelen waren uitgevoerd, gaf hy aen Bruno het sein om vooruit te gaen.

De roode Kruisvaen der Waldeghemsche schaer bewoog zich; de gansche kolom volgde, met tragen stap en in de diepste stilte de lange straet naer de poort opklimmende.

Op den top van den Allerheiligenberg stond eene tamelyk groote kapel. Daernevens hadden de Franschen de gevreesde Battery van tien zware kanons gevestigd. Deze plaets was daertoe uiterst voordeelig; want, daer de kanonniers zich immer achter de kapel konden beschut houden, was het den belegerden onmogelyk, van de vesting er eenigen te treffen.

Verder, achter de kapel, in eene daling des gronds, stonden vyf of zes honderd soldaten geschaerd om, indien het nood gaf, de Battery tegen eenen uitval te beschermen.

De Boeren naderden intusschen digter tot de poort. Hier werd eventwel hun voornemen voor den vyand zigtbaer, dewyl er, hooger op, geene huizen stonden die het gezigt uit het veld konden beletten.

Van uit de verte hoorde men in de fransche legerplaetsen *alarm* blazen, en men kon even spoedig bemerken, hoe de vyand in allerhaest zyne scharen bewoog om de bedreigde Battery onderstand te brengen.

Op een bevel des Generaels braken, in de kolom der

Patriotten, trommels en horens los en hieven de aenjagende stormtoonen aen.

Een donderend gejuich, een ontzaggelyk krygsgeroep bonsde op uit den schoot van het vaderlandsche leger; en, met versnelden stap wierpen de Boeren zich ter poort uit en beklommen den berg.

Maer nauwelyks was de Waldeghemsche bende buiten de stad geraekt, of de vyf honderd Franschen vertoonden zich op de hoogte en zonden eenen hagel kogels op de naderende Patriotten.

Bruno bemerkte met schrik dat zyne mannen aerzelden, of door het lossen hunner geweeren zich wilden verdedigen. Zoo kon men daer geenen stand houden, dewyl nu insgelyks de kanons hun gebulder tusschen den knal der vuerroers mengden, en schroot en ballen tusschen zyne mannen braekten.

Hy sprong vooruit, en riep met kracht tot zyne gezellen:

‘ô, Vrienden, nog eene pooging! Volgt my! Met gevelde bayonnetten, vooruit, vooruit, voor God en Vaderland!’

‘Vooruit, vooruit!’ schreeuwde Karel uit den *Leeuw,* daer hy met Bruno den berg opliep, en door zyn voorbeeld al zyne gezellen den moed gaf om hem te volgen.

Onder het moorddadig vuer der Franschen verloren de Waldeghemsche mannen veel volk. Eventwel, hoezeer het schroot en de kogels hunne gelederen verdunden, zy

gaven den aenval niet op en liepen met onbegrypelyke vermetelheid den berg op, waer eene digtgeslotene schaer hen verwachtte.

Hier begon een wanhopige stryd, man tegen man, met zweerd en bayonnet. Men hakte, men stiet, men sloeg, men worstelde er eene wyl, zoo hevig en zoo razend, dat er welhaest een hoop lyken in plassend bloed opgestapeld lag.

Gewis, de Waldeghemsche heldenschaer ware hier tot den laetsten man verpletterd geworden, - want tegen zoo vele vyanden kon noch moed, noch onversaegdheid hen bestand maken, - maer even spoedig verschenen insgelyks de andere vaendels der Boeren boven de hoogte, en de Franschen werden van alle kanten omringd en bevochten.

Bruno en Karel, met bloed en slyk bedekt, streden als verwoede leeuwen, en dreven hunne mannen immer vooruit tegen den vyand op. Deze deinsde tot by de kanons en deed ongemeene poogingen om de Battery te behouden, tot dat eenige der fransche scharen, die van alle kanten met ontrolde vanen kwamen toegeloopen, ontzet mogten brengen.

Bruno, die hun inzigt merkte en door den stryd tot blinde onverschrokkenheid was vervoerd, hief op nieuw zynen vaderlandschen zegekreet aen en stortte met zyne mannen zoo onweêrstaenbaer op de Franschen, dat dezen

de kapel verlieten en langzaem naer hunne komende makkers terugweken.

De Waldeghemsche mannen stonden te midden der verlatene stukken te juichen; het vyandlyk geschut was in hunne magt!

Vol blydschap sprong Karel uit den *Leeuw* op een kanon; en, zynen hoed op den punt van zyn zweerd rondzwaeijende, verkondigde hy de overwinning door vrolyk krygsgeroep.

Maer hem ontvloog op dit oogenblik een akelige schreeuw. Hy sloeg zich de hand voor de borst om de ontvangene wonde te sluiten; doch het bloed sprong als een stroom tusschen zyne vingeren uit. De ongelukkige jongeling zonk ineen en viel krachteloos en stervend in Bruno's armen.

‘Myn vriend, ô Karel, Karel-lief’ riep Bruno, daer hy de kleederen zyns makkers poogde los te scheuren ‘ach, wanhoop niet. Ik zal uw bloed stelpen. Waer, waer is uwe wonde?....’

En met koortsige haest rukte hy het overkleed van Karel aen flarden om hem de borst te ontdekken. Intusschen vlogen de kogels met vernieuwde kracht boven zyn hoofd; doch, door pyn en lyden gansch overheerscht, scheen hy niet meer te weten waer hy zich bevond. De gewonde jongeling lag hem in den arm met geslotene oogen en met de doodverw op het gelaet. Wanneer Bruno hem eindelyk de

borst ontblootte opende Karel nog eens zyne reeds verslenste oogen; een glimlach verscheen op zyn gelaet en met byna onhoorbare stem murmelde hy:

‘Vaerwel, vriend, myne moeder..... voor God, voor God en Vaderland.....’

Eene ligte stuiptrekking sidderde over zyne lidmaten, hy rekte zich uit en bleef gansch roerloos liggen.

Uit Bruno's boezem verhief zich een schreeuw van yzing en van wanhoop. Hy staerde byna gevoelloos op de mannen die het lyk van Karel uit zyne armen namen om het ter stad in te voeren.

Eensklaps, alsof het gevoel der wraek met verdubbelden gloed in zynen boezem ontbrandde, sprong hy regt, vatte zyn zweerd en wilde zich vooruitwerpen naer de plaets waer de stryd immer voortduerde, ofschoon de beide legers elkander nu slechts uit de verte met geweerscheuten bevochten.

Met welke droeve verbaesdheid werd de moedige jongeling niet geslagen, toen hy bemerkte dat het vaderlandsch leger achteruitweek en naer de stad scheen te willen terugkeeren.

Vol woede liep hy tot eenige Stafofficieren welke hy achter de slagorde in eenen kring zag staen. Hy meende zyne verontweerdiging in hevige verwyten lucht te geven, doch wat hy daer zag deed de woorden op zynen mond vergaen.

De Generael De Roumiroir stond te midden van eenige Oversten, met zyne borst vol bloed en gansch het aengezigt geschonden. Een kogel had hem de onderlip en een gedeelte der kin weggenomen(*).

Bruno verliet deze plaets en stapte tot den regter vleugel der slagorde, waer hy de roode Kruisvaen zag wapperen. Onderwege ontmoette hy eenen Stafoverste dien hy kende.

'Wat beteekent dit?' riep hy. 'Waerom wykt men terug? Wie heeft zulke laffe bevelen gegeven? Die stroomen vergoten bloed worden dus ten onnutte gemaekt?'

'Zwyg, Bruno' antwoordde de Overste. 'Indien wy ons niet spoeden om ter stad in te geraken, is alles verloren. Zie in de velden: vyf of zes duizend vyanden, gansche drommen peerdenvolk en veldgeschut naderen den Allerheiligenberg. Het is hier niet goed voor ons. De terugtogt is bevolen; wy zullen den stryd achter de wallen voortzetten indien het noodig is.....'

(*) In het handschrift van eenen tydgenoot dezer gebeurtenissen, door ons reeds aengehaeld, staet onder anderen aengeteekend:
Denzelfden dag deden de Boeren weder eenen uitval, zoo treffelyk dat, ware het zake dat zy wat meer in den oorlog waren bedreven geweest, al het kanon des vyands in hunne magt ware gevallen en zy de Franschen op de vlugt hadden gejaegd, na dat deze laetsten hun kanon op het gebergte verlaten hadden. Doch zy zyn wederom de stad ingekomen. Men zegt dat hun Commandant aen zyne onderste lip gekwetst zynde, de moed in de Patriotten verminderde, en dat dit de oorzaek hunner retraite is geweest.

De Overste verwyderde zich.

Reeds was de gansche slagorde in haren langzamen terugtogt tot by Bruno genaderd. Hy begaf zich sprakeloos tot by de Waldeghemsche bende en volgde haer, met hangend hoofd en treurend alsof hy gansch vreemd ware geweest aen al wat er gebeurde.

Zoo trokken de Boeren allengskens en zich moedig verweerend, de stad binnen, en schaerden zich achter de vesten om den vyand te wederstaen indien hy eenen aenval tegen de poort durfde ondernemen.

Maer de Franschen vergenoegden zich met op nieuw bezit van hunne kanons te nemen en de stad hevig te beschieten. Voor het overige bleven zy met veel zorg buiten het bereik der geweeren.

Ongetwyfeld waren de fransche Veldheeren overtuigd dat de stad zich wel van zelve overgeven zou, zonder dat het noodig ware eenen bloedigen stormloop te wagen.

Den ganschen namiddag bleven de zaken in denzelfden toestand. De stad werd tot den avond met verdubbeld geweld beschoten; maer zoohaest de nachtelyke duisternis over de vesting en over de velden was neêrgezakt, staekte men het vuer van wederzyde, om uit eene korte rust krachten te putten tot den stryd van den komenden dag.....

Het was nacht.

Eenzaem en doodsch waren de donkere straten der stad Diest. Geen levend wezen brak, door zyne tegenwoordigheid, de nare stilte die de belegerde vesting deed gelyken aen eenen onmeetbaren grafkuil. Alsof men met inzigt de onpeilbare duisternis nog hadde willen vermeerderen, men had alle lichten op Markt en straten uitgedoofd.

Dit akelig stilzwygen, die geheimzinnige rust, die schrikbarende eenzaemheid duerde onverbroken voort, tot dat de klokken van kerken en kapellen, door twaelf klagende galmen, het plegtig uer van Middernacht aenkondigden.

Dan veranderde eensklaps het tooneel, alsof de kloktoonen eene gansche bevolking uit den doodslaep hadden opgewekt. Vele deuren werden voorzigtiglyk geopend en weder gesloten. Onmiddelyk verschenen van alle kanten zwarte menschenschimmen, die met loozen stap en sprakeloos langs de huizen voorbyslopen, als wilden zy eene prooi verrassen of eene misdaed plegen.

Men hadde in de volledige donkerheid niet kunnen erkennen welk slach van lieden dus, met het diepste geheim omhuld, door de straten dreven, indien niet bywylen eene flauwe glinstering of een gerammel van yzer hadde doen begrypen dat zy ten oorlog waren uitgerust.

Meer en meer groeide het getal dezer nachtelyke wande-

laers aen; welhaest zakten gansche drommen van de wallen naer het lagere gedeelte der stad: er waren straten die met menschen schenen te krielen. Eventwel allen zwegen en deden geweld om het gerucht hunner stappen of hunner wapens te onderdrukken. Zwygend en met omzigtigheid voortsluipende, volgden allen dezelfde rigting naer de zyde der stad waer het Beggynhof, niet verre van de wallen, zich met zyne kerk verheft.

Rondom dit gesticht en in de omliggende straten bevonden zich reeds duizende menschen, gedeeltelyk in gelederen geschaerd, in gevallyke hoopen verdeeld, of nog in de duisternis naer vrienden en gezellen zoekend.

Digter tegen den muer van het Beggynhof stonden een aental draegbaren, van welke niet zelden pynelyke doch versmoorde klagten opstegen; het waren gekwetste lieden, omringd van vrienden die hen poogden te troosten en in stilte hen verzekerden dat zy hen niet zouden verlaten.

Omtrent de gewondenen bevonden zich insgelyks eenige vrouwen en maegden.

Zoo stil kon de krielende menigte zich niet houden, of er heerschte een zeker geruisch als van eenen zeer verwyderden waterloop; maer dit gerucht was zoo zacht en zoo onduidelyk, dat het zich met den adem des winds vermengde en ongemerkt wegsmolt.

Aen den voet van den vestingwal was meer beweging, en somwylen verhief zich wel van daer een luider gerucht. Men scheen er bezig met aen eenig oorlogstuig te arbeiden, want men droeg er zware stukken hout te samen.

By de arbeiders stonden de voornaemste Oversten der Patriotten. De Generael De Roumiroir, ondanks zyne pynelyke wonde, moedigde hen door zyne tegenwoordigheid aen; nevens hem, en zelf mede werkend, bevond zich Bruno, de moedige Kapitein der Waldeghemsche bende.

Van tyd tot tyd kwamen eenige Stafoversten den Generael berigt brengen over den toestand der zaken in de aenpalende straten en rond het Beggynhof. Eindelyk werd hem gemeld dat men reden had om te denken dat iedereen tegenwoordig was.

De Generael deed een teeken. De arbeiders laedden de stukken hout op hunne schouders en klommen langzaem en met omzigtigheid over den wal.

In allerhaest verliet Bruno deze plaets en keerde zyne stappen naer het Beggynhof. Hy ging regt tot eenen donkeren hoek van den muer die het gesticht omringde, greep in de duisternis iemand by de hand en sprak met verdoofde stemme:

‘Moeder, Veva, komt, alles in gereed!’

De vrouwen gehoorzaemden hem sprakeloos; nog twee

andere persoonen volgden hem. Bruno keerde zich om en zegde al gaende:

‘Jan, myn getrouwe vriend, ô raep voor dit noodlottig oogenblik al uwen moed, al uwe voorzigtigheid te samen. Ik heb een akelig voorgevoel: ik sidder en beef by de vrees voor eene schrikkelyke ramp. Bescherm onzen armen Pastor, dat hy niet verongelukke in de duisternis.....’

‘God heeft myn lot in handen’ murmelde de oude Priester ‘weest om my niet bezorgd.’

‘Bruno’ vroeg de knecht ‘wat heeft men beslist? Zeg het ons, dat wy weten welk gevaer er te ontwyken is?’

‘Men heeft eene brug over het water nevens de groote Spui gelegd; daerover moeten wy de stad verlaten. Het is de eenige plaets die niet door den vyand is bezet. Alzoo, wanneer gy over de brug zyt, gaet immer regt vooruit zonder van deze rigting te verdwalen..... Wy trekken naer Hasselt.....’

‘Maer, Bruno, de oude Brouwer is niet met ons?’

‘Hy is met zynen zoon: ik heb Simon in vryheid gesteld.....’

Bruno bragt den arm over den hals zyner moeder en sprak op zoeten toon:

‘Gy beeft, moeder? gy stort tranen in de duisternis? ô, Behoud uwen moed. Ik zal met u blyven, u verdedigen, u beschutten tegen alle gevaer..... En, mogt het waer zyn

dat het schrikkelyk uer verschenen is, ach, er is toch iets zaligs in ons lot..... Gy zult my en Genoveva in uwe armen drukken, en al te samen, gesloten in den heiligen band der liefde, zullen wy opklimmen tot God die ons de martelkroon heeft gegund.....'

Op dit oogenblik naderden zy den stadswal.

Reeds stond het overgeblevene gedeelte der Waldeghemsche bende daer in gelederen geschaerd; verder naer het Beggynhof op, en zelfs dieper ter stad in, hadden de overige vaendels zich in eene digte kolom gesloten. Eenige benden, die des Generaels bevelen hadden miskend en misschien door benauwdheid waren gejaegd, drongen van wederzyde der binnenvest naer het hoofd des legers op, om mede van de eersten over de brug te geraken.

Tot dan was alles echter met eene wonderbare regelmaet en in eene diepe stilte afgeloopen.

De Generael deed een teeken aen de Waldeghemsche bende; deze ging vooruit en klom over den wal.

Het gansche leger bewoog zich langzaem; maer de benden die nevens de vestingwerken stonden, hadden zoo veel haest om de stad te ontkomen, dat zy op vyf of zes verschillige plaetsen over den wal klommen en in groote menigte tegen de brug kwamen aendringen.

Hetzy de voorgenomen vlugt der Boeren verraden was geworden, of dat de fransche schildwachten, van het ge-

bergte buiten de Herenthalsche poort, het gerucht hadden gehoord dat uit de wanorde by de brug onstond, - op dit oogenblik borst een geweldige kanonscheut los, die met zyne donderende galmen als een verschrikkelyke roep over stad en velden rolde.

Dit akelig sein sloeg de Patriotten met eene onzeggelyke vervaerdheid; de achterste vaendels drongen de voorsten met onweêrstaenbaer geweld tegen den wal; allen, zelfs de onversaegdsten, moesten dien aendrang gehoorzamen.

Er verhief zich een ontzettend noodgehuil, een yselyk gedruis dat alle harten met benauwdheid sloeg. Welhaest verloor men alle gevoel van gemeen behoud; ieder ylde voorwaerts; gansche drommen liepen over den wal en stortten als een rollende vloed tegen de brug.

Een yselyk gekraek vermengde zich met de galmen der kanons en met het geknal der geweeren: - de brug bezweek onder het gewigt der vlugtelingen en viel met haren last in het water.....

Dit ongeluk stuitte echter den drang der vlugtelingen niet. In de onpeilbare duisternis en door den schrik verblind, kwamen zy onophoudend van de wal geloopen en vielen overhoop in de gracht die welhaest gansch met lyken was opgevuld. Het geschreeuw, het gekerm hunner verpletterde broeders, in stede van hen terug te houden, jaegde hen integendeel aen om de stad te ontvlugten. Het

was eene verwarring zoo yselyk dat geen denkbeeld er van te geven is.

Intusschen waren de Fransche benden uit de naeste legerplaets onder de wapens geloopen, en hadden zich niet verre van de groote Spui in gelederen geschaerd. Van daer schoten zy onophoudend naer de plaets waer het noodgehuil zich verhief.

Terwyl de Patriotten by honderden in het water versmoorden en elkander verpletterden, vlogen nog de kogels als eene moorddadige hagelbui tusschen hen, om de slagtoffers te zoeken die gelukkig genoeg waren geweest om levend over de gracht te geraken.

Na een half uer verging het akelig misbaer; alles werd stil..... Maer de nachtelyke duisternis verborg vyf honderd lyken in haren schoot![*]

(*) De *Revolutionnairen*, dus ziende dat hier geen stad was om plaets en stand te grypen; dat de levensmiddelen hierop niet voorzien waren; dat zy stonden omringeld te worden, enz., vonden goed de stad te verlaten, hetwelk zy deden zonder dat het *militair* het gewaer werd. Om middernacht sloegen zy eene brug over het water, tusschen de twee spuijen langs den *Batardeau,* alwaer, door oorzaek er te veel seffens over wilden of door vervaerdheid, omdat, zegt men, er een scheut afging, tot de 500 verdronken of gebleven zyn, de meerdere rest zich elders, reddende.
(*Meer gemeld Handschrift van dien tyd*).
De *Gazette van Antwerpen* van dien tyd zegt dat er 500 verdronken, en 200 in de vorige dagen gesneuveld waren.

XIII.

De nacht is nog donker. Slechts binnen twee uren zullen de eerste zonnestralen het tooneel eener vervaerlyke ramp verlichten, en de Franschen zelven doen yzen, by het gezigt van vyf honderd lyken, opgehoopt tot boven de boorden der gracht, versmacht in moerassen, vertrapt en verpletterd in het slyk, of, - door den kogel getroffen, - in hun bloed neêrgestort en over de weiden langs den Demer gezaeid.....

De Patriotten wien het gelukt was, over de lichamen hunner versmoorde broeders, in het veld te geraken, hadden zich door de duisternis in verschillige rigtingen vooruitgeworpen om het doodgevaer te ontkomen.

Eventwel, hoe zeer het overschot des legers ook ver-

strooid was, een aenzienlyk gedeelte had de vlugt genomen langs eenen grooten aerdenweg, die naer de Limburgsche Kempen leidde.

Aen het hoofd dezer vlugtelingen bevond zich de Waldegemsche bende, die weinig had geleden, dewyl zy over de brug was getrokken vooraleer hare instorting het teeken tot het schrikkelykst ongeluk werd.

Door angst en vervaerdheid voortgezweept, versnelden de Boeren hunnen gang zoo zeer, dat de zwaksten het welhaest moesten opgeven, en onder droef misbaer met gansche hoopen zich by de baen lieten nedervallen. Alsof deze ongelukkigen de overtuiging hadden, dat dit verlaten hen in de handen hunner wreede vyanden overleverde, zy riepen nog van verre uit de duisternis hunne vrienden een laetst en smartelyk vaerwel toe.

Eindelyk, na dry uren weegs te hebben afgelegd, waren de Waldeghemsche mannen zelven zoodanig door vermoeidheid uitgeput dat Bruno, by een klein gehucht dat nevens de baen stond, hun gebood stil te houden om daer te rusten tot den morgen.

Allen verspreidden zich door het gehucht om eene rustplaets te vinden. De inwooners der weinige huizen werden opgeklopt; en, wanneer stallen en schuren tot smachtens toe met mannen waren opgevuld, legden de overigen zich tegen muren en hagen op den vochtigen bodem neder.

Onophoudelyk kwamen, van den kant der stad Diest, vele vlugtelingen die de anderen in hunnen snellen gang niet hadden kunnen volgen. By het gehucht werd hun gezegd dat men daer tot den morgen zou verwylen.

Zoo drong allengskens eene talryke menigte tusschen de eenige huizen die ter zyde der baen verspreid lagen; welhaest kon men met moeite nog over de wegen gaen, dewyl de grond overdekt was met menschen die zich in de duisternis, op de eerste plaets de beste, nevens elkander hadden uitgestrekt.

Eene doodsche stilte heerschte over het gehucht; de meeste Boeren, door vermoeidheid uitgeput, waren in eenen diepen slaep verzonken; de weinigen die waekten hielden hunne oogen beweegloos in de duisternis gerigt, of vergoten stille tranen by de overweging van hun akelig lot.

Alles in het gehucht bleef dus zwygend; geene beweging, geen zucht kwam de tegenwoordigheid dier ongelukkigen verraden. Zy lagen in den schoot der duisternis, stil en roerloos als lyken in eenen onmeetbaren grafkelder neêrgelegd.....

Wisten zy wat gevaer hen dreigt, zy zouden hunne ontzenuwde lichamen deze korte rust niet gunnen. Hunne wreede vyanden waken en zyn verhit op verdelging en moord; zy sluipen by gansche drommen door de nachtely-

ke duisternis en zoeken met bloedgierig ongeduld naer de prooi die hun is ontsnapt.....

Nauwelyks was de ramp die de Patriotten voor Diest had getroffen, den franschen Veldheeren met eenige byzonderheden bekend geworden, of zy hadden onmiddelyk maetregelen beraemd om er al het mogelyke voordeel uit te trekken. Terwyl een sterk legergedeelte bezit der vesting nam, kregen de overige kolommen, alsook de ruitery, bevel om op staenden voet in al de wegen die naer Hasselt leidden zich te verdeelen en door de duisternis vooruit te gaen tot den morgen. Aldus zou men de verstrooide Boeren by den eersten morgenschemer nog in volle verwarring kunnen verrassen, en zonder moeite vernielen wat van hun leger mogt ontkomen zyn. - Men moest jagt op hen maken als op wilde dieren en zonder genade alles neêrsabelen en vermoorden wat zich aenbood.

Volgens de ontvangene bevelen hadden de mobiele kolommen zich in verschillende rigtingen vooruitbegeven; eventwel, daer zy meer dan een uer na de vlugt der Patriotten vertrokken waren, troffen zy er onderwege geenen aen dan hier en daer een gewondene, die niet verder had kunnen gaen en klagend nevens de baen was nedergevallen. Een bayonnetsteek of een sabelhouw kwam een einde aen het lyden dier ongelukkigen stellen, - en de fransche soldaten vervoorderden onverstoord hunnen weg.

Twee uren zyn verloopen. De eerste morgenschemer begint het Oosten te verwen, - de dag nadert.

Ofschoon alles nog met gryzen nevel omhuld blyft, en zich slechts in twyfelachtige vormen voor het oog opdoet, toch hebben de Patriotten hunne vochtige slaepsteden reeds verlaten.....

In de baen die door het gehucht loopt en tusschen de verre velden wegschiet, zitten honderde menschen geknield. Men zou zeggen dat een Overste hen dus heeft geschikt; want zy zyn by gelederen in eene diepe kolom geschaerd en keeren allen het aengezigt naer dezelfde zyde des gehuchts, waer het vaendel der Waldeghemsche bende zich verheft en het bloedroode Kruis in den morgenwind ontrolt.

Velen heffen de armen ten hemel en schynen tot God om hulp te roepen; eenigen laten de peerlen van eenen Roozenkrans door hunne vingeren glyden, anderen zitten met gevouwen handen en met hangend hoofd, als verslonden in het plegtig gebed.

De meesten houden het geweer in den arm of laten het tegen hunnen schouder rusten; de bayonnetten steken boven hunne hoofden uit en glinsteren hevig in het twyfelachtig licht van den wordenden dag.

Rampzalige lieden! Hunne kleederen zyn gescheurd en met slyk overdekt; sommigen hebben hoofd of arm met

bebloede doeken omwonden; allen zyn deerlyk gehavend: bleek, met verwarde haren, met verbysterde oogen, bevend van koude, verstyfd door de nachtelyke vochtigheid; en zoo moedeloos, zoo droef, dat op hun gelaet niets meer te bespeuren is dan de bitterste wanhoop of de volle gelatenheid in het schrikkelyk lot dat hun beschoren is.

Zy weten het wel, dat er geen uitkomen aen kan zyn; dat er voortaen in het Vaderland geene plaets meer is, waer zy het matte hoofd een oogenblik kunnen nederleggen, zonder dat even spoedig een vyandlyke kogel hen dooden of wekken kome. Sterven is hun eenig uitzigt: sterven, heden of morgen..... En misschien is de dag die in het Oosten zoo helder opstygt, de voorbode van aller vernieling!

Op het einde der baen, waerin de ongelukkigen geknield zitten, staet een open stal. Van daeruit klinkt bywylen de schelle galm eener bel. Dan buigen de biddenden zich dieper, teekenen zich met het Kruis of slaen zich herhaelde malen op de borst.

De stal is gansch met menschen opgevuld die insgelyks, op het stroo dat men over den bodem heeft gespreid, zitten neêrgeknield. Twee vrouwen bevinden zich tusschen de gewapende mannen; het zyn de moeder van Bruno en Genoveva. - Jan de knecht en zyn meester Bruno zitten nevens de vrouwen.

t.o. 189

In het diepe van den stal staet een gryze priester, wiens stem en wiens handen van stramheid beven. Hy leest de Misse, om Gode het heilig zoenoffer te brengen vooraleer de benauwde schaer hare nachtelyke schuilplaets verlate. Een jonge Loteling, met het geweer op den rugge, dient de Misse.

De kribbe is het altaer, een tinnen drinkbeker de kelk, een lanteern de ootmoedige lampe voor 's Heeren aenschyn ontsteken!

Somber en ontzettend is de plegtigheid. Niets stoort de doodsche stilte dan alleen het prevelend gebed des Priesters of het byna onhoorbaer antwoord des dienaers..... En, komt soms de scherpe klank der bel onverwachts door de duisternis booren, dan slaet haer sidderende toon elkeen met benauwdheid en schrik.....

Wanneer de Priester zich omkeert, dan valt de roode schyn des lanteerns op zyn bleek gelaet; zyne zilveren hairkroon glinstert; maer zyne wezenstrekken zyn zoodanig ontspannen, zyne oogen staen zoo diep in hunne duistere holen, de rimpelen der afgeleefdheid en der smart mengen zich zoo akelig op zyn voorhoofd en wangen, dat hy voorkomt als een geest, uit het graf opgestaen om een somber doodenfeest by te woonen.

Sedert eene wyl ligt de Priester met het hoofd over de kribbe gebogen; het gesuis des gebeds zelf heeft opge-

houden: de stilte is nog dieper, aller harten beklemmen van godsdienstigen angst. De ontzaggelykste geheimenis des altaers gaet zich verwezentlyken....!

Maer, hemel! welk schrikkelyk gerucht komt eensklaps de heilige plegt onderbreken? Honderd geweerscheuten vereenigen zich tot eenen enkelen donderslag en rollen in schaterende galmen over het gehucht, terwyl de kogels fluitend de lucht doorbooren..... De jongeling, die de Misse dient, laet eenen snydenden schreeuw en stort getroffen neder in zyn stralend bloed..... ‘Te wapen! Te wapen!’ huilt men daer buiten.....

Bruno springt regt, heft het zweerd in de hoogte en roept in magtigen galm:

‘Martelaers, op! Wreekt uwen God!’

Allen loopen in verwarring buiten den stal. Bruno ylt tot zyne moeder, omhelst haer met haest, legt insgelyks zyne bevende lippen op Genoveva's voorhoofd, murmelt een pynelyk vaerwel en roept tot den knecht terwyl hy een geweer grypt:

‘Jan, gauw, myne moeder, Genoveva, weg, weg! Red haer; ik zal voor u bidden, daer boven!.... Ah, heden nog zal ik mynen vader zien!’

En, zonder nog eenen blik op zyne moeder te durven slaen, die geknield en met de armen opgeheven tot hem voortkroop, als wilde zy hem wederhouden, sprong de

jongeling in de baen en liep tot de Waldeghemsche schaer welke reeds was vooruitgetrokken en een hevig vuer tegen den vyand had begonnen.

Het scheen dat de indruk der sombere plegtigheid en het verschynen der Franschen op zulk ontzaggelyk oogenblik, de Boeren met wonderbare onversaegdheid en gloeijende razerny had vervuld; want zy stapten onverschrokken tegen den vyand in, en zouden zich ongetwyfeld met blinde woede als een stroom tegen zyne slagorde hebben opgeworpen, indien Bruno hun niet hadde bevolen in regelmatige gelederen te blyven staen.

Terwyl aldus, zonder groot gevolg, de kogels zich kruisten, kwam de oude Pastor uit het gehucht gestapt en naderde tot achter de Waldeghemsche bende. Hoe zeer Bruno hem ook van verre, door haestige teekens en woorden, naer het gehucht terugwees, de oude Priester verliet de strydenden niet. Voor eenig antwoord hief hy handen en oogen in begeestering ten hemel, als hadde hy God om de martelkroon gebeden.

Deze schermutseling duerde eenigen tyd voort. Bruno spande groote poogingen in om zyne mannen het vooruitloopen te beletten; hy zelf stond verbaesd over hunnen onbegrypelyken strydlust en voelde zyne eigene borst van hoop en onversaegdheid zwellen by het gezigt van zyner broederen heldenmoed.

Langzaem doch onophoudend naderden de Boeren meer en meer tot den vyand.

Het scheen eindelyk dat de Franschen zich niet op zulke hardnekkige tegenweer hadden verwacht, en voornemens waren achteruit te wyken.

Inderdaed, het vuer van hunne zyde verflauwde, en welhaest bemerkten de Patriotten dat de vyand, meer en meer, en nu met zekere haest, zich van het gehucht verwyderde.

Dan kon Bruno's stemme het zegepralend krygsgeschreeuw zyner mannen niet meer beheerschen; zy hieven het donderend gejuich aen:

‘Vooruit, vooruit! Voor God en Vaderland!’

Niet vermoedende dat in de terugwyking der Franschen eene krygslist kon verborgen liggen, ylden de Boeren met versnelde stappen tot den vyand. Deze wachtte hunne komst niet af, maer deinsde met even veel spoed over eene breede vlakte, schynbaer om eenige zandheuvelen te bereiken en van daer met meer voordeel zich te verdedigen.

Aen den voet der zandige hoogte, en op het oogenblik dat de Patriotten, onder aenhoudende zegekreten, met geveld bayonnet hen gingen aenvallen, keerden de Franschen zich om en losten byna te gelyk hunne geweeren.

Een aental Boeren stortten neder; de anderen, door dit verlies als verbaesd, bleven staen en schenen door geweer-

scheuten op het vyandlyk vuer te willen antwoordden; maer Bruno's stemme klonk nog verstaenbaer door het magtig strydgerucht:

‘Loopt storm! Met gevelde bayonnetten vooruit!’ riep de heldhaftige jongeling.

En alsof zyn woord nieuwen moed en verdubbelde razerny in de harten zyner broederen hadde gegoten, zy sprongen te gelyk vooruit en vielen als verwoede leeuwen tegen den vyand in.

De strydenden waren omringd van wolken rook; het geknal der geweeren, het gehuil der gekwetsten, de stem der Oversten, het aenjagend krygsgeschreeuw der beide legerscharen, dit alles versmolt tot een vervaerlyk gebruis, dat opsteeg uit de rookwolk, in welker schoot een akelige warklomp van menschen, van wapenen en van bloed heen en weder tuimelde en in akelige golving over de vlakte dreef.....

Terwyl aldus, in dien eersten aenval, de twee vyandlyke benden zich vermengden, en dood en vernieling in elkanders gelederen zaeiden, gebeurde er achter de zandheuvelen eene beweging die voor de ongelukkige Patriotten allernoodlottigst moest zyn.

De Franschen hadden hunne vyanden met inzigt uit het gehucht op het wyde veld gelokt, en daerom slechts een klein gedeelte hunner magt getoond.

Nu ontplooide van wederzyde der hoogte eene kolom soldaten hare breede vleugelen over het plein. Het waren als de twee armen eens reuzen, die zich openden om iets te grypen en zich allengs toesloten om het in eene pletterende omvatting te vermorselen.

Een bly gejubel, een yselyke zegeschreeuw stond op achter de Boeren..... en vyf honderd kogels te gelyk boorden door hunne schaer!

'Vrienden' riep Bruno tot zyne mannen 'wy zyn omringd! Het stervensuer is daer! Door den vyand geboord! Volgt my! volgt my!'

En zich plotselings omkeerende, wierp hy zich met de dappere schaer der Waldeghemsche helden te midden der vyandlyke gelederen. Of de wanhoop en de zekerheid eener aenstaende dood deze arme lieden eene bovennatuerlyke kracht verleenden, en of zy het inzigt van Bruno hadden begrepen die door den vyand wilde breken om het gehucht te bereiken, althans zy deden wonderen van dapperheid en boorden werkelyk door den linker vleugel des vyands, alles omverwerpend wat hunne vaert wilde stuiten.

Maer allen was het niet gelukt, buiten den moorddadigen kring te geraken, die zich even ras weder toegesloten had. Slechts een honderdtal mannen, met Bruno aen hun hoofd, ylden in snellen loop naer het gehucht. De oude Pastor, deerlyk uit het hoofd bloedend, werd door twee

mannen ondersteund of liever voortgetrokken; vele anderen omringden hem met bezorgdheid, alsom hem door hunne lichamen te beschutten voor de kogels die over hunne hoofden in menigte de lucht deden huilen.....

Nog eenen boogscheut verder en de Waldeghemsche bende zal de eerste huizen des gehuchts bereiken, en van daer nog schieten en vyanden dooden tot dat de laetste hunner getroffen zy.....

Maer in het gehucht zelve vertoont zich plotselings eene talryke ruiterschaer, die, even spoedig, zich by het begin der vlakte ontplooit.

Een Overste, die by den regtervleugel der fransche ruitery zich bevindt, ontdekt de roode Kruisvaen en herkent de Waldeghemsche bende..... Hy geeft zyn peerd de spoor en komt in vollen draf tot de Patriotten gereden. Dezen sturen den loop van hun geweer naer hem en dreigen hem te doorschieten; maer de Overste neemt zyn zweerd by den punt en heft het gevest in de hoogte. Bruno herkent hem, en roept met woede en verontweerdiging uit:

‘ô, Simon! Simon! Gy die ik het leven schonk, gy hier!’

‘Bruno, Bruno, vriend, gauw, geef u gevangen’ antwoordt Simon-Brutus ‘ik zal, ik wil u redden! Ik kwam.....’

Maer hy kan niet verder; het woord sterft op zynen

mond. Een der kogels, die van alle kanten zich kruisen en het ruim doorbooren, heeft hem getroffen; hy laet een gil, valt voorover en rolt uit den zadel.....

By dit gezigt stygt een razend wraekgeschreeuw boven de ruiterschaer; het schrikkelyk bevel '*Chargez!!*' door den Kolonel uitgegalmd, doet de toomen loswerpen en de sporen in de lenden der peerden drukken.

Als eene onweêrswolk springt de digte drom der ruitery over het veld en valt pletterend op de Waldeghemsche bende. Deze verweert zich nog eene wyl; de aerde beeft onder het zwoegend getrappel der ruiterschaer, men hoort geweeren en zweerden op elkander kryschen, peerden brieschen, menschen huilen. De plaets is bedekt met lyken, het bloed plast tegen de stryders op..... Maer nu is daer alles gedood, versmacht, verpletterd, vernietigd.....

De ruitery springt verder; daer wordt nog gestreden, nog geschoten; daer klimt nog het krygsgeschreeuw ten hemel in de tael van het veroordeeld geslacht!

Niets kan weêrstaen aen den drang der ruiters; zy werpen alles omverre en ploegen met hunne lange zweerden door het ongelukkig overschot der Patriotten.

Eindelyk, dezen merken wel dat geene tegenweer meer kan baten; de laetste sprankel van moed ontvalt hun; by het gezigt van dien nieuwen vyand bevangt hen een doodelyke schrik..... Zy zien eene opening in den kring,

door de komst der ruiters veroorzaekt; zy werpen hunne geweeren neêr en vlugten huilend over het veld.....

Maer ruiters en voetgangers volgen hen op de hielen, en hakken en schieten en steken en kerven, dat hunne armen tot lamheid toe vermoeijen. Geen enkele mag ontsnappen! Het is eene afschuwelyke menschenslagting, die vergezeld gaet van onzeggelyk gekerm, van snydende hulpkreten, van yselyke verwenschingen, van hartscheurend noodgehuil; maer alles zakt in woeste vaert verder en verder weg en dryft allengskens naer den gezigteinder af..... tot dat slechts nog een onkennelyk gebrom, een zwak gebruis in de lucht schynt te vlotten, en op de gansche vlakte niets meer overblyft dan hoopen verminkte lyken en breede plassen bloed.....

Simon-Brutus, door eenen kogel in den buik getroffen, lag uitgestrekt tusschen vele dooden, en met het hoofd tegen het lichaem van een peerd, onder welks gewigt zyn regterarm tot pletterens toe was gedrukt.

Boven over het peerd hing het lyk van eenen grysaerd, wiens witte haren door eene diepe klove in het hoofd gescheiden waren. Het bloed, dat uit deze akelige wonde sypelde, lekte in druppels op het aengezigt van Simon-Brutus.

Ofschoon de Kommissaris van het Centrael Bestuer doo-

delyk gekwetst was, het leven had hem nog niet gansch verlaten. De schrikkelyke pyn die het pletterend gewigt des peerds hem in zynen arm deed doorstaen, wekte hem uit de bezwyming.

Hy opende langzaem de oogen, doch hy sloot ze weder met schrik toe, terwyl eene huivering als eene koorts hem over het lichaem liep, en hy met versmoorde stemme uitriep:

'God, welke boet! De Pastor! ah, zyn bloed op my!'

Hy hield de oogen met geweld gesloten; want hy durfde geenen blik meer opheffen tot het bleeke aengezigt des Priesters dat hem boven het hoofd hing, als hadde de wraekengel des Heeren het daer gelegd om zyne dood bitter en yselyk te maken.

Op twee stappen van Simon-Brutus lag Bruno met een verbryzeld been; alhoewel de pyn hem zelven smartelyke klagten ontrukte, hy had de verzuchting van Simon gehoord en zyne stem herkend.

Met bovenmenschelyke inspanning van krachten, kroop hy op de handen voort en sleepte zyn vermorseld been achterna tot dat hy zich nevens Simon bevond.

Zich op de eene knie verheffende boog hy het hoofd over zynen vyand, vaegde hem zachtjes het bloed van het aengezigt en zuchtte op medelydenden toon:

'Simon, arme Simon!'

Simon-Brutus opende de oogen; een twyfelachtige doch zoete glimlach zweefde op zyn gelaet; hy murmelde met zigtbare blydschap:

‘Bruno, vriend, ik ga sterven. Is het God die u zendt? Vergiffenis, ach, vergiffenis!’

‘Ik vergeef u alles, alles!’ sprak de jongeling. ‘Wat gy heden deed zegde my dat een broeder tot my terugkeerde..... Maer, Simon, ik zal geweld doen om uwen arm los te maken; misschien.....’

‘Neen, neen’ zuchtte Simon-Brutus. ‘Nutteloos..... Een kogel door myn ingewand. Ik voel het, de dood is in my..... myne leden bevriezen.’

De stervende toon dezer woorden schokte Bruno diep; in stille tranen losbrekend, boog hy zich op nieuw over Simon-Brutus en zegde met innige liefde in de stem:

‘Simon, broeder, mogt God ook u barmhartig zyn. Er is nog een ander leven. Ach, gy gaet verschynen voor den hoogsten regterstoel. Genade, genade voor uwe arme ziele: lever ze niet over aen de eeuwige wraek!’

‘Is de liefde tot de Vryheid..... eene misdaed voor God?’ vroeg de stervende byna onhoorbaer.

‘ô, Neen, neen’ antwoordde Bruno ‘zy is eene pligt; de Zaligmaker zelf heeft het verkondigd.’

‘Vryheid, ontslaving’ murmelde Simon-Brutus ‘geene misdaed..... Ach, ik heb gezondigd; de hoogmoed..... God

weze my genadig! Bruno, de dood, zy komt..... Luister..... in myne tesch, een schrift, de prys van alles, de Generael..... dezen nacht..... zoen my..... broeder, ach bemin mynen armen vader, bidt voor my..... Vaerwel..... Vaerwel!'

Bruno liet het hoofd op het lyk van Simon vallen en bleef het eene lange wyl met zyne tranen besprengen.

Eindelyk, door deze uitstorting des medelydens verlicht, herinnerde hy zich de geheimzinnige woorden van Simon.

Hy dacht dat de lederen tessche, die het lyk voor de borst hing, den laetsten wil zyns dorpsgenoots bevatte, en dat deze hem had gebeden denzelven zynen vader te behandigen.

In deze meening ontgespte hy de tessche en vond waerlyk een gevouwen blad papier erin.

Maer hoe verwonderde hy niet, hoe sidderde hy niet van ontroering, toen hy het schrift ontplooide en de volgende regelen, in de fransche tael vervat, stamelend overlas:

Fransche Republiek.
Vryheid - Gelykheid.
In aenzien van uitstekende diensten, door den Citoyen BRUNO HALINX
aen de Republiek bewezen, en onder anderen om van eene onfeilbare dood gered te hebben den Citoyen Meulemans, gezegd Simon-Brutus, Commissaris

van het Centrael Bestuer der beide Nethen, zoo aenzoek ik, ondergeteekende Brigade-Generael, Bevelvoerder over het 4de *Korps des legers der Negen Vereenigde Departementen*, *alle krygs- en burgerlyke overheden der Republiek, den voornoemden* BRUNO HALINX *vryelyk te laten gaen en keeren, hem en de zynen*, *en hen des noods tegen alle hindernis te beschermen.*

Gegeven in het hoofdkwartier voor Diest, in den nacht van den 6en *tot den* 7en *Frimaire*, *jaer VII der fransche Republiek, een en onverdeelbaer.*
JARDON.

Bruno hield eene poos, met tranende oogen, den verbaesden blik op het papier gevestigd. Dan, door het besef van Simon's edelmoedig inzigt getroffen, bukte hy zich over zyn lyk en legde eenen dankbaren zoen op de bleeke lippen van zynen dooden vriend.

Maer eensklaps regtte hy zich op, by het hooren van stemmen die nevens hem klonken.

Hy schouwde met verbaesdheid op een tiental fransche soldaten en eenen Overste, die in uiterste verwondering zyne zonderlinge daed schenen af te spieden en hem door hunne blikken de verklaring ervan vroegen.

Voor alle antwoord toonde Bruno het papier dat Brutus hem tot erfenis had nagelaten.

De Overste las het, gaf het terug, en sprak tot zyne mannen:

‘Men ligte dezen Burger voorzigtig op; hy worde in de schuer by de groote baen gedragen. De Chirurgyn-Majoor verbinde zyne wonde zonder uitstel!’

Het edelmoedig bevel werd uitgevoerd: vier fransche soldaten droegen Bruno naer het gehucht.

Slot.

Bruno werd naer het gehucht gedragen en tusschen een groot getal fransche gekwetsten in eene schuer nedergelegd. De Heelmeester vermaekte zyn been onmiddelyk, en ieder omringde den lydenden jongeling met zorg en eerbied; want de Generael Jardon, die zynen beschermbrief geteekend had, was geen man om de miskenning van zyn handteeken ongestraft te laten.

Toen Bruno te kennen gaf, dat zyne moeder zich in het gehucht bevond, en hy den wensch uitdrukte om haer te zien, zond men oogenblikkelyk om haer, naer de hoeve door den jongeling aengeduid.

Zyne moeder en Genoveva werden tot hem geleid, en mogten met hem zyn en hem troosten, zonder dat iemand

der fransche soldaten zich verstouten durfde haer een twyfelachtig woord toe te sturen. Integendeel, daer de beide vrouwen ook de andere gekwetsten met medelyden en liefde hielpen verzorgen, werden zy weldra door allen met dankbaerheid en ware achting bejegend.

Vyftien dagen later bragten de Franschen hunne gekwetsten naer Hasselt over. Bruno bleef in het gehucht. Dan eerst bekwam hy tyding over het lot zyner ongelukkige wapenmakkers; maer die inlichtingen waren zoo schrikkelyk, dat hy dikwyls in stilte tranen vergoot by het lezen der *Gazette van Antwerpen,* die hem door den Notaris van het naestgelegen dorp was bezorgd geworden.

In twee verschillige nummers van deze, door dwang ranschgezinde Gazette, las hy het volgende:

OFFICIEEL BERIGT. - 500 *Brigands zyn omgebragt geworden omtrent Gheel, Moll*, *Meerhout en Holmes* (*Olmen?*) *Men heeft hun* 2 *wagens afgenomen, geladen met* 6 *vaten buskruid, die hun van Holland toegekomen waren. De overigen zyn allen op de vlugt gedreven.....*

BRIEF VAN DEN GENERAEL COLAUD.

Uit het hoofdkwartier te Brussel, 16^{en} *Frimaire*, *jaer VII der fransche Republiek*, *een en onverdeelbaer.*
De Divisie-Generael COLAUD, *het bevel voerende over de Negen Vereenigde Departementen, aen de Centrale Administratie van het Departement der beide Nethen.*

Burgers-Administrateurs.
Met de grootste vergenoeging berigt ik u, dat de troepen, die ik uit Leuven den 14^{en} *dezer hebbe doen vertrekken, onder bevel van den Brigade-Generael Jardon en den Adjudant-Generael Lacroix, de oproerigen by Hasselt hebben aengetast.*
De Republikeinsche troepen hebben hen met zoodanige dapperheid aengegrepen dat zy, na eene eerste nederlaeg, genoodzaekt zyn geworden de stad Hasselt in wanorde binnen te vlugten.
Voor de tweede mael aengetast, hebben zy de stad verlaten; doch zy hebben eene volkomene nederlaeg ondergaen op den weg naer Tongeren, alwaer zy, vlugtende, meer dan 700 *ter plaetse dood gebleven zyn. De aerde was overdekt met hunne lyken op eene uitgestrektheid van meer dan een uer.*

Het overschot der Brigands heeft de wapens nedergeworpen. Men heeft hun afgenomen schat, bagagie, verscheidene trommels en een vaendel geteekend met een rood Kruis. Men heeft onder het getal dooden verscheidene Priesters herkend.
Het vermaerde Hoofd der oproerigen, Constantinus De Roumiroir, Agent municipael dezer Gemeente, en verscheidene andere Oversten zyn gevangen genomen.
Verschillende soorten van vaendels, kasuifels en ander

priesterlyk gewaed zyn hun met twee munitie-wagens ontnomen.
Leve de Republiek.
Heil en Broederschap.
COLAUD.(*)

Na zes weken vertrok Bruno met zyne moeder, met Genoveva en met zynen trouwen knecht Jan, in een rytuig naer Waldeghem, het dierbare geboortedorp.

Nu werd het onmogelyk, de dood des Notaris nog langer voor zyne echtgenote verborgen te houden: het vreesselyk geheim moest worden ontdekt.....

Met de teederste voorzigtigheid, die het gevoel eener oneindige liefde kan inboezemen, stelde Bruno zyne ongelukkige moeder allengskens in volle bewustheid der ramp die zy te beweenen had.

Hy verklaerde insgelyks aen Genoveva, in welken beklagelyken toestand hy haren armen vader had gezien, en bereidde haer aldus om, zonder van wanhoop te bezwyken, den yselyksten slag te doorstaen.

Zoo werd de reize naer het geboortedorp eene pynelyke vaert, vergezeld van verzuchtingen, van klagten en van tranen.

(*) Deze brief bevindt zich, als officieele afkondiging, in het nummer 23, van 21 Frimaire, jaer VII, der *Gazette van Antwerpen.*

By hunne aenkomst in Waldeghem vernam Genoveva dat haer vader inderdaed korts na de vlugt der Lotelingen was overleden.

De dierbare dooden werden langen tyd beweend; allengskens veranderde eventwel de diepe rouw hunner kinderen in eene stille smart.

Bruno en Genoveva werden door het huwelyk vereenigd, en leefden vele jaren in Waldeghem, ongehinderd en zoo gelukkig als men het zyn kan wanneer men de slaverny zyns vaderlands, zonder hoop op verlossing, moet aenschouwen en verkroppen.

Bruno werd vader van dry kinderen.

Opvolgend nam de dood eenigen zyner magen en vrienden weg. Eerst de goede knecht Jan, dan de Brouwer, dan Bruno's eigen moeder..... En, wanneer hy zynen oudsten zoon, in zyne plaets, tot Notaris had doen benoemen, ontsliep hy ook zachtjes in den Heere.

Genoveva leeft nog; zy is eene oude vrouw van vyf-en-zeventig jaer, doch nog goed te been en helder van geest.

Toen zy my eens van den Boerenkryg vertelde, en myne aendacht vast geboeid hield door de sprankels van moed en geestdrift, die nog door herinnering in hare oogen vonkelden, eindigde zy haer verhael met deze gegronde slotrede:

‘En zoo was het beklagelyk einde onzer pooging.....

Men heeft sedert dien tyd van de *Brigands* gesproken als van eenen hoop lafhartige dweepers. Hadden zy gezegepraeld en het Vaderland zyne vryheid behouden, men zou hunnen heldenmoed als eenen nationalen roem doen gelden en erop zwetsen. Nu zeggen 's Lands geschiedenissen geen woord van de arme Brigands, die hun bloed by stroomen voor de gemeene onafhankelykheid durfden vergieten, toen de steden laffelyk het hoofd bogen voor de vreemde dwingelandy. Nu durft niemand der nog levende Patriotten bekennen, dat hy deel nam aen den heldhaftigen oorlog. Het is dus alleenlyk het gelukken eener zaek die haer goed en regtveerdig in de oogen der menschen maekt? De bezwykende deugd moet zich schamen vóór het zegepralend kwaed? - God daerboven weet het beter: Hy zal iedereen oordeelen, niet volgens den uitslag zyner daden; maer volgens het inzigt dat hem by het plegen zyner daden heeft bezield!'

EINDE.